DEVRİMCİ İŞÇİ

Devrimci İşçi * Sayı 49 * Haziran/Temmuz 1992 * 2,- DM

DÜNYA EKONOMİK ZİRVESİ TOPLANTISINA KARŞI ÇAĞRI

En güçlü emperyalist devletlerin başkanları 6-7-8 Temmuz günlerinde Münih'te toplanacaklar. Dünya Ekonomik Zirvesi (ya da G7) adı verilen toplantıya ABD, Almanya, Fransa, Japonya, İtalya, Kanada, İngiltere devlet başkanları ve Avrupa Topluluğu Komisyonu'ndan bir temsilci katılacak.

G7 adı verilen bu toplantı 1975 yılından bu yana her sene yapılıyor. Bu 7 ülke, kendilerini tüm dünyanın temsilcisi (daha doğrusu patronu) olarak görüyorlar. Zirvenin adı bile, bu ülkeleri kimlerin yönettiğini açıkça ortaya koyuyor: Uluslararası tekeller ve bankalar.

Zirvenin amacı, özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında ortaya çıkan yeni güç dengelerinin belirlenmesi; pazarların yeniden paylaşılması; emperyalist güç birliğinin gözler önüne serilmesi; "piyasa ekonomisi" adı verilen sihirli (!) uygulamanın reklamının yapılması; özellikle az gelişmiş ülkelerde güçlü kapitalist sömürüye karşı muhalefetin bastırılması yöntemlerinin belirlenmesi vb. şeyler. Ve ev sahipliğini de "yeni-güçlü" Almanya yapıyor.

Zirvenin tüm hazırlıkları sona ermiş durumda. Olası protesto ve karşı eylemliliklerin engellenebilmesi için değişik eyaletlerden takviye polis güçleri organize edilmiş, bütün önlemler alınmış.

Zirveye karşı değişik eylemlilikler de organize ediliyor. Çok sayıda devrimci-demokrat örgüt ve kuruluş karşı bir kongre yapıyor. Devrimci İşçi Bavyera örgütlülüğü de bu hazırlıklar içerisinde.

Sürdürülen karşı kampanya "500 yıllık sömürgecilik yeter - hakim dünya düzenine karşı" sloganını taşıyor.

Eylemliliklerin programı şöyle:

3 Temmuz, Saat: 18'de
Açılış: "Yeni Dünya Düzeni, Doğu Avrupa'daki gelişmeler ve Almanya'nın rolü"
4 Temmuz, Saat: 11.30'da
Tartışma toplantısı ve Panel
Saat: 13'de
Miting ve Yürüyüş (Marienplatz'da)
Saat: 19'da
5 Temmuz, Saat 12'de
Kapanış toplantısı

Tüm devrimci ve demokratları, bu eylemliliklere, özellikle de 4 Temmuz günü yapılacak Miting ve yürüyüşe katılmaya çağırıyoruz.

İsviçre'de Newroz etkinliği

Uzun bir aradan sonra Devrimci İşçi Dergisi ile tekrar buluşmanın sevinci ile sizlere İsviçre'den selamlar iletiyoruz. Dileriz bu uzun kopukluğun bir daha yaşanmaması. Bu uzun süre içinde yapılanların bir kısmı güncelliğini yitirdiğinden sadece Nevroz sonrası yapılan etkinliklerleri anlatmak istiyoruz.

T. Kürdistanı'ndaki Nevroz olaylarından sonra çeşitli sol grupları toplantıya çağırdık. (Bu konuda maalesef kalıcı bir Dayanışma Hareketi platformu olmadığı için ancak olaylardan sonra bir araya gelerek bir şeyler yapmaya çalışıyoruz.) Bizim önerilerimiz şunlardı; ilk etapta uluslararası baskı araç ve kurumlarını zorlamak ve bu alanda baskıyı artırıcı, TC'yi protesto edici çabalara ağırlık verilmeliydi. İsviçre'de kamuoyunu daha duyarlı hale getirmek gerekiyor, Federal Hükümet'ten bir takım talepleri (TC-'yi kınamak, ekonomik yardım ve silah satışını durdurmak, Kürt mültecilerin geri gönderilmemesi) vurgulamak gerekiyordu. Bu doğrultuda yapılacak etkinliklere İsviçreli ve diğer ülkelerden konuya duyarlı – grupları da katmak gerekiyordu. Türk–Kürt geniş göçmen kitlesi açısından da konunun özellikle TC tarafından geliştirilmeye çalışılan Türk–Kürt düşmanlığına karşı uyanık olunması, bu anlamda güçlü şekilde "Yaşasın Halkların Kardeşliği" sloganı dile getirilmeliydi.

Konuya duyarlı kurumlarla – doğrudan ilişkiler kurulabilir ve bu anlamda heyetlerin karşılıklı gelip-gitmeleri doğrultusunda çalışmalar yapılabilirdi. Çeşitli korumlar ziyaret edilebilir ve merkezi yerlerde standlar açılabilirdi. Bilgilendirme çadırları kurulabilir ve gerekirse taleplerimizi kamuoyuna aktarmada bir araç olacak şekilde bu çadırlarda açlık grevleri yapılabilir, film, tiyatro, folklör vb. etkinlikler düzenlenebilirdi.

Fakat sol grupların bir çoğu ile bu konularda anlaşamadık. Bazı önerilerimizi tek başımıza hayata geçirmeye çalıştık bu açıdan da çıkan ses gereken yeterlilikte olmadı.

Bu süredeki uzun toplantılardan sonra önerileri kabul eden Kurtuluş ve TKEP ile birlikte "Kürdistanla Dayanışma Dayanışma Komitesi" oluşturduk. Bu komite önüne çeşitli işler koydu, bunlardan bir tanesi T. Kürdistanı'ndan bir heyet getirilmesi işi. Bu heyet 1 Mayıs sonrası geldi ve çeşitli temaslar yaptı. Heyet HEP kökenli, şu an bağımsız iki milletvekili, Cizre İnsan Hakları Derneği yönetiminden bir kişi ve bir gazeteciden oluşuyordu. Heyet önce Cenevre'de BM'lere bağlı IHD salonunda basın toplantısı yaptı. Daha sonra BM'nin çeşitli komisyonları ve bunların sorumluları ile görüşerek gelişmeleri anlattılar. Bu konularda çeşitli rapolar sundular. Daha sonraki gün Bern'de parlamentoda Kürt sorununa sempati duyan milletvekilleri ile, hükümet yetkilileri ile konuşup yukarıda değindiğimiz talepleri bir kez daha değindiler. Basel ve Zürih'de kitleye açık toplantılar yaptılar. İsviçreliler'in katılacağı bu toplantılarda konuşmalar Almanca'ya da çevrildi. Bunlar daha sonra yazılı hale getirilip bir rapor halinde yayınlaacak.

İsviçre Devrimci İşçi

Göçün 30. yılında Ulm

Göçün 30'ncu yılı dolayısıyla ADA tarafından çeşitli eylemlilikler düzenlendi. Tamamı bir haftaya sığan eylemliliğin birinci gününde film, ikinci gününde Kaberetist Sedat Pamuk'un yazdığı "Gastarbeiterlos" (Misafir işçisiz) adlı oyun sergilendi.

Haftanın son gününde Ulm halkını enteresan istasyon eylemi bekliyordu. ADA tarafından organize edilen eylemliliği Ulm Devrimci İşçi, Stutgart Multikult ve bir çok Alman sol grup ve dernekleri desteklediler. Alt çalışmaları daha önceden yapılan radyo ve yerel basının tümünün haberdar edildiği ve hazır bulunduğu eylemlilik şöyle gerçekleşti:

Daha önceki istasyondan trene binen sembolik işçileri, Ulm istasyonunda görkemli bir karşılama bekliyordu. Göstermelik Belediye Başkanının, işyeri sahiplerinin, tercümanın, bando takımının ve kalabalık bir halk kitlesinin katıldığı karşılama töreni sırasında bir milyonuncu işçiye bir moped hediye edildi. Diğer işçilere kucaklar dolusu çiçekler verildi. Belediye başkanı ve işyeri sahiplerinin kısa konuşmaları sonrasında Ada Derneği yönetimi adına olayın hazırlanışı ve gelişen politikalar hakkında konuşmalar yapıldı. Eyalet seçimlerinden az önce yapılan eylemlilik yabancı düşmanlarının suratlarına vurulan izi kolay kolay silinemeyecek bir şamardı. Daha sonra Alman bando takımı eşliğinde şehrin kalabalık yerinden geçilerek bir gövde gösterisine dönüşen oyun, izleyenlerin hayranlığı ve şaşkınlılıkları arasında Ulm Kilisesi önünde sona erdilirdi.

Aynı akşam tüm partilerin ve DGB'nin katıldığı bir panel düzenlendi. Yer yer zor durumda kalan siyasi parti temsilcileri zaman zaman kendi partilerilerini savunmadıkları düşünceleri kalabalık kitleye aktarmaya çalıştılar. Türkei Informationsbüro'dan Gazi Ergün ve Yeşiller Temsilcisi Cem Özdemir'in eleştirilerine maruz kalan ve zaman zaman cevaplamakta güçlük çeken, kırıcı sözlerle atlatmaya çalışan parti temsilcileri izleyiciler tarafından ilginç tartışma ortamına çekilerek sıkıştırıldılar. Genelde olumlu bir hava içerisinde geçen bu eylemlilik yerel bütün gazetelerde geniş yeraldı. Aynı zamanda Badenwürtenberg Eyaleti'nde yayın yapan radyoda 15 dakikalık bir anlatım sağlandı. Bütün hafta boyunca Türk solu'nun uzaktan bile izlemeye cesaret edemediği eylemlilik, yabancılar için değil en azından kendileri için politik arenada varolmaları gerektiğini fazlasıyla anlatıyordu.

Yapılan eylemlilik Devrimci Demokratik Göçmen Hareketi'nin yaratılması gerektiğinin iyi bir kanıtıydı. Kendi sorunlarının bile farkında olmayan T. Solu bir süre daha ADA çalışmalarını uzaktan izleyeceğe benziyor.

Ulm'den bir Devrimci İşçi okuru

Fransa'da seçimler

Fransa'da Sosyalist Parti 1981 yılından bu güne kadar geçen süre içerisinde 5 hükümet değişikliği yaparak iktidar aygıtını elinde bulunduruyor.

1981 seçimlerinde çeşitli vaadlerle iktidara gelen Sosyalist Parti (Mitterrand) vermiş oldukları vaadlerin sadce %10'unu gerçekleştirdikleri için ve sosyalist olmayan sağ liberal kesimle yapmaya çalıştıkları projeler ve açılım politikaları nedeni ile kendi tabanlarını koruyamadıklarını 20 Mart seçimlerinde sergilemiş bulunuyorlar.

Son olarak yapılan 20 Mart bölgesel meclis seçimlerinde gördük ki; Fransa'da yaşayan halkların kendi sorunlarını, kendilerinin vereceği kararlı mücadele sonucunda çözebileceğidir.

Seçimlerden bir ay önce başlatılan seçim faaliyetlerine tüm anti-faşist, anti-rasist, sosyalist ve yeşiller gibi gurup ve çevrelerle yapılan bölgesel çalışmalara Türkiyeliler'in yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde Türkiyeliler'inde bu sürece güçlü bir şekilde katıldıkları gözlendi. Bu süreç boyunca gerçekleştirilen yürüyüşlerin bir bölümü karşıt yürüyüş (Le Pen'in bölgelere girişini engellemek) olduğundan yer yer çatışmalı geçmesi iki kişinin yaşamını yitirmesine neden oldu. Polisin ilk baştaki tutumu sağcı Le Pen'in gösteri ve yürüyüşlerini engelleme görünümünü taşıyordu. Fakat daha sonra bir açıklama yapan polis sendikası tarafsız olarak kalacaklarını ve her gurubun, partinin, çevrenin miting ve gösteri yapma hakkının anayasal bir hak olduğunu belirterek devreden çıktılar.

22 seçim çevresine ayrılan Fransa'da 20 Mart 92 seçimleri sonucu 21 bölgenin seçimlerini sağ partilerin paylaşması ve Sosyalist Parti'nin kalesi olarak bilinen Nord pas de Calais'ide yeşillerin alması Fransa'da Sosyalist Parti'nin seçimleri kaybetmesi ile sonuçlanmıştır.

Seçimlere R.P.R. (Passemblement Pour la Republique) ve U.D.F. (Union Democratique Française) seçim programları etrafında birleşerek U.P.F (Union Pour la France) yi oluşturmaları ve ülke genelinde kullanılan oyların %37,6'sını almaları 21 seçim bölgesini kazanmalarına neden oldu.

Sosyalist Parti ülke genelinde kullanılan oyların %18'ini alırken, Le Pen'in partisi Front National'de %14 oranında oy toplamayı başardı.

Seçime katılımın %70 oranında olması Fransa'nın geleceği açısında düşündürücü bulunuyor.

Çeşitli statülerle Fransa'da yaşayan göçmen guruplarının (yabancıların) seçme ve seçilme hakkının olmadığı bu ülkedeki seçim sonuçları şöyle:

(Ülke genelinde oyların partiler göre dağılımı)
U.P.F (Union pour la france) : %37,6
P.S. (Sosyalist Parti) : %18
F.N. (Front National) : %14
Génération Ecologie : %7,1
Yeşiller : %6,8
P.C. (Parti Cominist) : %8
Diğerleri : %8,5
olarak gerçekleşti.

Seçim çalışmaları sırasında

Maastricht antlaşmasının bazı maddelerinin Fransa'da uygulanması veya uygulanmaması için referanduma gidilip gidilmeyeceği,

iktidar partisinin (Mitterrand'ın 1981 mektubunun) eleştirilemesi

Front National'ın politikalarına ve çalışmalarına karşı oluşturulan Anti–Faşist, Anti–Rasist barikatın seçim süresi içerisinde güçlenmesi Fransa'nın gündemini oluşturdu.

Bazı gazetelerin seçimlere ilişkin değerlendirmeleri şöyle:

1) Sola ve sağa tek seçilme şansının olmadığını, eski yapılanmalarını bırakıp bü günkü dünya düzenine ayak uydurarak her iki tarafın da kendilerini fesetmelerinin gerektiğini anlatmaya çalıştılar.

2) Dünyada komünizm tehlikesinin kalmadığını, atom ve savaş artıklarının ortadan kalkmasını, hava kirliliği çevre temizliği vb. tabiatın tüm güzellikleri gibi konularla politika yapmak daha basit çekici geliyor.

3) Sosyalist ülkelerin giderek ortadan yok olmaları Avrupa'da faşist sağcı partilerin hortlamasına ve giderek geniş kitle tabanı bulmasına neden oldu. Biz yabancılar (göçmenler) açısından en tehlikelisi de bu. Fransa'da bu olay çok açık olarak görülüyor ve bazıları şöyle diyorlar: "Yabancıları kovduk sonra ne olacak?" ve yaşadıkları 40, 50 yıl öncesini hatırlayarak bir daha dikkatli davranmaya çalışıyor. Ama bunların yanısıra faşist partinin gizli karanlık örgütlenmeleri de gün geçtikçe gelişiyor.

Bu gelişmelerin karşısında tek çözüm göçmenlerin kendi sorunlarını dile getirip çözümler oluşturacağı güçlü örgütlenmelerin yaratılmasından geçmektedir. Bu anlamda burada yaşamını sürdürmeye karar vermiş olanların zaman geçirmeden böylesi bir çabaya girmeleri gerekmektedir. Koşullar başka türlü yaşama şansı tanımıyor.

Devrimci Demokratik bir Göçmen Hareketi oluşturmak için görev başına!

Fransa Devrimci İşçi

Impressum:
V.I.S.d.P.: U. Hasselbring
Postfach 91 06 43
D- 3000 Hannover 91

Yazışma adresi:
Devrimci İşçi
c/o. S. Hasselbring
Postfach 26 03
D- 3000 Hannover 1

ÖDEMELER:
Stadtsparkasse Hannover
Y. Aydın
Konto Nr.: 253 07 096
BLZ: 250 501 80

Fransa	7,- ff
İsviçre	2.- sfr
Hollanda	2,-50 hlf
Avusturya	15,- s.
Belçika	50,- bfr
İsveç	10.- skr
Danimarka	10.- dkr
İngiltere	0,80 £
Norveç	8,- nkr
Avusturalya	2.50 $

FEDERAL ALMANYA'DAKİ GELİŞMELER ÜZERİNE

Geçtiğimiz aylarda Federal Almanya'da bizleri ve tüm toplumu doğrudan etkileyen önemli gelişmeler yaşandı. Bu gelişmeleri doğru değerlendirmek, bundan sonra yerine getirmemiz gereken görevleri belirleyebilmek açısından da büyük önem taşıyor. Neler yaşandı? Kısa başlıklarla özetleyecek olursak:

-Baden-würtenberg ve Schleswig Holstein Eyaletlerinde seçimler yapıldı.

-Kamu hizmetleri ve taşımacılık iş kolunda 18 yıldan bu yana ilk kez grev yapıldı.

-Türkiye-Almanya ilişkilerinde meydana gelen gelişmeler ve askeri yardımlar konusu, savunma bakanının değiştirilmesine neden olurken, Türk şövenizminin güçlenmesini ve Kürt düşmanlığının artmasını beraberinde getirdi.

6-8 Temmuz tarihlerinde Münih'te yapılacak "Dünya Ekonomi zirvesi" adı verilen en güçlü emperyalist devletlerin başkanlarının toplantı hazırlıkları sona erdi. Aynı zamanda, bu zirveye karşı düzenlenen "Karşı Kongre'nin" programı belli oldu.

Her biri ayrı bir öneme sahip olan bu konuları kısaca irdeleyelim.

Baden würtenberg seçimleri:

Federal Almanya'nın ekonomik olarak en ileri, en güçlü Eyaletlerinin başında Baden würtenberg geliyor. Örnek eyalet olarak tanımlanan Baden würtenberg'de Hristiyan Demokrat Parti (CDU), ilk eyalet seçimlerinin yapıldığı 1952 yılından bu yana en güçlü parti konumunu koruyor ve 1972 yılından bu yana salt çoğunlukla tek başına iktidarda kalabilmeyi başardı.

1980-1984 ve 1988 yıllarında yapılan seçimlerde, CDU eyalet başkanı ve parti içinde oldukça etkili bir şahsiyet olan Lothar Spâth salt çoğunluğu elde ederek eyalet başbakanı olmuş ve giderek CDU içerisinde büyük sempati kazanmıştır. CDU başkanlığına aday gösterilen, Başbakan Kohl'ün en büyük rakibi olarak görülen Spâth, önce Kohl tarafından parti yönetim kurulundan dıştalanmıştı. 1990 yılında ise, başta Siemens olmak üzere, çeşitli firmaların ödedikleri paralarla tatiller yaptığı açığa çıkarılınca büyük bir skandala neden olmuş ve hem parti başkanlığından, hem de eyalet başbakanlığından istifa etmek zorunda kalmıştı. *(Bu gelişme, Kohl'ün kendisine rakip olanları nasıl saf dışı bıraktığının bir göstergesi olması açısından önem taşıyor.)* Spâth'in zorunlu istifasının ardından, o zamana dek eyalet içişleri bakanı olan Erwin Teufel başbakanlık görevine ve daha sonra da parti başkanlığına getirildi.

5 Nisan 1992 tarihinde eyalet seçimleri yapıldı. Seçimler öncesi süreçte, ilticacılar ve yabancılar, parti propagandalarının ana öznesini oluşturuyordu. CDU, giderek artan ekonomik zorlukları ve başta konut sorunu olamak üzere içinde bulunduğu çözümsüzlükleri örtbas edebilmek amacıyla iltica sorununu ön plana çıkarmıştı. Toplumda yaratılan anti-ilticacılık eğilimini kullanma çabası içine giren CDU, Anayasa değişikliğinin tek çözüm olduğunu vurguluyor, ilticacılık olgusunun bir çok sorunun sona ereceği propagandasını yapıyordu.

CDU'ya göre, sanki tüm olumsuzlukların nedeni buydu. Ana muhalefet partisi olan Sosyal Demokrat Parti ise, ekonomik sorunları ön plana çıkarıyor, yaşanan krizin ancak kendilerinin iktidara gelmesiyle aşılacağını vurguluyordu. Bu arada,durumdan yararlanmasını en iyi bilen aşırı sağcılar ve yandaşları oldular. Şehrin her yanı yabancı düşmanı, milliyetçi, ırkçı afişlerle donatıldı. ***"İlticacılar dışarı", "Önce Almanya"*** gibi sloganlar her tarafa doldurulmuştu. Yine her zaman olduğu gibi, bizler politik arenada yoktuk ama herkes bizim adımıza, bize karşı politikalarıyla propaganda yapıyorlardı.

5 Nisan akşamı, seçim sonuçları açıklanınca seçimlerin galibi belli oldu: **Cumhuriyetçiler.**

Oyların dağılımı şöyleydi:

CDU : ....%39,6
SPD : ....%29,4
Cumhuriyetçiler%10,9
Yeşiller.........%9,5
Liberaller......%5,9

Seçim sonuçları, herkes için bir şok etkisi gösterdi. CDU, 20 yıldır süren egemenliğini kaybederken, sonuçlardan anayasa değişikliğine karşı çıkan SPD'yi suçluyordu. SPD ise, ilticacılık olgusunu sürekli ön plana çıkaran CDU'yu faşistlere koz vermiş olmakla suçlayıp sağcıların güçlenmesine destek verdiği gerekçesiyle sorumlu tutuyordu.

Yeşiller, seçim sonuçlarından oldukça memnundular ve CDU ile koalisyon konusunda görüşebileceklerini açıklıyorlardı. Cumhuriyetçiler ise bu önemli eyalette 3. büyük parti olmanın mutluluğunu vurgularken artık tüm Almanya'da meşruluk kazandıklarını ve gelecek seçimlerde Federal Parlemento'da yeralacaklarını açıklıyorlardı.

Evet, seçimler yapıldı ve aylar süren görüşmeler sonunda, iltica olgusu dahil hemen hemen her konuda anlaşan CDU ve SPD koalisyon hükümeti kuruldu, CDU başkanı Teufel Eyalet Başkanı olurken, SPD Başkanı Spöri de Ekonomik İşlerden Sorumlu Başbakan Yardımcılığı görevini üstlendi. Ve, 146 kişilik Eyalet Parlementosu'na 15 ırkçı faşist yerleşmiş oldu. (Daha önce de bir kez, 1968 yılında oyların %9,8'ini alan Milliyetçi Demokrat Parti (NPD) Eyalet Parlementosuna girmişti.)

Yine 5 Nisan tarihinde Schleswig Holstein eyaletinde seçimler yapıldı. Bilindiği gibi bu eyalette SPD tek başına iktidardaydı. SPD Genel Başkanı ve önümüzdeki genel seçimlerde SPD'nin Federal Başbakan Adayı B. Engholm, 4 yıl önce yapılan seçimlerde salt çoğunluğu kazanarak Eyalet Başbakanı olmuştu. (Engholm'ün seçimleri kazanmasında en büyük etken, o dönemde Başbakan olan CDU'lu Barschel'in özel dedektifler tutarak Engholm'ün özel yaşamı vb. konularda araştırma yapması ve bunun sonucunda ortaya çıkan skandal olmuştu. Yine bilindiği gibi Barschel bu skandal sonucunda partiden ve görevlerinden ayrılmış, sorumluluğu paylaşması gereken parti yöneticileri tarafından yalnız bırakılarak dışlanmış ve halen esrarengiz bir şekilde İsviçre'de bir otel odasında ölü bulunmuştu.)

Schleswig-Holstein seçimleri de ilginç bir biçimde sonuçlandı. SPD Başkanı Engholm'ün eyalet meclisine seçilip seçilemediği son ana kadar netleşmemişti. Ancak Yeşillerin % 4,9 oy aldıkları netleşince Engholm meclise girebildi. Yeşiller bu sonuca itiraz ettiler ama sonuç değişmedi. CDU eyalette yine ikinci büyük parti olarak kalırken, yine faşist DVU (Alman Halk Birliği) parlamentoya girmeyi başardı. Seçim sonucunda tüm partiler birbirlerini suçlamaya devam ederken, DVU yetkilileri her şeyin sorumlusunun yabancılar ve ilticacılar olduğunu vurguluyor ve milliyetçi politikaların giderek daha büyük başarılar sağlayacağını açıklıyorlardı.

KAMU HİZMETLERİ VE TAŞIMACILIK İŞKOLUNDA GREVLER

1992 ilkbaharı Federal Almanya'da toplu sözleşme görüşmeleriyle başladı.

Özellikle iki Almanya'nın birleşmesiyle ortaya çıkan ödeme zorlukları, içine girilen mali kriz ve giderek artan dış borçlar, toplu sözleşme görüşmelerinde de en etkili rolü oynadılar. Almanya'da enflasyonun % 5'e yaklaşması tehlike çanlarının çalmasına neden olurken, özellikle çalışanların ekonomik zorluklar içerisine girmesini de beraberinde getirdi.

Toplu Sözleşme görüşmelerinde sendikaların talep ettikleri zamlar ile işverenlerin teklifleri arasında % 100'ü aşan farklılıkların oluşu grevleri gündeme getirdi.

İlk görüşmeler kamu çalışanları sendikası ÖTV ile kamu işverenleri temsilcisi İçişleri Bakanı arasında başladı. ÖTV % 9,5 zam isteğinin yanısıra izin paralarının ve meslek eğitimi görenlerin ücretlerinin artmasını isterken, işveren % 3,5'den fazla zam yapmayacağını açıklayınca görüşmeler tıkandı.

Bunun üzerine Uzlaştırma Komisyonu oluşturuldu. Komisyon toplantıları sonucunda 1 Nisan'dan itibaren geçerli olmak üzere ücretlere % 5,4 zam yapılmasını, tüm çalışanlara bir defaya mahsus olmak üzere 500,- DM ödenmesini, izin paralarının 100,- DM artırılmasını ve meslek eğitimi görenlerin ücretlerinin 150,- DM yükseltilmesini önerdi. Sendikalar bu öneriyi kabul ettiler. Ama işverenin öneriyi reddetmesi üzerine sendikalar, işçiler arasında grev oylaması yapma kararı aldılar.

Kamu çalışanları, taşımacılık, posta ve eğitim sendikalarının grev oylaması çalışanların büyük çoğunluğunun grev istemiyle sonuçlandı.

ÖTV :	% 88,9
GdED (Demiryolları):	% 96,6
PG (Posta):	% 95,4
DAG (memurlar):	% 74,4
GEw (eğitimciler):	% 90,9

Grev oylamasının sonuçları belirlendikten sonra kamu sektöründe 18 yıldan bu yana ilk kez grevler başladı. ÖTV grevleri önce değişik şehirlerde yakın taşımacılık sektöründe başladı. Bir çok şehirde otobüs ve tramvayların çalışmaması onbinlerce çalışanın zamanında işyerlerine ulaşmamasını, çok sayıda insanın özel araçlarıyla işe gitmeleri nedeniyle trafik kaosunun doğmasını, kilometrelerce kuyruk oluşması nedeniyle yaşamın alt-üst olmasını beraberinde getirdi. Posta grevi, yüzbinlerce paket ve mektubun yığılmasına neden olurken, temizlik işçilerinin grevi özellikle büyük şehirlerde çöplerin kaldırılmaması nedeniyle yaşamı önemli ölçüde etkiledi ve değişik kesimlerde huzursuzluğun artmasına, hem sendikaya hem de işverene karşı tepkilerin gelişmesine neden oldu.

Çalışanların ezici çoğunluğunun

grevden yana olmasına karşın sendikalar tüm kozlarını oynamıyordu. Aynı anda tüm sektörlerde ve tüm şehirlerde grev yapma yerine değişik şehirlerde, değişik işkollarında geneli kapsamayan grevlerle işverenleri yeniden masa başına gelmeye zorluyorlardı. (ÖTV sendikasının 600 milyon Mark nakit parasının olduğu, bir günlük grevin sendikaya 1 milyon Mark'a mal olduğu ve istenirse 600 gün sürecek bir grevin göğüslenebileceği burada vurgulanmalı).

Grevler yaklaşık 100 bin çalışanın katılımıyla başladı ve giderek bu sayı 400 bine ulaştı. Grevin 11. günü biterken işveren sendikayı yeniden görüşmeye çağırdı. Sendika yöneticileri yaptıkları açıklamalarda görüşmeden yana olduklarını, ancak uzlaştırma komisyonunun önerilerinin artık kendileri için geçerli olmadığını ve % 9'dan az bir zammı kabul etmiyeceklerini vurguluyorlardı.

7 Mayıs akşamı başlayan görüşmeler, 8 Mayıs'ta sonuçlandı ve anlaşma sağlandı. Buna göre düşük ücret gruplarında çalışanların maaşlarına ve ücretlerine %6,2 zam yapılacak ve bunlara bir kereye mahsus olmak üzere 750 DM ödenecek. İzin paraları 200 DM arttırılacak orta ücret grubundakilere de 750 DM ödenirken zam oranı % 5,8 olacak. Yüksek ücret alanlar ise bir defa için 600 DM ile yetinecekler ve ücretleri %5,2 artacak.

Anlaşma sonucunda sendika temsilcileri yaptıkları açıklamalarda ortalama artışın %5,4 olduğunu vurgular ve "bu konjönktürde daha fazla zam alabilmek mümkün değildi" derken işveren temsilcisi içişleri bakanı ortalama zam oranının %5,18 olarak açıklıyordu.

Her iki taraf da kendilerinin kazançlı çıktığını vurgularken, tüm çalışanlar sonuçtan hoşnut olmadıklarını belirtiyorlardı. Bu hoşnutsuzluk, yapılan oylamada ortaya çıktı. Sendikaların tüzüklerine göre, ÖTV'lı çalışanların en an %50'sinin sonucu onaylaması gerekiyordu. Bu oran Posta ve Memurlar Sendikası'nda %25.

11-12-13 Mayıs tarihlerinde yapılan oylamada Posta ve Memurlar Sendikaları'nda yeterli onay alınırken, ÖTV üyelerinin %45'i sonuçları onaylamadı ve greve devam kararı aldı. Buna rağmen sendika yöneticileri yaptıkları toplantıda sözleşme sonuçlarını onayladı ve çalışanların kararına rağmen grevleri sona erdirdi.

Toplu iş sözleşmesi sonuçları, diğer iş kollarında da ölçü kabul edildi. Günler süren uyarı grevleri sonunda başta en büyük sendika IG-Metall olmak üzere hemen hemen tüm sendikalar %5,4 oranında zammı kabul ederek toplu sözleşmeler sürecini kapattılar.

Son olarak da doğu eyaletlerinde Kamu Sektörü'nde çalışanların toplu sözleşmeleri sonuçlandı. Buna göre, doğuda ücretler batıdakilerin %60 kadar olacak. 1993 Haziran'ında %80 oranına çıkarılacak.

Grevler ve sonuçları bir gerçekliği bir kez daha açığa çıkardı: Almanya'da sendikalar ne pahasına olursa olsun, işverenle anlaşmaktan yanalar. İşçilerin fazla etkinlikleri yok ve sendika yöneticileri kendi kararlarını işçilere dayatabiliyorlar. Sınıf çıkarları, sadece ücretlere belirli oranlarda zam sağlanması olarak görülüyor.

Özellikle, devrimcilerin -ve en başta bizlerin- sendikalar içerisinde aktif olarak çalışmaması ve sendikaların karar organlarında yer almaması, önümüzdeki dönemde de değişikliklerin olmayacağını gösteriyor.

Hemen tüm arkadaşlarımız sendika üyesidir. Ama, işyerlerinde özellikle devrimci-demokrat insanları kapsayan çalışma grupları ve komiteleri oluşturulması yönünde çabaların yokluğu, sadece pasif üyeler olarak kalmamızın nedenidir. Sınıf bilincindeki insanların görevi, sendikalar içerisinde aktif olarak çalışmak ve sendikaları daha fazla emekten ve emekçiden yana değiştirmeye uğraşmak olmalıdır.

(Devrimci İşçi içerisinde sendikal çalışmalara yaklaşım konusunda derinlikli tartışmaların yapılması gerektiğini de vurgulamak istiyoruz.)

Almanya-Türkiye İlişkileri

Geçtiğimiz aylarda Almanya-Türkiye ilişkileri yeni boyutlar kazandı. Türkiye'nin Kürt halkına karşı uyguladığı baskı-terör-katliam politikaları ve Tc ordusunun Kürt halkına karşı Almanya'dan NATO yardımları çerçevesinde almış olduğu silahları kullanması, ilişkilerin bozulmasına neden oldu.

Federal Parlamento'da TC'nin Kürdistan politikası nedeniyle yardımların dondurulması yönünda bir karar alınmış olmasına rağmen, savunma bakanlığı yetkililerinin yardımları sürdürmesi tepkilere yol açtı. Bu tepkiler sonucunda Savunma Bakanı Stoltenberg istifa etmek zorunda kaldı. Ayrıca, Liberal Partili (FDP'li) Dışişleri Bakanı H. D. Genscher, TC hükümetini kınayarak parlamentoyu yardımların durdurulması yönünde etkiledi. (Burada, F. Almanya'nın yeni dünya düzeni çerçevesinde üstlenmek istediği rolün etkisi muhakkak var.)

Bu durum, Türkiye Hükümeti'nin tepkilerine yol açarken, özellikle Türk basınının çabalarıyla giderek gelişen Türkçü ve Kürt düşmanı bir kampanya başlatıldı.

(Bu, devrimci-demokrat insanların önemli bir görevini bir kez daha açığa çıkardı: Halkların dostluğu ve kardeşliğini vurgulayan çalışmaların ve kampanyaların sürdürülmesi.)

Bugün, Almanya ve Türkiye ilişkileri yeniden eski durumuna dönmek üzere. Ne yazık ki yardımlar yeniden sürecek ve TC, Almanya başta olmak üzere batıdan aldığı silah ve yardımlarla Türk-Kürt halkına karşı terörünü devam ettirecek.

"Bütün Türkler bir Ordu, Katılmayan Kaçaktır"

Son aylarda Türkiye, Kafkaslar, Orta Asya ve Avrupa'da olup bitenler, yıllar önce ırkçılar ve faşistler tarafından sloganlaştırılan bazı fikirlerin bugün başka çevreler tarafından da benimsenmeye başlandığını göstermektedir. Bunlardan birisi de bu yazıya başlık olarak aldığımız sloganda içerilen fikirdir.

Tırnak içinde kullanmış olmamıza rağmen okuyucuyu belki de ilk anda şaşırtmış olan yukardaki başlık, Türkçülük Akımı'nın önde gelen isimlerinden Ziya Gökalp'e aittir. 1876 yılında Diyarbakır'da doğan, anne tarafından (kesin olmamakla birlikte) Kürt, baba tarafından ise Türk olduğu söylenen Ziya Gökalp, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma ve parçalanma sürecine girdiği yıllarda Türkçülük konusunda felsefi, sosyolojik, kültürel tahliller yapan, şiirler yazan, Atatürk dahil dönemin bir çok kişisini fikirleriyle etkileyen birisidir. (Ölümü: 1924) TC'nin oluşumuna, kuruluşuna ve daha sonraki şekillenişine kaynaklık eden ideolojik, felsefi, politik, kültürel temelin daha ziyade Gökalp'e dayandığı yaygın bir kanıdır.

Yukarda başlık olarak kullandığımız cümle, Ziya Gökalp'in bir şiirinde geçmektedir. Şiirin ilgili beyti şöyledir:

"Bütün Türkler bir ordu, katılmayan kaçaktır.
Yasamızda yazılı: Harpten kaçan alçaktır."

Gökalp'in sembolleştirilen bir şiiri de şudur:

"Vatan, ne Türkiye'dir Türkler'e, ne Türkistan,
Vatan, büyük ve müebbed bir ülkedir: Turan"

Her ne kadar Gökalp'in Türkçülüğünün ırka değil, dil, kültür vb. ögelere dayandığına dair güçlü kanıtlar bulunsa da, 1940'larda Nihal Atsız çevresindeki Turancılar, 60'lı–70'li yıllarda Türkeş etrafında kenetlenen faşistler, Ziya Gökalp'in yukardaki şiirlerindeki fikirleri bayraklaştırarak Türkiye toplumunu "Türk olmak" etrafında birleştirmeye çalışmışlardı.

Özellikle 60'lı ve 70'li yıllarda bu fikirler, sivil faşist hareket tarafından, Türkiye toplumuna yatay ve dikey şekillerde bölen sınıfsal, toplumsal, ulusal ve öteki eşitsizlikleri perdelemek, bu eşitsizliklerin objektif olarak karşı karşıya getirdiği toplum kesimlerini soyut bir "Türk olmak" kriteri (zemini) etrafında birleştirmek, kitlelerdeki sola yönelişi engellemek vb. amaçlar için kullanılmıştı. 1980 Darbesi, bu amaçları devletin resmi politikası haline getirmişti.

SSCB'nin çözülüp dağılmasından sonraki evrede ise, "Türk olmak" etrafında birlik ve güç olma politikası, değişik varyantlarıyla Türkiye'deki birçok politik çevre tarafından benimsenmeye başlanmıştır. Sözkonusu politikanın TC'nin resmi dış politikası haline getirilmesi yönünde yoğun çabalar vardır. Bu çabalarda, parlamentonun, partilerin, sendikal–kültürel kuruluşların yanısıra asıl iktidar odaklarının da (ordu, cumhurbaşkanlığı ve diğerleri) aktif bir rol oynadığı görülmektedir.

Sözkonusu çabaların ve politikaların Avrupa'ya da ihraç edildiği, Avrupa'daki Türkiyeli göçmen kitlelerinin "Türk olmak" temelinde yeniden örgütlendirilip yapılandırılmaya çalışıldığı da ayrıca işaret edilmesi gereken bir gelişmedir.

Türkiye içinde hakim sınıfların bazı kesimleriyle ordunun, DYP'nin bazı yönetici ve ideologlarının, DSP lideri Ecevit'in ve daha başkalarının tescilli ırkçı ve faşistlere ek olarak "Türk kartı"na oynamaya başlamalarının hangi amaçları güttüğü konusunda şunlar söylenebilir:

NEDEN TÜRK KARTINA OYNUYORLAR?

1) Kürt ulusal uyanışına karşı ideolojik–siyasi barikat oluşturmak; anti–PKK cepheyi genişletip kitle desteğine kavuşturmak. Az önce saydığımız güçlerden bazıları, (bunlara SHP ve Özal'ı da ilave etmek gerekir.) "Türk olma"yı soya–sopa bağlı bir aidiyet değil, kültürel–ruhsal şekillenmeye dayalı bir hissediş olarak formüle etmek suretiyle Üniter Devlet'i ayakta tutmaya, dolayısıyla ayrı bir ulusal kategori olmalarına rağmen Kürtlerin devlet yurttaşlığı ilişkisiyle TC sınırları içerisinde yaşayabileceklerini göstermeye çalışmaktadırlar. Koalisyon ortağı DYP'nin bir kesimi ile iktidar ortağı ordu komutanları ve faşistler ise Demirel'in "Kürt Realitesi" tesbitine rağmen TC'nin klasik resmi politikasında ısrarlı görünmektedirler. (İlginçtir, TÜSİAD yöneticileri, "herkes anadilini özgürce konuşmalı, radyo ve TV kurulabilmeli" demektedirler.)

"Türk Birliği", (ya da Türklerin Birliği) hedefini güdenlerin, buna iç politikada ve kitle desteği kazanmada stratejik bir önem verenlerin, "Türk olma"ya yükledikleri anlamdaki farklılıkları zamanla giderip gideremeyeceklerine dair bir öngörüde bulunmak şu aşamada mümkün olamamaktadır. Kontr–Gerilla, MİT, ordu kurmayları, subay ve asrsubaylarla polislerin ve MÇP'lilerin son aylarda ırkçı–faşist söylemlerle sağ eğilimli kitleleri sokağa dökme girişimleri sözkonusudur. Bu girişimlere yön veren politikalarla DYP–SHP koalisyon hükümetinde somutlaşan politikaların uzlaştırılıp uzlaştırılamayacağı meçhuldür. Böyle olmakla birlikte Demirel, bilinen manevra yeteneğini iyi kullanarak, hem bu girişimlerin kontrollü gelişmesini sağlamaya çalışmakta, hem de bu girişimleri kullanarak (bir tehlike gibi göstererek) bir ölçüde SHP'yi, ama esas olarak HEP'i ve PKK'yı destekleyenleri, yanısıra da Devrimci–Demokratik Güçleri tehdit etmektedir. ("İleri giderseniz iç savaş olur" demeye getirmektedir.)

"Türk Birliği" stratejisinin iç politikadaki önemli bir yönü de bunun, içerde, "Toplumsal Uzlaşma"nın İdeolojik dayanaklarından birisi olarak tasarlanmış olmasıdır.

12 Eylül Rejimini sivriliklerinden arındırma işine "demokratikleşme" adını veren DYP–SHP koalisyonu, bu çerçevede (yanısıra dış politikanın ihtiyaçlarını da karşılamak üzere) bir "Toplumsal Uzlaşma" yaratmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin özgül tarihi şartlarında kendisi bir biçimiyle "Tarihsel Uzlaşma Hükümeti" olan Demirel–İnönü Kabinesi'nin sözkonusu projesi, büyük burjuvazi tarafından da az–çok benimsenmiş gibi görünmektedir. Çalışma hayatı ile ilgili SHP'li bakanın getirdiği öneriler, işverenlerin tepkisini çekmiş olsa da,büyük burjuvazi, temelinde başka unsurların yanısıra "Türk olma"nın da yeraldığı bir toplumsal uzlaşma isteğindedir.

Aranan toplumsal uzlaşmanın harcı olması öngörülen fikirlerden birisi çok basittir: "Çevremiz kaynıyor, Türkiye üzerine oyunlar oynanıyor, aramızdaki sorunları bir yana bırakıp Türkiye için kenetlenelim."

İstenen kenetlenmenin ulusal duygular ve değerler (tabii ki Türk ulusuna ait duygu ve değerler, bunlar neyse?) üzerine inşa edilmeye çalışıldığı gözlenmektedir.

Ermeni–Azeri çatışması, Bosna–Hersek'teki olaylar, Almanya'nın "silah ambargosu", Suriye–"PKK ilişkileri", Irak'ta Saddam'ın iktidarda oluşu, Kuzey Irak'ta yerel Kürt Meclisi'nin oluşumunu hedefleyen seçim vb. gelişmeler, PKK olgusu, Kıbrıs'la ilgili gelişmeler, İran'ın "Türki" Cumhuriyetler'e yönelik faaliyetleri, AT ile ilişkilerde tıkanma gibi olaylar, "ulusal çıkarlar"(?) etrafında birleşilmesini haklı ve meşru gösterecek argümanlar olarak kullanılmaktadır.

Türkiye'yi yönlendirip yönetenlerin bu yönde oluşturdukları politikalar TRT ve büyük basın aracılığıyla topluma empoze edilmektedir. Bırakalım sokaktaki insanı, Cumhuriyet Gazetesi'nin yazar çizerleri bile bu politikaların etki alanı içine alınmaktadır. "Kıbrıs Fatihi Ecevit"in Ermeniler'e karşı Azerbaycan'a ve Nahçivan'a askeri birlik gönderme önerisi, Türkiye üzerine oyun oynandığına inandırılan kitlelerin ruhunu işte bu havada rahatlıkla okşayabilmektedir.

* * *

DİSK, Türk–İş ve Hak–İş sendikaları arasında 1 Mayıs'ın salonda kutlanması anlaşması, işte böyle bir havada gerçekleşebilmektedir. Bu üç sendika arasında başlayan flörtün işçi kitlelerini "ulusal çıkarlar"(?) adına burjuvaziye ve devlete daha sıkıca başlanma operasyonunun bir parçası olarak gündeme getirildiğine büyük bir ihtimal gözüyle bakılmalıdır. Solun büyük bir ideolojik–siyasi çıkmaz ve boşluk içinde olduğu, 60'lı, 70'li yıllarda bir çok kişiyi ve bu arada kitleleri ölümüne sokaklara döken ideallerin ve gelecek tasarımlarının toplumun çok büyük bir kesiminin ve bu arada aydınların gözünde cazibesini yitirdiği günümüzde ulusal, dinsel ideolojilerin, bunların sistemleştirdiği yaşam şekli ile duygu ve hayallerin toplumlar üzerinde etkili olması pek anormal bir gelişme sayılmamalıdır. İnsanoğlunun tarihe sosyalizm dönemecini aldıramamasının yarattığı günümüz dünya konjönktüründe, hem öteki coğrafyalarda hem de Türkiye gibi ülkelerde ulusculuk gibi, dincilik gibi toplumsal bilinç biçimlerinin etkili olabilmesi, anlaşılabilir bir şeydir.

SHP ile DYP arasındaki ayrım çizgilerinin kaybolmuş olmasının, sağın önde gelen politikacı ve yazarlarının "şimdi sağcı–solcu olmak önemli değil, önemli olan Türk olmak ve ülkemizin çıkarları etrafında birleşmektir" sözlerinin sol saflarda olumlu yankı yaratmasının sebeplerini burada aramak herhalde yerinde olacaktır. Sağcılar, önce Türk, sonra komünist olanlara ve böyle olduğunu kabul edenlere büyük övgüler düzmekten geri kalmamaktadırlar ve bu tür bir tanımın solda etkili olabilmesi için her türlü çabayı harcamaktadırlar.

2) "Türk olma"ya, "ulusal çıkarlar"a yapılan vurgu ve bu kavramlara yüklenen anlamlar üzerine inşa edilen politikalar, TC'nin (bundan, Türkiye'yi yönetip yönlendiren güçleri anlamak gerekir) Orta Asya'da, Kafkaslar'da, Balkanlar'da ve Avrupa'da eskisine göre daha fazla etkili olmasını sağlamayı hedeflemektedir. SSCB'nin dağılması, yanısıra sosyalist olduğu söylenen başka ülkelerle "bloksuz" ülkelerin dünya politikasındaki ağırlıklarının kaybolmuş olması (ki bunların çoğu zaten kapitalizme çoktandır eklemlenmiş durumdaydı.) başka devletlerin yanısıra TC'nin de yeni nüfuz alanlarına sahip olma imkanını yarattı. Yeni Dünya Konjönktürü, Türkiye'nin Türk ve Müslüman ülke ve toplumlarda ideolojik–politik nüfuz kurmasını kolaylaştırmakta, hatta, tahrik ve teşvik etmektedir.

Azerbaycan, Türkmenistan, Tacikistan, Özbekistan vb. ülkeler ve buralarda yaşayan toplumlar üzerinde Türkiye'nin nüfuz sahibi olabilmesi, bu iş için uygun ideolojik–politik araçların varlığını gerekli kılıyordu. Bu iş için gerekli olan yapıştırıcı–birleştirici malzeme (Türklük ve Müslümanlık) Türkiye'de bolca üretiliyordu ve bunlar uygun ambalajlar içinde bu toplumlara sunulabilirdi.

Nitekim öyle oldu. Sözkonusu ülkelere, sanayi ve tarım ürünlerinden önce, kültür, ulusal bilinç, dinsel değerler ve bunlarla ilgili politik ürünler ihraç edilmeye başlandı. İhraç edilen şeyler arasında özbeöz Türk'e has olan, Türklüğün ayrılmaz bir parçası olan, dolayısıyla günümüzde Türk olmanın birinci ilkesi ve kriteri olan serbest piyasa felsefesi ve serbest pazar ekonomik modeli de bulunmaktadır.

Ancak bu modelin söz konusu ülkelerde oturmasına tek başına Türkiye'nin ekonomik desteği yetmemekteydi. (Bunun sebepleri Devrimci İşçi'nin bu sayısında ayrıca incelenmektedir.) Bu cumhuriyetlerle Türkiye arasındaki etnik–kültürel yakınlık serbest piyasa modelinin inşasına hizmet edeceği için öncelik ulusal–kültürel ilişkilerin artırılmasına verildi. TC buralara konsolos ve elçi gönderdiği sırada MHP(MÇP)'liler Türki Cumhuriyetler'de çoktan karargah kurmuşlardı. Türkeş'in Bozkurtları'nın bir kısmı, bu ülkelerde, hükümet ve devlet başkanlarının, ya da bakanların resmen danışmanlığını yapmaktadır. Hükümet Türkeşçiler'in izinden yürüyerek bu ülkelere çok sayıda görevli göndermektedir.

Demirel'in ikinci kez baba oluşuyla sonuçlanan son resmi ziyaret, (Demirel Orta Asya seferine çıkarken yanına Türkeş'i almayı ihmal etmedi; Tabii SHP'lilerle birlikte), TRT'nin AVRASYA kanalının faaliyete geçmesi, dini vakıfların Türki devletlerde şubeler açması, bu devletlerin ordu kurmalarına Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yardımı, bu ülkelerden yüzlerce öğrencinin Türkiye'deki okullara TC bursu ile öğrenim görmeye gelmiş olmaları, bu ülkelere Türkiye'den "tam Türk" ve "dini bütün" öğretmenlerin gönderiliyor oluşu, Alfabe ve dil birliği sağlama yönündeki girişimler, vb. örnekler TC'nin Kafkaslar üzerinden Orta Asya'ya dolu–dizgin açılmaya başladığını göstermektedir. Bu açılışın ne getirip ne götüreceği belli değil. Mayıs ayı ortasında Azerbaycan'da Muttalibov yönetimini deviren "Halk Cephesi" ile TC arasındaki yakın ilişki dikkate alındığında TC'nin resmen ya da sivil faşistler aracılığıyla Türki devletlerde karanlık işler çevireceği söylenebilir.

(Geçerken bir hatırlatma yapmak yerinde olacaktır:

Ekonomik boyutu da olan bu açılımın hangi kavramla tanımlanacağı, ciddi bir araştırmayı gerektirmektedir. Bu açılmaya hemen ad verilmesi, –örneğin emperyalizm gibi–, henüz erkendir. Gelişmeleri izlemeyi, anlamayı ve bilimsel bir temelde yorumlamayı tıkayıcı bu tür fikir jimnastikleri yerine günümüz – dünyasında ülkeler ve toplumlar arasındaki ilişkilerin aldığı yeni mahiyeti ve bunların biçimlerini yeniden kavramlaştırma yönünde çaba harcanması daha doğru olacaktır.)

Sözkonusu açılmanın meşrulaştırıcı unsurlarından başlıcası Türk (ve Müslüman) olmaktır. Bu unsur, hem Türki toplumların kazanılmasında hem de Türkiye toplumunun desteğinin alınmasında büyük bir önem taşımaktadır. Öteki unsur ise, eski SSCB devletlerinin serbest piyasa ekonomisine ve "demokrasi"ye geçişlerine yardımcı olmaktır. Emperyalist–kapitalist sistemin bu yöndeki stratejisinde Türkiye anahtar bir ülkedir. Türki toplumların kapitalizmle bütünleşmesine katkıda bulunuyor oluşu, TC'nin Doğu'ya açılmasını Batı'nın gözünde meşrulaştırmaktadır.

SOY–SOP MU KÜLTÜREL YAKINLIK MI?

Ne var ki az önce vurgulanan unsurlar kendi içlerinde sorunludur. Önce ilk unsur üzerinde duralım:

TC ile Azerbaycan ve Orta Asya Türk devletleri ve toplumları arasındaki yakınlaşmanın başlangıç noktası aynı ırktan gelmiş olmak ve aynı dine inanıyor olmaktır. TC'nin Türki toplumlara yönelirken kullandığı bu ilk meşrulaştırıcı söylem (Türk ve Müslüman olmak) sadece ırka dayalı bir birleştirici olarak formüle edilirse, bu, Türkiye içinde "Kürt Realitesi" ile bağdaşmayacaktır. Türkiye toplumunu, bütünüyle ırka dayalı bir Türk olma kimliği etrafında birleştirmenin mümkün olmadığı anlaşılmış bulunmaktadır.

Soya–sopa dayalı bir kimlik etrafında birlik olma, ilk bakışta TC ile öteki Türki devletler ve toplumlar arasında bir tutkal işlevi yerine getirebilir gibi görünmektedir. Ama bu yanıltıcı olabilir. Zira, hem Osmanlı İmparatorluğu döneminde hem de TC'nin kuruluşudan ve Sovyet Devrimi'nden sonraki yıllarda Türkiye ile Türk olmak temelinde ciddi bir ilişkisi olmayan Türki toplumların ve bu toplumların yöneticileri ile aydınlarının sadece ırka dayalı bir kimlik etrafında birlik fikrine kolayca yedeklenecekleri şüphelidir. Unutulmamalıdır ki bu toplumlar, tarih sahnesine çıkamamış, henüz göçebelik evresinde olan değil, Ekim Devrimi'nin kazanımlarıyla oldukça"gelişmiş" ve" ilerlemiş" toplumlardır. Bu toplumlar, sadece uzay endüstrisi, ya da başka sanayiler bakımından değil, bilim ve teknolojide, yanısıra da okuma yazma oranı, okullaşma ve öğrenim seviyesi gibi alanlarda da Türkiye'den ilerdedirler.

Bu bakımdan, ırkçı temelde bir Türk Birliği projesine Türki toplumların kolayca evet diyeceklerine kuşkuyla bakılmalıdır. TC ile Türki devletler arasında şimdilerde yaşanmakta olan balayıya ait görüntülerin kalıcı olamıyabileceği de bir ihtimaldir. Sözkonusu ülkelerle Türkiye arasında varolan manevi–kültürel ve etnik birlik zemininin ırïçı–milliyetçi olmayan bir temelde bile geliştirilip kalıcılaştırılması, Türk olmanın yeniden tarifini zorunlu kılmaktadır. TC'yi yönetenler ve onlara esin kaynağı oluşturan sağ, Türk olma'nın ırka mı, yoksa, manevi, kültürel, tarihsel değerlere aidiyete ve bu aidiyet üzerine yükselen bir hissedişe mi dayanacağı konusunda hem fikir değillerdir. Bu iki farklı görüşü savunanların şindilik birlikte hareket ediyor oluşu dikkate alınmazsa, Türk kimliğinin içeriğinin ve biçimlenmesinin ne olacağı etrafında varolan gerilimin kısa sürede giderilemiyeceği anlaşılmaktadır. Kaldı ki Türk sağı (ve artık eklemenin zamanıdır: Türk sosyal–demokratları) bu gerilimi aşsalar bile Türk kimliği konusunda ulaşılan sonucun Türki toplumlar tarafından nasıl karşılanacağı belli değildir.

Bu noktada, yukarda sıralanan faktörlere ek olarak başka bir faktör karşımıza çıkmaktadır: Din sorunu...

Azerbaycan'a ve öteki Türki devletlere sadece Türkler değil, (ki onlar dine dayalı söylemleri de kullanmaktadırlar); İran ve Suudi Arapları da yönelmiş bulunmaktadır. her iki devletin sadece islami ilkeleri kimlik ögesi olarak benimsedikleri bilinmektedir. Türkiye'deki islami akımların da Türki toplumlara ağırlıkla dine dayalı bir söylemle sefer düzenledikleri de bilinmektedir.

İran'ın Azerbaycan ve Tacikistan'daki etkisi dikkate alındığında, TC'nin İran engelini aşmak için, bu ülkelerle ilişkide daha fazla İslamcı görünebileceği söylenebilir. Ancak bunun Türkiye içinde tepki toplayacağı da açıktır.

Her ne kadar Türk kimliği denilen şeyde Türklükle İslamiyet (Arap toplumunun ulusal, kültürel, dinsel, manevi değer ve ilkeleri) örtüşmüş olsa bile, (yanısıra Türk kimliği denilen kimlikte Kürtler'e, Ermeniler'e, Yunanlılar'a, Bizanslılar'a, yani Küçük Asya'nın eski sahiplerine ait çok sayıda unsur yer alıyor olsa bile) saf islamcı akımların ve devletlerin Türki toplumlar üzerinde etki kurma çabası TC'yi yönetenleri düşündürmektedir.

(Geçerken bu yazıyla doğrudan ilgisi olan ve üzerinde ayrıca önemle durulması gereken bir konuya değinelim: Bugün, Türkler'e özgü, böyle olduğu için de onları öteki uluslardan ayırdetmemize yarayacak dört–başı mamur bir kimlikten sözetmek oldukça zordur. (Bu yargı başka uluslar için de geçerlidir.) Orta Asya Bozkırları'ndan kalkıp Orta Doğu'ya, Kafkaslara, Anadolu'ya, Balkanlar'a yerleşen Türk boyları, buralarda yaşayan toplumların inançlarından, kültürlerinden, değerlerinden, yaşam şekillerinden, örgütleniş tarzlarından bir çok unsuru almışlardır. Burada sözkonusu olan, Türk'e ait olmayan fakat onun da benimsediği karmaşık, yüzyıllar boyunca harmanlanarak akıp gelen ve başka etnik kökenden toplumların da sahiplendiği bir kültürel olgudur. Dünyanın çeşitli bölgelerinde saf ulusal (ya da dinsel) ögelere dayalı toplumsal bilinç biçimlerini canlı tutmaya çalışan güçlerin varlığına, ulusal gururları (bunlar neyse?) okşayan tutumlara rağmen insan toplumu, az–çok evrensel sayılabilecek bir toplumsal–kültürel iklimde yaşama bilinciyle donatılmalıdır. Bu konu, Avrupa'daki Türkiyeliler'i doğrudan ilgilendiriyor olması nedeniyle ayrıca incelenmek durumundadır. Türkiye kökenli sosyalistlerin önünde bekleyen açılımı gerekli konulardan birisi de budur.)

Tekrar konumuza dönersek:

TC'nin Doğu'ya açılmasını meşrulaştıran öteki unsur da sorunludur. Batı'nın (öncelikle AT'ın, bir ölçüde de ABD'nin), Türki devletlerin kapitalizm dünyasına dahil olmalarının bedeli olarak karşılarında Azerbaycan üzerinden Kafkaslar'da ve Orta Asya'da tam hegemonya kurmuş bir Türkiye görmek istemedikleri bilinmektedir. Bunun ilk işaretini Almanya vermiştir. (Mart'taki "silah

ambargosu") Her ne kadar Demirel, "Pan-Türkist" değiliz dese de Batı, işin nereye varacağını bilebilecek kadar tecrübeli kadrolara sahiptir. Türkiye'nin Doğu'ya açılma politikası daha ziyade ABD'nin çıkarlarıyla uyumlu bir strateji altında yürütülmektedir. Buna rağmen ABD'nin de, TC'nin, planlanandan daha - çaplı bir güç merkezi olmasına gözyummayacağı açıktır.

Bunlara ve eklenecek başka sorunlara rağmen TC, Türk kartına oynamaya devam edecektir. DYP-SHP hükümeti, anlaşıldığı kadarıyla bu kartla daha ihtiyatlı oynanması gerektiğini düşünmektedir. Kaygıları Avrupa ile ilişkileridir. Demirel ve İnönü koalisyonu, burjuvazinin bir kesimi, bazı etkili odaklar, Avrupa ile ilişkilerin kopması pahasına oluşacak bir "Türk Birliği"ne sıcak bakmamaktadırlar. Gerçi AT'a tam üyeliğin şimdilik gerçekleşmeyeceğini farketmiş oldular, ancak yine de buradan kalkarak Avrupalılar'ın gözünde eski Osmanlı'yı, (bu kez Doğu'ya açılan büyük bir Türk imparatorluğunu) çağrıştıracak girimşimlerden sakınmaktadırlar. Özal, Türkeş, Ecevit gibi "maceracıların, TC'yi yönetip yönlendiren bir kısım kurum ve kadrolardaki ihtiyatlılığı kırıp kıramayacakları belli değildir.

3) "Türk Birliği" projesinin yankılandığı coğrafyalardan birisi de Avrupa'dır. Mart-Nisan-Mayıs aylarındaki gelişmeler, burada böyle bir birliğin oluşumu için sürdürülen girişimlerin yoğunlaştığını göstermektedir.

Aslında Avrupa'da, öncelikle de Almanya'da yaşayan Türkiyeliler'in yeni bir temelde örgütlendirilmesi girişimleri, Onur Öymen'in Bonn'a büyükelçi olarak atanmasından hemen sonra başlamıştır. Dışişlerinin seçkin bürokratlarından birisi olan Onur Öymen'in Almanya'daki Türkiyeliler'e yönelik çalışmaları DYP-SHP koalisyonuyla birlikte hem hızlanmış, hem de ürün vermeye başlamıştır. Öymen sadece lobi oluşturmakla yetinmemiş, Türkiyeliler'in eğitim, kültür, çocuk vb. sorunlarıyla da yakından ilgilenerek TC'nin Almanya'daki kitle çalışmasına yeni nefes boruları açmıştır.

Türk Dernekleri Koordinasyon Kurulları oluşturmak, Yeşiller içinde Türkiyeliler'le diyaloğa geçerek onları "Türkiye'ye kazanmak", solcu sayılan aydın, yazar, sanatçı ve sendikacılarla ilişkiye geçmek (Milliyet Gazetesi'nin köşe yazarlarından Deniz Kavukçuoğlu, Düsseldorf konsolosunun Ruhr bölgesindeki mülteci ya da göçmen sendikacı, sanatçı ve yazarlarla yemekli sohbet toplantıları düzenlemiş olmasından büyük bir övgüyle sözetmektedir; nereden nereye?) Avrupa'daki Türk gazetelerini daha iyi yönlendirmek gibi işlerle TC'nin Amanya'daki idari ve siyasi kolu, azımsanmıyacak bir mesafe katetmiştir.

Bu tür faaliyetler, Nevruz olayları ve Almanya'nın Türkiye'ye silah ambargosu ile birlikte daha da yoğunlaşmıştır. Özellikle silah ambargosu, Hürriyet, Milliyet ve Tercüman gazeteleri tarafından ilkel bir millyietçilik sömürüsüyle, iyi bir şekilde kullanılmıştır. Türk olma gururunu (bu neyse) rezilce okşayan büyük basın bir yandan Ordu'ya milyonlarca Mark'ı akıtacak kampanyalar açarken, bir yandan da kitleleri sokağa dökmeyi başarabilmiştir. Sonuçta büyükelçilik, konsolosluk ve gazetelerin yönlendirmesi ve girişimleriyle, içinde faşistlerin, şeriatçı olmayan müslümanların, DYP ve ANAP'lılarla SHP'lilerin ve DSP'lilerin yeraldığı birlikler oluşmuştur. Şimdilik eylem birliği gibi görünen bu birliklerin kalıcılaştırılması için çaba harcandığı dikkatten kaçmamaktadır.

Sözkonusu girişimlerin kalıcılığı, hem Türk Lobisi'nin oluşumu, hem de kitlesel düzeydeki faaliyetlerin devamı, uygun bir ideolojik-politik zeminin varlığına bağlıdır. Uygun zemin ise "Türk olma"dır. Yabancı düşmanlığından, ayrımcılıktan zaten iyice bunalmış olan Avrupa'daki TC uyruklu insanlar için "Türk olma" etrafında birleşmek az-çok tatmin edici olmaktadır. Ezilmişlik, horlanmışlık duygusuyla, "Türkiye'nin üzerine oyunlar oynandığı" inancı birleşince insanlar harekete geçme ihtiyacı duymakta, ya da onları eyleme çağıranların peşine rahatlıkla takılabilmektedirler.

Bu noktada, karşımıza (tüm solun karşısına), bilince çıkarılması gereken önemli sorunlar ve konular çıkmaktadır.

Birincisi: Görüldüğü kadarıyla Almanya'da ve öteki Avrupa ülkelerinde oluşturulmaya çalışılan Türk Birliği'nin ideolojik-politik zemini henüz tam olarak inşa edilememiştir. Birlik'te yeralması istenen kitleye sunulan argümanlar hem henüz derinlikli değildir (kaba propagandif unsurlara dayanmaktadır); hem de Birlik'in motoru durumundaki güçler arasında Türk olmanın tanımı ve anlamı konusunda tam bir fikir birliği yoktur. Birlik'in sadece ırksal özellikler tarafından belirlenen bir Türk olmaya mı, yoksa, tarihsel, kültürel, ruhsal, dinsel ve moral değerler ortaklığı üzerine yükselen, dolayısıyla etnik köken farkına fazla önem vermeyen bir Türk olma'ya mı dayanacağı konusunda bir mutabakatın sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Irkçı-faşist güçlerle Birlik içinde yeralan öteki güçler arasında bu konu etrafında süren iç çatışmanın nasıl sonuçlanacağı belli değildir. (Birlik'in zayıf halkası, dolayısıyla bu gerici bloka karşı mücadele edilirken dikkat edilecek nokta, burasıdır.)

İkincisi: Birlik içinde yeralan eğilimlerden MÇP'li faşistler hariç diğerleri, DYP-SHP koalisyonunun da etkisiyle Birlik'i Kürtler'i dışlayan bir görünüme sokmak istememektedir. Bu eğilimin Türk olma'ya yüklediği anlam kaçınılmaz olarak Birlik'i Türk-Kürt kardeşliği söylemine sahip çıkmaya yönlendirecektir. Nitekim Almanya'daki mitinglerin bir kısmında bu söyleme denk düşen slogan ve konuşmalara rastlanmıştır.

Zira, TC yurttaşı olmayı, etnik kökene değil kültürel, moral değerler ortaklığına, insanların kendilerini böyle hissetmelerine bağlı bir durum olarak görenlerin buna uygun bir söylemi de olmalıdır. Bunun bilincinde olan Birlikçiler, dil ucuyla da olsa Türk-Kürt kardeşliğine de sahiplenmektedirler. (Bu durum, solun savunageldiği Türk-Kürt kardeşliği fikrinin yeniden tanımlanmasını gerekli hale getirmektedir. Hangi temelde kardeşlik? Bu soru özellikle şimdi oldukça önemli olmalıdır.)

Üçüncüsü: Oluşturulmaya çalışılan birliğin sadece Türkiye'deki iç politik duruma ya da TC'nin dış politika alanındaki ihtiyaçlarına göre politika yapması beklenmemelidir. Birlik'in Avrupa'da Türkiyeli olarak (göçmen bir toplumsal azınlık olarak) yaşıyor olmanın ortaya çıkardığı sorunların çözümü için de mücadele edecek şekilde tasarlandığı anlaşılmaktadır. Türk lobisi, Türk Yeşiller, SPD'deki Türkler (ve Kürtler), Türk Dernekleri Koordinasyon Kurulları, Diyanet'e bağlı cami ve cemiyetler, konsolosluklara bağlı kültürel, sportif kuruluşlar gibi yaygın ve çeşitli araçlara **potansiyel** olarak sahip görünen Birlik, hem Türkiyeliler arasında hem de Alman iç politikasında etkili olmaya, giderek Türkiyeliler'i temsil etmeye adaydır. (Bu durum, Göçmen sorunlarının solun tekelinden, daha yumuşak bir deyişle, solcuların ilgi alanı olmaktan çıkmaya başladığını göstermesi bakımından da ilginçtir.dan da ilginçtir. Göçmen sorunlarını, Eşit Haklar Mücadelesini, yeniden tanımlamanın gerekli olup olmadığı üzerinde düşünmenin zamanı değil midir?)

Dördüncüsü; Ya da sonuç yerine:

Son 5-6 yıl içinde meydana gelen ve dünyadaki tüm dengeleri doğrudan etkileyen gelişmelerin bir sonucu olarak bugün, değişik varyantlarıyla milliyetçilik, toplumlarda daha fazla çekicilik kazanmıştır. Çeşitli siyasi akımlar, milliyetçilik dalgasına yaslanarak kendi stratejilerini başarılı kılmaya çalışmaktadırlar. Dün Türkiye'de devlet iktidarının faşistleştirilmesi politikalarının meşrulaştırıcısı olarak kullanılan Türkçülük, bugün TC'nin öteki Türki devletler ve toplumlar üzerinde ideolojik-politik hegemonya kurmasında temel bir işleve sahip kılınmaya çalışılmaktadır. Avrupa'da ise Türkiye kökenli göçmen kitlesi, Türk olmak zemininde birleştirilerek, TC'nin uluslararası alanda izlediği politikalara kitle desteği yaratılmaya çalışılmaktadır. Türkiyeli göçmen kitlesi, yaşadığı - toplumlarda karşılaştığı gerçek sorunlar ve bunların çözümleri etrafında değil, TC'nin devlet çıkarları etrafında birleşmeye zorlanmaktadır. Avrupa'da bu politikaların önderliğini TC elçilikleri ve konsoloslukları yapmaktadır. MHP'lilerin zaten içinde yeraldığı ve fikirleriyle yönlendirdiği girişimler, DYP, SHP, DSP gibi partilerin de desteğini almaktadır. İlginçtir; 5-6 ay önce Yeşiller Partisi içindeki Türk yöneticilerle görüşerek onları Türk Lobisi'nin içine almayı başaran Frankfurt Başkonsolosu, 23 Mayıs'taki Türk Federasyon'un "Türk Dünyası Kurultayı"na konuşmacı olarak gelen Türkeş'i Frankfurt Havaalanı'nda merasimle karşılamıştır. Aynı şekilde TC'nin Bonn Büyükelçisi, Türkeş'le birlikte "Türk Dünyası Kurultayı"na katılmıştır.

Türk olma motifi etrafında bir araya gelen ya da getirilmeye çalışılan siyasi güçlerin durumundan, Türk Birliği projesinin Türkiye'de ve Orta Asya'da alabileceği şekillerden bağımsız olarak Türk Dünyası fikri, Türklük duygusu, toplumsal yalnızlık içindeki Avrupa'daki Türkiyeliler'e yoğun mesajlar iletmektedir. Yaşadıkları özgül sorunlar ve toplumsal konumları itibariyle Avrupa'daki Türkiyeli göçmen kitlesi, ulusal içerikli kimlik önerilerine, hayatlarına anlamı bir ulusa ait olma duygusu ve bilinciyle verme önerilerine yatkın görünmektedirler.

Bütünüyle gerici amaçlar için oluşturulmaya çalışılan Türk Birliği'ne karşı hangi söylemlerle, ne gibi politikalarla ve hangi araçlarla mücadele edileceği, Avrupa'daki Türkiyeli devrimciler (sosyalistler) açısından, (yanısıra da Kürt Ulusal Hareketi taraftarları açısından) doğru şekilde cevaplandırılması gereken sorulardır. Bu sorulara cevap vermeden ulusalcılık dalgasının geniş kitleleri etkilemesinin önüne geçilemez. Sözü edilen konularda açıklık sağlanmış olsa bile Avrupa'da hergün yaklaşık 200 bin dolayında satan Türk gazetelerinin yönlendirdiği insanları, okuyucu sayısı iyice azalan, yanısıra da içinde okunacak fazla bir şey bulunmayan sol grup dergileri ile etkilemek zaten mümkün olamamaktadır; olamaz da.

PKK'ya karşı Türk İntikam Tugayı

● Almanya'da kendisini "Türk İntikam Tugayı" olarak isimlendiren bir örgüt PKK ve Asala'ya ölüm kusacağını duyuran bildiri dağıttı.

FRANKFURT, (Hürriyet)

ALMANYA'da kendisini "Türk İntikam Tugayı" olarak isimlendiren bir örgüt, PKK ve Asala'ya karşı ölüm kusacağını duyurdu. Kısa adı TİT olan bu örgüt tarafından gazetemize fakslа çekilen ve üzerinde zincire vurulmuş ellerle bir Kurt resmini gösteren bildiride şöyle deniliyor:

"İntikam,

Ey Türk uyan, titre ve kendine gel. Bugün Türkiye'nin doğusunda şehit edilenler senin benim kanımdan birer parçadır. Bugün polisi-

BUYUK TURK DUNYASI DOGUŞ AREFESINDE

TÜRK FEDERASYON 15. BÜYÜK KURULTAYI

Büyük Türk Dünyasının doğuş arefesinde bu milli ve kutsal davanın ebedi takipçisi olan Müslüman-Türk insanının Dış Dünya'daki kalesi

TÜRK FEDERASYON'UN 15. BÜYÜK KURULTAYI

23 Mayıs 1992 Cumartesi günü Düsseldorf'ta yapılacaktır.. MÇP Genel Başkanı Yozgat Milletvekili

Sayın **ALPARSLAN TÜRKEŞ**'in

ve değerli M.Ç.P. Milletvekilleri ile Erzincan Belediye Başkanı **TALİP KABAN**'ın ve diğer mümtaz ve değerli misafirlerimizin iştirak edecekleri bu tarihi dönemin, tarihi kurultayına bütün vatandaşlarımız davetlidir.

Ayrıca K.K.T.C Cumhurbaşkanı RAUF R. DENKTAŞ resim sergisi vardır.

TÜRK FEDERASYON TÜRK DÜNYASI KURULTAYINDA BULUŞALIM...

Tarih: 23 Mayıs 1992 Cumartesi Saat : 15.00

Adres: Philipps Halle, Siegburger Str. 15 • 4000 Düsseldorf/Oberbilk Telefon: 0211-48 51 22

Not: Kurultayda video çekimine müsaade edilmeyecektir. Hanımlar ve çocuklar için ücretsiz yer ayrılmıştır.

İngiltere seçimlerinin düşündürdükleri

9 Nisan'da İngiltere'de Kraliçe Elizabeth'in partileri 650 kişilik Avam Kamarası'nda çoğunluğu ele geçirmek için yarıştılar. Bu yarışta 15 yıldır iktidarda bulunan Conservative Parti parlamentoda (336 milletvekili alarak) çoğunluğu sağladı. Üç büyük partinin çekişmesine sahne olan bu seçimler, Neil Kinnock'un İşçi Partisi (271), Paddy Ashdoşn'nun Liberal Partisi'nin (20) yenilgisiyle sonuçlandı.

Seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra İşçi Partisi önde gelenlerinden Neil Kinnock ve Roy Hattersley istifa ettiler.

Yıllardır iktidarda bulunan Conservative Parti emekten, halktan yana ne varsa hepsini yok etmesine karşın 4. kez John Major'la beş yıllık bir süre için yeniden iktidara gelmesi tüm çevrelerin tahminlerini de alt üst etti.

Üç seçim kazanmış Thatcher'in, seçimlerde aday olmayışında "vitrin değişikliği" olarak yorumlandı.

Faşist BNP adaylar hüsrana uğrarken güçlü olduğu sanılan bölgelerde de hiç bir varlık gösteremediler.

Terörle mücadele yasası gereği propagandasına sansür konulan IRA'nın siyasi kanadını oluşturan SINN FEIN'nın lideri Gerry ADAMS'ın 1983'den beri elinde tuttuğu sandalyesini yitirmesi de seçimlerin bir başka sürprizi sayıldı.

Seçimlerden bir gün sonra da Londra'nın banka ve borsalarının bulunduğu şehir merkezine yerleştirdikleri tahrip gücü çok yüksek patlayıcı da milyonlarca poundluk zarara yol açarken Ciiy'de hayat bir süre felce uğradı.

Seçimler öncesi durum

İngiltere içine düştüğü sosyal-ekonomik bunalım sürecindeyken seçimlere gitti. İşçi Partisi için bulunmaz tarihi bir fırsattı. Son dönemlere kadar enflasyon çift rakamlarla ifade ediliyordu. Küçük, orta ve kimi büyük işletmeler ya iflas ediyor ya da küçülmeye giderek iş ve işçi hacimlerini daraltıyorlardı. İflas eden ya da küçülen iş yerlerinin sayısı arttıkça binlerce işçi de sokağa atılıyordu... İngiltere'de toplam işsiz sayısı son yılların en yüksek rakamına ulaşıyordu. Bu işsizler ordusuna ödenen sosyal yardımsa çok cuzi kalıyordu.

Poll Tax (1) diye de bilinen vergilendirme sistemi bu işin tuzu biberiydi. İşte fakirin daha fakir zenginin de daha zengin edildiği bu hızlı süreçte seçimlere gidiliyordu...

Kamu işletmeleri birer birer özelleştirilirken, sağlık, eğitim, haberleşme ve ulaşım gibi kimi sosyal kurum da içler acısı bir durumdaydı. Bir yandan 500'e yakın hastane kapatılırken öte yandan en acil bir ameliyat bile aylarca bekletiliyordu.

Devlet okullarında öğretmensizlikten dolayı verim düşerken, mali sıkıntıdan dolayı bir çok okul kapatılmıştır. (2) İlk okulu bitirme çağına gelmiş kimi öğrencilerin okuyup yazma güçlüğü çektiği resmi makamlarca da doğrulanmıştır.

Tüm bu ve benzeri olaylar yaşanırken seçimlere gidildi... Ve sonuç yine Conservative...

Peki neden?...

Bu sorunun bir tane nedeni yok elbette, "Bir değil birden çok nedenleri vardı..." denebilir ve doğrudur da. Dünyada olup bitenlerden tutun da, "Komünist, Sosyalist Partiler'in" liberalleşmesine kadar her şey söylenebilir. Özellikle son dönemlerde yaygınlaşan şöven-sağcı rüzgarlardan "sosyalistler"in de epeyce nasibini aldıklarına kadar.

İngilizlerin geleneklerine bağlı, tutucu insanlar oldukları yaygın genel bir kanı. (3) İşçi Partisi de bu gibilerinin oylarını alabilmek için sağ yana savrulunca ve de parti içerisindeki militan, ilerici kesimi tasviyeye yönelince bu kaçınılmaz sonucu aldı ve özellikle İskoçya'da da büyük darbeler yemelerine sebep oldu.

Ekonomi, eğitim, sağlık vb. canalıcı konularda elle tutulur alternatif proğram sunamazlarken silahsızlanma ve savunma politikalarıyla da Conservative Parti'nin gerisine düştüler. Bu durum geniş kitle tabanına sahip savaş karşıtı toplulukların İşçi Partisi'nden soğumasını da getirdi.

Azınlıklara ve siyahlara karşı tamamen şoven politikalara denk düşen önerimleri de bu kesimlerin tepkilerine neden oldu.

Sonuç

Conservative Parti beş yıllık bir süre için tekrar iktidara çöreklenirken, İşçi Partisi içerisinde de liderlik savaşı kızıştı.

Ekonomiden sorumlu gölge bakan John SMITH ve gölge çevre bakanı Bryan GOULD liderlik için hazırlanırken bu kişilerin "Kinnock çizgisi"nin birer sadık devamcıları da oldukları biliniyor. Sol kanattan ise şimdilik Ken LIVINGSTONE'in adı geçmekte. Çekişmenin ilk iki aday arasında geçmesi beklenmektedir.

Bu seçimler bir yönüyle de İskoçya ve Galler'in ayrılma isteklerinin en çok tartışıldığı bir seçim olması itibariyle ilginçti. Görünen odur ki, İngiltere'nin gündemini epeyce işgal edeceğe benziyor. Özellikle İskoçyalı siyasiler her fırsatta "referandum" isteklerini yineleyecekler gibi...

Dip notlar:

(1) Belediylerin, zengin-fakir demeden hükümet adına 18 yaşını doldurmuş herkesten topladığı vergi. Halk arasında "kelle vergisi" de denir.

(2) Tüm ilk ve orta dereceli okulları belediyelere bağlayan Conservative Parti iktidarı eğitimi tamamen o belediyelerin olanakları içine hapsetti. İşçi Partili belediyler hükümetten yardım alamazken troy'ler açıkça desteklendi.

(3) Bilindiği gibi İngiltere AT'da da gelenekçi yapılarını sergileyerek; ölçü, tartı birimlerini koruyacakları ısrarla yinelediler.

92 Newroz'u ve düşündürdükleri

1992 Newroz'u Kürt ulusal mücadelesinin gelişme seyrini etkileyen bir dönemeç olarak değerlendirilmektedir.

TC Newroz'u kendi açısından, Kürdistan'da yeni bir atak gerçekleştirmenin tarihi olarak programına aldı. Yükselen ve giderek kitleselleşen Kürt hareketinin önü alınmalıydı. Kürdistan'ın belirli alanlarında ortadan kalkan devlet otoritesi yeniden sağlanmalıydı. Mücadele sürecinde kaybedilen inisyatif yeniden ele geçirilmeliydi. Bu sonuçların elde edilmesi için, takip edilecek yol belliydi. Askeri çözümü tırmandırmak, gerilla hareketine destek veren kitleleri devlet terörüyle ezmek, gerillayı bütün desteklerinden soyutlayarak imha etmek. TC belirlenen amaçlar doğrultusunda 91'in ortalarından itibaren, kontr–gerilla yöntemini tırmandırdı. Kürt hareketinin legal platformunda ön plana çıkan unsurlardan başlamak üzere bir cinayetler zinciri başlatılarak, kitle pasifikasyon yöntemleri hızlandırıldı. Kürdistan'da yükselen halk hareketine kesin darbeyi vurmak üzere, gerekli hazırlıklar Newroz'a göre planlandı. Gerçekleştireceği kitle kırımına meşru zemin hazırlamak için, Newroz'da Kürt ayaklanmasının olacağı yolunda bir kampanya başlatıldı.

TC'nin başlattığı kampanya, yaptığı yoğun askeri hazırlıklar, Kürt hareketiyle büyük bir hesaplaşmaya girişeceğini, sürdürülmekte olan "özel savaş"'ın bir üst boyuta sıçratılacağını göstermekteydi. Bu bakımdan, 1992'nin Newroz'u TC açısından, gelişmenin seyrini değiştirecek bir kilometre taşı olarak saptandı.

Kürdistan'da gerilla mücadelesini yıllardır sürdüren, gelinen aşamada Kürdistan'ın belli bölgelerinde denetimi ele geçirecek kadar kitle desteği sağlayan PKK da, 92 Newroz'unu ulusal kurtuluş mücadelesinin ileri boyutlara sıçratılacağı bir dönemeç noktası olarak saptadı. 92 Newroz dönemeciyle birlikte, bir Kürt ayaklanmasının gündeme geleceği, gelişerek yükselen halk mücadelesinin bir ulusal meclis ve savaş hükümeti ile taçlandırılacağı açıklamalarıyla, PKK Hareketi de 92 Newroz'unu kendi açısından mücadele sürecinin gelişmesini belirleyen bir dönemeç olarak saptadı.

TC'nin ve PKK'nın 1992 Newroz'una yüklediği özel anlamlar nedeniyle Newroz sonrası ortaya çıkan durum önem kazandı.

Newroz sonrasında ortaya çıkan durum nedir?

Newroz dönemecinin ortaya koyduğu sonuçlar değerlendirildiğinde, TC'nin önüne koyduğu hedefler bakımından daha avantajlı bir konum kazandığı görülmektedir. TC, Newroz dönemeciyle birlikte mücadele alanında yitirmekte olduğu inisiyatifi ele geçirerek sarsılan otoritesini yeniden sağlama noktasında bazı olanaklar elde etti.

TC'nin Newroz'a yönelik hazırlıkları herkesçe bilinmekte ve tartışılmaktaydı. Kürdistan'a yapılan askeri yığınak, askeri çözümün daha da tırmandırılacağının somut bir işaretiydi.

TC'nin özellikle, Kürt direnişinin yoğunluk kazandığı kentlere yönelik aylarca süren hazırlık aşamasında, PKK'nın izlediği politika ve yaptığı açıklamalar, TC'nin basın aracılığıyla sürdürdüğü politikanın etkili olmasına hizmet etti. TC, PKK'yı ve Kürt direnişçileri adeta Newroz günü Cizre, Şırnak, Nusaybin gibi belirli alanda hesaplaşmaya çağırdı. Halk kitleleri bakımından henüz ayaklanma koşullarının yeterince olgunlaşmadığı, Kürdistan'ın bir çok bölgesinde ve özellikle Diyarbakır gibi önemli kentlerinde kitle desteğinin somut bir eylemlilik düzeyine henüz çıkartılmadığı koşullarda, ayaklanma, Kürt hareketi bakımından erken doğum olmaktan öteye gitmezdi. TC'nin de, PKK'yı ve Kürt direnişçilerini erken bir doğuma zorlayarak tuzağa düşürme isteği ve basın aracılığıyla sürdürülen kampanyalar ile toplumun bir ayaklanma beklentisi içine sürüklendiği bilinmekteydi. TC'nin bu taktik politikası karşısında PKK'nın aldığı karşı tutum ve yaptığı açıklamalar devletin işini daha da kolaylaştırmaktaydı. Barışçıl kitle gösterilerinin kana bulanması için TC tarafında kamuoyu ayaklanma senaryolarına inandırılırken, bu senaryoları geçersizleştirecek bir karşı propaganda yerine, pekiştirici açıklamalar yapıldı.

Newroz öncesi hazırlıklarına denk düşen bir aşamada yapılan taktik politik hatalar, TC'nin sanki bir ayaklanmayı bastırarak zafer kazanmış yolunda moral bir başarı elde etmesine zemin hazırladı.

Bugün Kürdistan bir kez daha kanlı bir çatışma alanına dönüşmektedir. Bölgede güç dengesi hala TC'nin denetimindedir. Sınırlı alanlarda başarıların cazibesi hiç bir zaman güç ve olanakların hatalı bir değerlendirilmesine yolaçmamalıdır. Zira mücadele hata kabul etmez bir keskinlikte sürerken ortaya çıkartacağı faturaların bedeli de büyük olmaktadır.

TC'nin, Kürdistan'da inisiyatifi yeniden kazanmasında yalnızca PKK'nın taktik politik hatalarının rol oynadığı elbette ki söylenemez. Yıpranmış ve toplumsal desteği minimum seviyeye inmiş bir ANAP iktidarı yerine, daha geniş kesimlerin onayına ve desteğine sahip bir DYP–SHP koalisyonunun sağladığı avantajlar gözardı edilemez.

TC'nin kısa vadeli amacı belliydi. Kürdistan'da sarsılan otoritesini yeniden kurmak, kaybedilen inisiyatifi yeniden elde ederek yükselen Kürt halk hareketinin önünü kesmekti. TC bu amaca kısa vadede varabilmek için yegane çözümü askeri politikaları tırmandırmakta görmekteydi. Ancak, yıpranmış bir ANAP IKTIDARI İLE BUNU GERÇEKLEŞTIRMEKTE ZORLANMAKTAYDI: ANAP'a karşı geniş bir toplumsal muhalefetin varolması, ANAP döneminde, Kürdistan'da gerçekleştirilecek bir kitle pasifikasyonunun başarı şansını azaltıyordu.

DYP–SHP koalisyonu, TC'ye ve onun egemen güçlerine bulunmaz fırsatlar yarattı. TC tarihinde, karşı karşıya olmuş iki geleneksel burjuva akım, ilk kez bir uzlaşma sağlayarak birlikte iktidar oldu. Bu iki geleneksel akım arasında oluşan iktidar–muhalefet dengesi bir çırpıda alabora oldu. Bunun dolaylı sonuçlarından biri, geleneksel burjuva muhalefetin, politik düzlemden günlük basına kadar geniş bir alanda sona ermesidir. Koalisyon iktidarının kendi politikaları etrafında geniş bir toplumsal uzlaşma sağlayarak ortaya çıkması, TC tarihinde yeni bir durum olarak değerlendirilmek durumundadır. Bizzat koalisyon iktidarının başı Demirel, bu durumun büyük bir tarihi fırsat, kaçırılmaması gereken bir fırsat olduğunu defalarca hatırlatma gereği duydu.

DYP–SHP iktidarı döneminde, burjuva anlamda bir muhalefet hareketinin ortadan kalkmış olması, Kürdistan'da tırmandırılacak devlet terörü için uygun bir ortamın oluşması anlamına da gelmektedir. Nitekim Newroz dönemeciyle birlikte bunun sonuçları hemen görülmeye başlandı.

Burada üzerinde durulması gereken noktalardan biri burjuva muhalefet hareketi içinde önemli rol oynayan Türk aydınları ve demokratlarında gözlenen tutum farklılığıdır.

Bu çevre, ANAP döneminde genellikle, Kürt sorununun barışçıl, demokratik çözümlerinden yana bir tutum içinde görülmekteydi. Devlet terörüne karşı bir eğilimi seslendiriyordu. Ancak, DYP–SHP koalisyonunun iş başına gelmesiyle birlikte, bu tavırlar tersine dönmeye başladı. Koalisyon döneminde, Kürdistan'da devlet terörü daha da tırmandırılmasına, toplu kırımlar gerçekleştirilmesine rağmen, sözkonusu çevrelerin tavrı, devlet terörünü desteklemek şeklinde oldu. Türk aydın ve demokrat çevrelerinin yeni iktidar döneminde,ortaya koyduğu tutum değişikliğinin nedenleri arasında öncelikle, PKK'nın İstanbul gibi büyük şehirlerde, sivil halkı hedefleyen eylemleri gösterilmektedir. Bu tür hatalı eylemlerin, sözkonusu çevreler üzerinde olumsuz etkiler yarattığına kuşku yoktur. Ancak, Türk aydın ve demokratlarının, devletin Kürtler'e karşı sürdürmekte olduğu savaş politikasının destekçisi oluvermesi, tek başına PKK'nın eylem çizgisiyle açıklanamaz.

Yaşanan gelişmeler, ANAP döneminde ortaya konan demokrat tavırların büyük ölçüde ANAP'a muhalefet etme olgusu tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır. PKK'nın hatalı eylemleri, demokrasi ve insan hakları konusunda çifte standartlı kafa yapısına sahip sözde ilerici ve demokrat aydınların, yazar–çizer takımının bir mazeret beyanından öteye gitmiyor. PKK'nın sözkonusu eylemleri olmasaydı, bu sözde "demokrat, ilerici" çevreler, DYP–SHP koalisyonu döneminde sürdürülmekte olan askeri tenkil politikasına muhalefet mi edeceklerdi? Görünürdeki mazeretler ile ana nedenleri birbirinden ayırdetmek gerekiyor. İşin esası şudur: Türk aydınlarının, demokratlarının demokrasi ve insan hakları konularındaki demokratik yaklaşımları Kürdistan sınır çizgisinde sona ermektedir. Kürdistan hariç demokratik Türkiye, Kürtler hariç insan haklarının varolması – yaklaşımı bu çevrelerin düşünce yapısında kırılabiliş değildir.

Kürdistan'da Kürt direnişçilerin 20'şer, 30'ar guruplar halinde katledilmesine verilen destek, aynı şekilde İstanbul, Ankara ve Adana gibi kentlerde Dev–Sol militanlarının sorgusuz infaz yöntemiyle katledilmesine de verilmektedir. Bu neyin göstergesi?

Yaşanan olaylar ve gelişmeler bir gerçekliği açıkça ortaya koymaktadır. Kürt devrimci hareketinin kaderi ile Türkiye devrimci hareketinin kaderi birleşmektedir. Olumlu ve olumsuz yönleriyle her iki hareket birbirinden büyük ölçüde etkilenmektedir. Birinin başarısı diğeri için bir moral başarı anlamına geldiği, birine vurulan darbenin dolaylı olarak diğerinin de hareket alanını büyük ölçüde daralttığı yaşanan gelişmeler tarafından somutlanmaktadır.

Türkiye devrimci hareketinin yükselişi ile Kürt devrimci hareketinin yükselişinin aynı tarihsel momente denk düşmemesi devrimci gelişimin hareket alanını daraltmaktadır.

70'li yıllarda Türkiye devrimci hareketi bir yükseliş süreci yaşadı. 80'li yılların ortalarından itibaren ise Kürt hareketi büyük bir gelişme gösterdi. 70'li yıllarda, Türkiye'nin bir çok bölgesinde, anti–faşist mücadele büyük bir ivme kazanırken, bugün Kürt direnişinin yoğunlaştığı alanlar, Türkiye'nin en sakin bölgeleri durumundaydı. Günümüzde ise benzeri hareketsizlik, geçmişte anti–faşist mücadelenin yükseldiği alanlarda gözlemlenmektedir.

Bunun da ötesinde, Kürt hareketi, büyük gelişme gösterdiği bir süreçte, Türkiye devrimci hareketinin, 12 Eylül yenilgisinden sonra içine girdiği dağınıklığı aşamamış olması ve bu nedenle de ülke gündemini etkileyebilecek bir politik varlık ortaya koyamaması, Kürdistan'daki mücadeleyi de olumsuz yönde etkilemektedir.

Kürt hareketi ile Türkiye devrimci hareketinin aynı tarihsel momentte ortak bir yükseliş yaşayamaması, bu hareketlerin ileriye büyük hamleler gerçekleştirmesini engelleyen faktörlerden biri olmaktadır. Bu iki hareketin yükseliş ve gerileyiş süreçlerinin birbirinden farklılaşması, ulusal dinamikler ile sınıfsal dinamiklerin farklı nitelikler taşımasından ileri gelmektedir. Sosyalist hareketlerin dünya çapında ortaya çıkan sorunları nedeniyle, sosyalizm düşüncesi kitleleri etkileme gücünü önemli ölçüde kaybetti. Sosyalizm dalgası dünya çapında geri çekilirken eski "sosyalizm" toprakları başta gelmek üzere milliyetçilik dünya çapında yükselişe geçti. Bu gelişmeye bağlı olarak sınıfsal motiflerin harekete geçireceği kitlelerde bir daralma yaşanırken, ulusal motiflerin harekete geçirdiği kitlelerde bir gelişme yaşanmaktadır. Her hareketin kendi gerçekliğinde yeralan özgül nedenlerinden farklı olarak, dünya dengesinin sosyalist güçler aleyhine değişiminin getirdiği sorunlar nedeniyle de ulusal süreçler ile sınıfsal süreçlerde birbirine koşut gitmeyen gelişmeler ortaya çıkmaktadır.

Türkiye devriminin sorunları ele alınırken, Kürt ulusal sorunu bağlamında ulusal ve sınıfsal mücadele dinamiklerinin kendi gerçeklik zemininde değerlendirilerek ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bu farklı iki alanda ortaya çıkan somut gerçeklik nedeniyle, geçmiş bilinen kavramsal çerçevesi içinde çözümler üretmenin yetersizliği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Geçen yıl yapılan seçimlerin sonucunda oluşan DYP–SHP koalisyonu ekonomide de yeni bir dönem başlatacağını ilan etmiştir. Özellikle Demirel, seçim sırasında ekonomik sorunlara ağırlık vermiş, hükümetin kuruluşunda da ekonomiyle ilgili bakanlıkların DYP'de kalması için özel çaba harcamıştı. Hükümet programı da ekonomik sorunların ağırlığını taşıyordu.

Hükümetin resmen göreve başlamasının üzerinden 5 ay geçti. Bu aylar, hükümetin siyasi ve toplumsal politikalarının 12 Eylül Rejimi'nden köklü bir kopuşa değil, bazı alanlarda onarıma hizmet ettiğini gösterdi. Peki ekonomik düzeyde neler olmaktaydı? Hükümetin izlediği politika ekonomiyi düzlüğe çıkarabilecek miydi? Alınan önlemler, 1980 yılından bu yana yürürlükte olan iktisat politikalarından uzaklaşmaya mı işaret ediyordu?

Bu yılın ilk dört ayında hükümetin aldığı önlemler, bu sorulara cevap verebilmek için yeterli bir temel oluşturmaktadır. Bunları analiz ederek belli sonuçlara ulaşmak mümkündür. Bu yazıda bunu yapmaya çalışacağız.

TÜRKİYE EKONOMİSİ DÜZLÜĞE ÇIKABİLECEK Mİ?

***

DYP–SHP koalisyonuna ANAP hükümetinin devrettiği ekonomik mirası, belli başlı göstergeleri kullanarak aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

* Türkiye'nin dış borcu, 1991 sonu itibariyle 49 milyar 649 milyon Dolar olarak saptanmıştır. 1980'de bu rakam 19 milyar dolayındaydı. Dünya Bankası'nın yaptığı bir araştırmaya göre, "kalkınmakta olan" 99 ülkeden Türkiye en borçlu 10 ülke içinde yeralmaktadır. Borçlu ülkeler sıralamasında Türkiye 9. sırada durmaktadır. Türkiye'nin dış borç tutarı, 1 yıllık ulusal gelirinin yarısına eşittir.

Devletin iç borcu da oldukça çoktur. 91 sonu itibariyle iç borç miktarının 100 trilyon Türk Lirası olduğu açıklanmıştır.

Bütçe harcamalarının dörtte biri, bu borçların sadece faizlerinin ödenmesine ayrılmaktadır.

Hükümetler, Türkiye'nin dış borcunu ödemekte güçlük çekmediğini söylemektedirler. Ne var ki, bunun bedeli başka türlü ödenmektedir. Örneğin, 1991 yılında Türkiye'nin kullanılabilir kaynakları bir önceki yıla göre azalmıştır. Bunun nedeni dış boç ödemeleri yoluyla emperyalist devletlere, kurumlara ve tekellere aktarılan kaynağın fazlalaşıyor olmasıdır.

* Öte yandan 1991'de Türkiye'nin yatırım harcamaları bir önceki yıla göre % 15,6 oranında azalmış, buna karşılık tüketim harcamaları fazlalaşmıştır. Toplam yatırım harcamalarındaki bu azalışa bazı temel sektörlerin yatırım içindeki paylarının düşmesi eşlik etmiştir.

Örneğin 1991'de imalat sanayii yatırımlarının payı % 17.5'den % 16.5'a, enerji yatırımlarının payı % 10.2'den %9.8'e, eğitim yatırımlarının payı da %3.4'ten %2.9'a düşmüştür. Bir kıyaslama yapabilmek için 11 yıl öncesine ait bir rakam verelim: 1980'de Türkiye'de imalat sanayiinin yatırımlar içindeki payı % 28 dolayındaydı. İstanbul Sanayi Odası'nın (İSO) yaptığı bir araştırmada, bazı Afrika ülkelerinde bile imalat sanayii yatırımlarının toplam yatırımlardan aldığı pay yükselirken Türkiye'de bu payın azalıyor oluşundan ciddi şekilde yakınılmaktadır.

Toplam yatırımlar içinde imalat sanayii yatırımlarının payı düşerken, başka sektörlerin yükselmektedir. Örneğin 91'de ulaştırmanın payı % 24 olarak gerçekleşmiştir. 90'da % 22 idi.

* Türkiye'de 1991'de büyüme hızı, yeni hükümete göre % 0,3 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de yıllık nüfus artış hızı ise, % 2,5'tir. Bir ülkede büyüme hızının nüfus artış hızından düşük olması aslında ekonomi için tehlike sinyali sayılır. Fakat Türkiye'de, ekonomideki yapısal istikrarsızlık nedeniyle büyüme hızı her yıl farklı olmaktadır. Örneğin 1990'da % 9,2 olarak gerçekleşmiştir. Bunun oldukça yüksek bir rakam olduğu bilinmektedir. 1984'de ise (ANAP Hükümeti'nin ilk yılında) büyüme hızı % 3,3'tü. ANAP'ın 8 yıllık hükümetinin 6 yılında ortalama büyüme hızı % 5 olarak gerçekleşirken, 7. yılında % 9,2, 8. yılında ise % 2,2 olarak gerçekleşmiştir.

Ekonomideki bu istikrarsızlık, kişi başına düşen gelir rakamlarına da yansımaktadır. 1983'de kişi başına düşen gelir, 1 milyon 565 bin Türk lirası iken bu rakam 1990'da 1 milyon 960 bin Türk lirasına yükselmiş; 91'de ise 1 milyon 940 bine düşmüştür. "Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü" (OECD) üyesi 24 ülke içinde Türkiye, kişi başına milli gelir sıralamasında sonuncu sırada yer alıyor. Kişi başına milli gelirin 6 bin 755 dolar olduğu Yunanistan ise sıralamada 23. sırada bulunuyor.

* DYP–SHP koalisyonuna aktarılan önemli bir sorun da yüksek enflasyondur. 1983'te % 32 olan enflasyon hızı 80'li yılların sonuna doğru katlanarak büyümüş ve 1991'de % 71 olarak gerçekleşmiştir.

* Enflasyonun yanısıra toplum hayatını derinden etkileyen başka bir sorun da gelir dağılımı alanında yaşanmaktadır. 1980–1991 arası dönemde Türkiye'de gelir dağılımındaki adaletsizlik çok büyük oranlara ulaşmıştır. Şöyle ki:

1979'da Gayri Safi Milli Hasıla'dan tarımın aldığı pay % 24, maaş ve ücretlerin % 32, sermayenin (kar, faiz, rant) ise % 42 idi. (Tarıma, yoksul ve küçük köylüler de dahildir.)

10 yıl sonra ise (1989'da) Gayri Safi Milli Hasıla'dan tarımın aldığı pay % 15'e, maaş ve ücretlerinki % 14'e düşerken, sermayenin payı % 70'e yükselmiştir.

Başka şekilde söylersek: Türkiye'de nüfusun % 15'lik kesimini oluşturan bir grup, ulusal gelirin % 60–70'ine elkoyarken nüfusun % 60'ını oluşturan çalışan kesimler, ulusal gelirden ancak % 20–30 arasında pay alabilmektedir.

Bir diğer gösterge şudur: Türkiye, dünyada emek maliyetinin en ucuz olduğu ülkelerin başında gelmektedir.

* TC'nin kuruluşundan (1923) sonraki yıllarda oluşturulan ve uzun yıllar Türkiye ekonomisinin temel direkleri olan KİT'ler, çökmenin eşiğine gelmiştir. 1980'e kadar ekonomiye çeşitli yönlerden katkıları olan bu kuruluşlar, 80'de yürürlüğe konulan "Yeni İktisat Modeli"nde kendini üretemez duruma düşmüşlerdir.

Türkiye'nin en büyük 500 firmasının 100'ünü bu kuruluşların oluşturduğu, toplam üretimin % 40'ını bu kuruluşların gerçekleştirdiği dikkate alınırsa KİT'nin önemi kendiliğinden anlaşılır. KİT'nin, 1930–1980 arasında, sermaye birikimine ve burjuvazinin güçlenip palazlanmasına önemli katkıları olmuştu. Madencilik, enerji, ulaşım, demir–çelik, petrol, kömür, çimento, telekominikasyon gibi bazı temel sektörlerde neredeyse tekel durumunda olan, yanı sıra banka, sigorta, tütün, tekstil, gıda, içki gibi alanlarda da yatırımları olan bu kuruluşları yeni hükümet çökmenin eşiğinden devralmıştır.

* Her türlü gizli ve açık teşviklerle desteklenen ihracat, belli bir tavana gelip dayanmıştır. Hatırlanacağı üzere, Demirel'in başbakanlığı sırasında (Ocak 1980) yürülüğe konulan ve darbeyle birlikte tam uygulama imkanına kavuşan "Yeni İktisat Modeli", dışa açılmayı, bu amaçla daha fazla ihracat yapmayı gerekli kılıyordu. İhracat yapmak isteyenler hükümetin ve devletin her türlü desteğini kazanıyordu. Bir kısmı hayali, bir kısmı da gerçek malların satışıyla başlayan ihracat furyası, hem ihracata konu olan malların bileşiminde değişme yaratmış, hem de ihracat gelirlerini artırmıştır. 80'den önceki dönemlerde Türkiye'nin ihracatı daha ziyade geleneksel ihraç ürünlerine (tarıma dayalı mallar) yanısıra da madenciliğe ve tekstile dayanırken 90'lara doğru, sanayi ürünleri ihracatta büyük bir ağırlığa sahip olmaya başladı. Öte yandan Türkiye, 1980'de içerde ürettiği malların ancak % 5'ini dışa satabiliyorken, 80–90 arası dönemde bu rakam ortalama olarak % 16'ya yükseldi. Yani, Türkiye bugün içerde ürettiklerinin % 16'sını dışarıya satabilen bir ülke haline geldi.

Fakat bu alanda iki önemli sorun yaşanmaya başlandı. Birincisi, 1991'de ihracat gelirlerinde bir önceki yıla göre belli bir azalma oldu. 90'da ihracat 13 milyon Dolar olurken 91'de (Ocak–Ekim arası itibariyle) 9,5 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Ekim–Aralık 91 arasındaki ihracat rakamlarının pek fazla olmayacağı tahmin edildiği için, 91'de ihracatın bir önceki yıla göre azaldığı tesbiti doğruluğunu koruyacaktır.

İkinci olarak:

İhracatta sanayi mamûllerinin ağırlığı artıyor olmakla birlikte Türkiye sanayisinin haldeki durumu, bu artışı devam ettirmeye elverişli görünmemektedir. Daha önce işaret ettiğimiz gibi, toplam yatırımlar içindeki payı azalan bir imalat sanayii yapısıyla Türkiye'nin daha fazla sanayi ürünü ihraç etmesi mümkün değildir. Sanayi yatırımlarına ve varolan sanayi yapılarının daha fazla üretken olmalarına öncelik vermeden, yani içerde sanayi ürünleri üretimini artırmadan ihracatın gelip dayandığı tavanın aşılması zor görünmektedir.

Öte yandan ihracat artmış olsa bile Türkiye hala, ithalatını ihracatla karşılayamıyan bir ülkedir. Yıllardır Türkiye, dışarıya sattığından daha fazla dışardan mal satın alan, yani sürekli dış ticaret açığı veren bir ülke konumundadır.

* 80'li yıllardan 90'lı yıllara devredilen önemli sorunlardan birisi de egemen sınıf ve zümreler arasındaki ilişkilerin aldığı şekillenmedir.

1980'de yürürlüğe konulan "Yeni Ekonomik Model", hakim sınıf ve zümreler arasındaki geleneksel ittifakın bileşiminin değişimine ve daralmasına yolaçtı. Devlet imkanlarının kullanımında, ekonomik–politik vd. karar mekanizmalarının etkilenip yönlendirilmesinde, iç ve dış kaynakların ve bu arada ulusal gelirin paylaşımında bazı semaye gruplarının ve pre–kapitalist kesimlerin tümünün artık söz sahibi olamaması sözkonosuydu. Bu durum, hem sermaye ve mülk sahiplerinin kendi içinde hem de egemen sınıf ve zümreler bloku ile geniş toplum kesimleri arasında "denge ve uzlaşma", (moda deyimiyle "konsensus") yaratılmasına engel oluşturmaktaydı. Bu, önemli siyasi ve toplumsal sorunlara kaynaklık eden bir sonuçtu.

Buraya kadar sayılan sorunlara başkalarını eklemek mümkündür. Ancak buna gerek olmadığını düşünüyoruz. Zira, yukarda sıralanan sorunlar, Türkiye ekonomisinin haldeki durumunun anlaşılmasına yeterli bir temel oluşturmaktadır. Bu temel üzerinde ilerleyerek yeni hükümetin iktisat politikalarının hedeflerini ve ekonomik yapının öteki yönlerini anlamak mümkün olabilecektir.

MEVCUT SORUNLAR VE HÜKÜMET

Önce, ekonomik yapının belli başlı sorunları karşısında hükümetin yaptıklarını ve yapabileceklerini irdeleyelim.

1) DYP–SHP koalisyonu Türkiye'yi dış borç kıskacından kurtaracak politikalar izle(ye)memektedir. Türkiye ekonomisinin yapısal bir zaafı olan sermaye birikimi yetersizliği, teknolojik gerilik gibi sebeplerle burjuvazinin güçsüzlüğü, Türkiye'yi dış borca mahkum ve mecbur bırakmaktadır. Her ne kadar Türkiye bir kaç yıldan buyana borcunu düzenli ödeyebilen ve bundan sonra da ödeyebilecek gibi görünen bir ülke olsa da dış borç kıskacı, Türkiye burjuvazisinin sanayide, bankacılıkta, teknolojide, enerjide büyük atılımlar yapmasını engelleyen faktörlerden birisidir.

DYP–SHP koalisyonu, bu kıskacı kıracak güce, isteğe ve eğilime sahip değildir. Yeni hükümetin bu alanda yapabileceği tek şeyin, dışardan alınan borçların verimli alanlarda kullanılmasını sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. ANAP Dönemi'nde dışardan sağlanan borç ve krediler büyük ölçüde ya dış borç ödemesinde ya da lüks tüketim mallarının ithalinde kullanılıyordu. Yeni hükümetin bu konuda daha titiz davranacağı ve çeşitli devletlerle kuruluşlardan alınan borçların bir kısmını üretken yatırımlara yönlendireceği söylenebilir.

2) DYP–SHP koalisyonunun ekonominin içinde bulunduğu sorunların bir kısmından kurtulması için yatırım ve üretime ağırlık vermeye çalıştığı görülmektedir. Hükümet, imalat sanayii yatırımlarının payını artırmaya, ihracata konu olan malların üretildiği sektörleri teşvik etmeye ve böylece ihracattaki duraklamayı önlemeye yönelik bazı uygulamalar içindedir. Bunlardan birisi de korumacılıktır. Şubat ayında alınan bir kararla bazı ithal mallarından alınan fonlar artırılmıştır. Oysa, ANAP hükümetleri döneminde ithalat büyük ölçüde serbestleştirilmiştir. İthalatın bu şekilde serbest bırakılmış olması, iç pazarda "yerli" sanayii zor durumda bırakmıştı. (1)

Demirel hükümeti, bazı ithal mallarından alınan fonları yükseltmek suretiyle burjuvazinin bazı kesimlerini rahatlatmayı düşünmektedir. Böylece kimi sektörlerde üretim ve yatırımın artması, bunun da büyüme hızının yüksek olmasına hizmet etmesi beklenmektedir.

Teknolojik gerilik vb. sebeplerle ithal mallarıyla rekabet edemeyen sanayi burjuvazisinin, korumacılık mekanizmasıyla desteklenmesinin Türkiye ekonomisinin yapısal eksikliklerini gidermeye yetip yetmiyeceği tartışmalıdır.

3) Yeni hükümetin enflasyon oranını düşürmek için aldığı önlemlerin kısa vadede başarılı sonuçlar getireceği sanılmamaktadır. ANAP hükümetleri, enflasyonu sadece para politikalarıyla düşürmeye çalışırken DYP–SHP koalisyonu, parasal araçların yanısıra öteki araçları da kullanmayı tercih etmektedir. Örneğin talebi kısma yerine üretimi teşvik etmeye, yatırımlara ve ihracatcılara yeni teşvikler sağlamaya, vergi gelirlerini artırmaya, KİT'ni daha verimli hale getirmeye hazırlanmaktadır.

Ancak bu önlemlerin başka olumsuz sonuçları olacaktır. Örneğin üretim ve yatırımın teşvik edilmesi kredi talebini artıracak, bu ise faizlerin yükselmesine ve döviz cinsinden paraların daha fazla değer kazanmasına sebep olabilecektir. (Bunun mutlak bir gelişme değil bir ihtimal olarak öngörüldüğünü burada belirtelim.)

Bu ihtimal bir yana, enflasyonun bir anda aşağı çekilmesinin başka ciddi sonuçları olacaktır. Bu nedenle hükümet, enflasyon oranını zaman içinde düşürmeyi hedefleyen önlemler almaktadır. Ocak–Nisan dönemindeki enflasyon oranlarındaki düşme eğilimi pek umut verici olmamakla birlikte, yine de Demirel Hükümeti'nin 1–2 yıl içinde

enflasyonda bir kaç puanlık düşüş sağlaması olası görünmektedir. Diyelim ki 2 yıl sonra enflasyon oranı % 20–30'lara düştü; bu bile çalışan kesimler için bir soygun olacaktır. Çünkü, enflasyon, halkın alım gücünü düşüren, sermaye sahiplerine kaynak aktaran bir mekanizmadır.

4) Yeni hükümetin gelir dağılımındaki büyük uçurumun devamını önlemeye yönelik politikaları da sorunludur. Daha önce belirttiğimiz gibi, 1980–1991 arası dönemde Türkiye'de gelir dagılımı emek güçlerinin ve tarım kesiminin aleyhine, sermaye güçlerinin (kar, faiz, rant) lehine olacak şekilde çok büyük oranda bozulmuştu. Bu sonuç, Özal'da ifadesini bulan "Yeni Ekonomi Modeli"in mantığına uygundu. DYP–SHP koalisyonu, sözkonusu modelin esasına itiraz etmemekle birlikte bazı sonuçlarına karşıydı. Bunlardan birisi gelir dağılımındaki uçurumdu. ANAP'tan farklı olarak toplumun desteğine daha fazla önem veren DYP ve SHP, toplumun geniş kesimlerinde huzursuzluğa yol açan bu uçurumu, nisbeten kabul edilebilir bir sınıra çekmeye çalışmaktadır.

Yeni hükümetin bu yönde izlemeye çalıştığı politikalara 3 örnek verilebilir:

a) Ocak'ta çıkarılan bir kanunla tarım kapitalistlerinin, orta ve küçük çiftçilerle köylülerin devlete olan borçları silindi. Böylece tarım kesiminin nefes alması sağlandı. (Hükümetin bu önleme ek olarak tarım kesimini destekleyecek bazı hazırlıklar içinde olduğu basına yansıdı. Sonuçta tarım kapitalistlerine, büyük çiftçilere daha fazla katkı anlamına gelen bu önlemleri –ucuz kredi, sübvansiyon, destekleme alımları vb.–, büyük burjuvazinin ve IMF'nin nasıl karşılayacağı meçhul.

b) Toplu sözleşme düzeni eskisine göre biraz esnetilerek işçi ücretlerinde artış imkanı yaratıldı. İşçiler bu imkanı değerlendirerek ücretlerini biraz artırıp milli gelirden daha fazla pay alabilecekler.

Her ne kadar kapitalizmin metropollerindeki genel eğilime ve politikaya paralel şekilde Türkiye'de sendikalar, birer uzmanlık kuruluşu, teknik birer örgüt haline geliyor (getiriliyor) olsalar da, son düzenlemeler, yine de sendikaların işçilerin milli gelirden daha fazla pay almasına imkan vermektedir.

c) Memur ve öteki ücretlilerin maaşlarına yapılan zamlarla bu kesimlerin gelirlerinde de belli bir artış sağlanmıştır.

İşçi ve memurlarla küçük üreticilerin ve köylülerin gelirlerindeki artışın enflasyon tarafından bir–iki gün içinde eritildiği dikkate alınırsa, hükümetin bu kesimlere yönelik önlemleri, gelir dağılımındaki büyük uçurumu kapatmaya yetmemektedir.

DYP–SHP koalisyonunun, tarım kesimiyle emek güçlerinin 1–2 puan artmasına tahammül edemeyen büyük burjuvazinin baskılarına ne kadar direneceği de ayrı bir konudur.

5) Türkiye'nin çarpık da olsa kapitalistleşmesinde önemli payı ve katkısı bulunan Kamu İktisadi Teşekkülleri ile ilgili olarak yeni hükümetin benimsediği politika İMF ile büyük burjuvazinin bazı kesimleri tarafından pek sempatik bulunmamıştır. Zarar ettikleri, enflasyonun yükselişinde rollerinin bulunduğu (zira sürekli zam yapıyorlar), ekonomiye yük oldukları söylenen bu kuruluşları DYP–SHP koalisyonu özelleştirtmeye cesaret edemeyip özerkleştirmeyi tercih etti.ANAP hükümetleri döneminde KİT'in bazıları satışa, bazıları da kapatılmaya hazırlanıyordu. Hatta bir kaçı (çimento sanayiinda devleti temsil eden ÇİTOSAN, hava ulaşımında TUSAŞ) "yabancı" şirketlere satılmıştı. 1991 yılında Zonguldak maden işçileriyle ANAP hükümeti arasındaki büyük kavganın ardında da bu politika yatmaktaydı. Hatırlanacaktır: ANAP hükümeti, bir kamu kuruluşu (aslında devlet tekeli demek daha doğru) statüsünde olan Kömür İşletmeleri'nin ürettiği kömür Güney Afrika'dan ithal edilen kömürden daha pahalı olduğunu, işletmenin verimsiz olduğunu, bundan dolayı özelleştirilmesi, ya da kapatılması gerektiğini savunmuştu. Bir işveren ise, Zonguldak'ta somon balığı üretiminin kömür üretiminden daha karlı olduğunu söyleyerek kömür ocaklarının kapatılmasını istemişti.

Özelleştirme olarak adlandırılan ve kapitalizmin yeni yönelimine uygun düşen planlar, DYP–SHP koalisyonu ile birlikte aksadı. Koalisyonu oluşturan partilerden DYP, özelleştirmenin yıkıcı sonuçlarından çekinince, SHP de devletçilik ideolojisi ve politikası gereğince özelleştirmeye karşı çıkınca, sorun, bir ara formülle çözülmeye çalışıldı: Özerkleştirme... Bu formüle göre, KİT, devletin doğrudan denetiminden çıkarılacak ve serbest piyasa kurallarına göre işleyen fakat yine de devletin az–çok denetiminde çalışan birer holding ya da Anonim Şirket haline geleceklerdi.

Bu ara formülün başarı şansı hayli tartışmalıdır. KİT'nin kapitalizmin mantığına uygun düşecek şekilde verimli hale getirilmesi, (hangi şart altında olursa olsun) başka önlemlerin yanısıra bu kuruluşlardaki işçi sayısının azaltılmasına da bağlıdır. Bu kuruluşların birkaç 10 yıldır hükümetlerin arpalığı olarak kullanıldığı, yöneticileri, personeli ve işçisiyle oldukça şişkin bir kadroya sahip olduğu bilinmektedir.

Hükümetin hem kendisinin hem de oy aldığı güçlerin kompoziyonu, yaygın işçi çıkarmalara henüz hazır ve müsait değildir. İşsizler ordusunun bir hayli kabarık olduğu Türkiye'de, DYP–SHP koalisyonu, bu orduya yeni neferlerin katılmasına yolaçacak uygulamalardan mümkün olduğunca kaçınmaya çalışmaktadır. Tabiki, toplumsal tepkilerden korkarak böyle davranmaktadırlar.

Ne var ki, benimsedikleri iktisat modeli, onları bu tür uygulamalara zorlamaktadır. Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisine (emperyalist–kapitalist sisteme) **tam** bir entegrasyonu, bu uygulamayı gerekli kılmaktadır. Demirel ve İnönü'nün bu gerilimi aşabilecek bir politikayı henüz oluşturamadıkları görülmektedir. (2)

EGEMEN İTTİFAKIN BİLEŞİMİ GENİŞLEYECEK Mİ?

6) DYP–SHP koalisyonunun önünde duran önemli sorunlardan birisi de egemen sınıf ve zümreler arasındaki ilişkiler alanına aittir. Bilindiği gibi bu sorun alanı, devlet imkanlarının nasıl kullanılacağına, kaynakların nasıl paylaşılacağına, toplumun nasıl yönlendirilip yönetileceğine, iç ve dış politikalarının nasıl belirleneceğine sermaye ve mülk sahiplerinden hangilerinin karar vereceği ile ilgili bir konudur. Bundan dolayı herhangi bir ekonomik sonuçtan daha fazla önemlidir. Bundan dolayı bu konunun üzerinde biraz durmak yararlı olacaktır.

Türkiye'de 1980'e gelinceye kadar (yaklaşık 45 yıl) uygulanan sermaye birikim modeli, **özgül** bir hakim sınıf ittifakının oluşumuna kaynaklık etmiştir. Bu ittifakta (50'li yıllarda ve sonraları) emperyalizmle **işbirliği** halinde olan ve **tekelci** bir karakterde oluşan tekelci burjuvazi ile bu nitelikte olmayan çeşitli sermaye kesimlerinin yanısıra toprak ağaları, büyük tüccarlar ve pre–kapitalist unsurlar yeralıyordu. İktisat politikalarının tayininda bunların yanısıra devlet de (KİT, ya da başka mekanizmalar ve yapılarla) rol oynamaktaydı.

Başta ekonominin işleyişi, devlet imkanlarının kullanımı, kaynakların paylaşımı olmak üzere siyasal, sosyal, kültürel politikaların tesbiti gibi konularda ittifakta yer alanların çıkarları az–çok gözetiliyordu. Buna rağmen ittifak içinde sürekli bir çatışma durumu sözkonusuydu. Çatışmanın yoğunlaştığı dönemler olağanüstü diye adlandırılan yönetimlere kapı aralıyor (1960 – 1971 ve 1980'de olduğu gibi); farklı kesimler arasında uzlaşmaların sağlandığı dönemlerde ise siyasi yapıya nisbeten barışçıl ilişkiler egemen oluyordu. (1950–1960 arasında, yine 1962–1970 arasında olduğu gibi.)

İttifak içindeki çıkar çatışmalarının barışçıl metodlarla çözülebildiği dönemlerde parlamento daha işlevsel olabiliyor, kitleler ise bazı temel hakları daha serbestce kullanabiliyorlardı. İttifak içindeki sorunların ağırlaştığı, çatışmaların yoğunlaştığı dönemlerde ise parlamento işlevsizleşiyor; onun yerine öteki devlet aygıtlarının (ordu vb.) ağırlığı artıyordu. Bu dönemler, kitlelerin temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlandığı ya da yokedildiği dönemler oluyordu.

Türkiye'de demokrasi kelimesi, siyasi, toplumsal yapıların demokratikliğini, kitlelerin çeşitli yollarla (sadece seçimlerle değil) karar alma mekanizmalarını etkiledikleri bir işleyişi değil hakim sınıf ittifakı içindeki uzlaşma durumunu anlatmak için kullanılmaktaydı.

Burjuvazinin bir kesimi ve bazı siyasi partiler, sözkonusu ittifakın uzlaşma temelinde devamını isterken, tekelci sermaye çevreleri zora dayalı metodlarla ve devlet aracılığıyla diğer odakları ittifaktan dışlamaya çalışıyordu. İşte 1980 Darbesi, bunların amaçlarına ulaşmalarını sağladı.

1980 başlarında dönemin başbakanı Demirel, İMF'nin dayatmasıyla oligarşik ittifakın parçalanmasına yolaçacak kararları çaresizce yürürlüğe koydu. Tarihe "24 Ocak İstikrar Önlemleri" olarak geçen bu kararlar (ki mimarları arasında Özal da vardı) yeni bir hakim sınıflar blokunun oluşumuna da zemin hazırlıyordu. Ne var ki, Demirel, ittifak içinde bazı güçlerin (tekelleşemeyen sanayiciler, toprak ağaları, pre–kapitalist unsurlar) hemen tasfiyesinden yana değildi. Bu tasfiyenin zamanla gerçekleşmesini istiyordu. Fakat, yürürlüğe koyduğu yeni istikrar önlemleri O'nu çaresiz bırakmıştı.

Daha sonra (12 Eylül 1980'de) gerçekleştirilen darbe ile birlikte yürürlüğe konulan siyasi, hukuki ve idari önlemler, Demirel'in niyetlerini bütünüyle boşluğa düşürdü. Ve böylece 80'lerin ilk yıllarından itibaren bazı sermaye kesimleri ile toprak ağaları ve pre–kapitalist unsurlar ittifaktan süratle dışlandılar ve yeni bir ittifak oluştu. İttifaktın yeni bileşiminde, emperyalizmle tam bir **bütünleşme** içinde olan tekelci burjuvazi ile mali sermaye ve rantiyerler yer alıyordu. (3)

Son 10–12 yıl içinde alınan tüm önlemler (ekonomik, siyasi, idari, hukuki vd.) sayılan kesimlerin toplum üzerindeki sınıfsal egemenliklerini pekiştirdi. İttifaktan dışlanan kesimlerin devleti, yönetimi, iç ve dış politikayı ve en önemlisi ekonomik süreçleri etkileme imkanları ortadan kaldırıldı. ANAP, başka bir çok şeyin yanısıra bu durumu da kalıcılaştırmaya çalışmaktaydı.

DYP–SHP hükümetinin, egemen ittifakın bileşimi karşısında tutumu henüz net değil. Geçtiğimiz aylarda koalisyonun aldığı bazı kararlara (çiftçi borçlarının silinmesi, vergi affı, bazı ithal mallarda fonların yükseltilmesi) bakarak, Demirel ve İnönü'nün ittifakın bileşimini biraz da olsa genişletmeyi planladıları söylenebilir. Ne var ki, mevcut ekonomik modelin mantığı ve fiili işleyişi, buna pek elverişli görünmüyor. Alınan ve alınacak önlemler, olsa olsa iç pazara göre oluşmuş sanayi yapılarının yeniden ittifaka dahil olmasına imkan tanıyacak gibidir. Toprak ağalarının ve öteki kesimlerin ittifakta yeralma şansları zayıftır.

Ancak yine de, DYP–SHP döneminde, önceki dönemden farklı olarak, ittifaktan dışlanmış kesimlere az–çok bazı desteklerin verilmesi verilmesi beklenmelidir. Ne var ki bu destekler, onları yeniden ittifaka dahil etmeye yetmeyecektir. Dışlanan kesimlerin bir bölümünün zaten ekonomik süreçlerde fazla bir ağırlığı kalmamıştır.

Özetle, hakim sınıf ittifakının 80 öncesi bileşimine yeniden kavuşturulması pek mümkün görünmemektedir. Demirel ve İnönü, ittifakın bileşimini genişletmek isteseler nile ortada bunun ekonomik şartları yoktur.

Hükümetin sanayi yatırımlarını desteklemeye yönelik politiklalarının ittifakın tabanını genişletmeyi amaçladığı söylenebilir. Ne var ki bu politikanın da açmazları vardır.

En başta, bu politikadan karlı çıkacak olan yine büyük burjuvazidir. Çünkü, 3 nolu dipnota da değindiğimiz gibi, tekelci burjuvazi, tüm sektörlerde yatay ve dikey örgütlenme içindedir. Bunlardan birisi de sanayi sektörüdür. Hükümetin sanayii destekleme yönündeki önlemleri, tekelcileri daha da güçlendirecektir. Tekelleşememiş, ya da sadece iç pazara yönelik üretim yapan kesimler, kredi faizlerinin yüksekliği, teknolojik gerilik gibi sebeplerle, sanayie sunulan devlet imkanlarından istedikleri gibi faydalanamıyacaklardır. Türkiye'de işçilik maliyeti ne kadar düşük olsa da paranın maliyeti oldukça yüksektir. Eski yatırımlarını genişletmek ya da yeni yatırım yapmak isteyenler, eğer kendi bankaları ve finansman kuruluşları yoksa, bankalardan aldıkları krediler için yüksel bir karşılık ödemektedirler. herhangi bir holdingin (Koç, Sabancı vb.) ya da her sektörde kolu bulunan bir bankanın (İş Bankası gibi) yan kolu durumunda olmayan sanayi kuruluşlarının mevcut şartlarda yatırıma yönelmeleri, ya da yatırımlarını genişletmeleri oldukça güçtür.

Bu bakımdan hükümetin sanayi üretimini ve yatırımını teşvik etmek için alacağı önlemler, tekelci sermayeye yarayacaktır. Dolayısıyla sözkonusu önlemler, hakim sınıf ittifakının bileşiminin genişlemesine hizmet etmeyecektir.

Mevcut şartlar, hükümete mülk ve sermaye sahibi güçler arasındaki ilişkileri yeniden düzenleme konusunda bazı rötuşların dışında fazla bir şey yapma olanağı vermemektedir.

BAZI SONUÇLAR VE ÖNGÖRÜLER

Buraya kadar sıralanan sorunlar ve bunların çözümü için DYP–SHP koalisyonunun aldığı önlemler, Türkiye ekonomisinin kısa sürede düzlüğe çıkamıyacağını göstermektedir. Ne var ki bu tesbit, Türkiye ekonomisinin batmakta olduğu ya da yakında çökebileceği anlamına gelmez; gelmemelidir.

Çünkü:

* Tasarruflarının ve yatırımlarının ulusal gelire oranını yükseltememiş, üretken yatırımlarını çoğaltamamış, dış borç kamburundan kurtulamamış, teknolojik düzeyde çok fazla gelişememiş, finansman ve kaynak sıkıntısını çözememiş bile olsa Türkiye ekonomisi, "3. Dünya Ülkesi" olarak adlandırılan (bu adlandırmanın doğruluğu–yanlışlığı bir yana) herhangi bir ülke ekonomisinden daha "gelişmiş", daha güçlü ve daha oturmuş bir yapıya sahiptir.

* Türkiye burjuvazisi, bazı sektörler itibariyle (tekstil, inşaat, yol–baraj yapımı, bazı sanayi ürünleri, telekomünükasyon vb.) uluslararası piyasalarda rekabet edebilir hale gelmiştir. Şüphesiz burada sayılanlanlardan tekstil, inşaat, yol–baraj yapımının dışında kalanlar uluslararası tekellerle işbirliği, ortaklık ve bütünleşme içinde olan kesimlerin denetiminde olan sektörlerdir. Durumun böyle olması, bu sektörlerdeki yatırım ve ticaretten elde edilen kazançların Türkiye ekonomisine az–çok katkıda bulunmasını engellememektedir.

* SSCB'nin dağılmasıyla "bağımsızlaşan" Türki Cumhuriyetler, Türkiye ekonomisinin ve Türkiye burjuvazisinin önüne yeni fırsatlar ve imkanlar sunmaktadır. Türkmenistan, Kazakistan, Azerbaycan gibi ülkelerle girilen ekonomik, politik, kültürel ilişkiler, büyük burjuvazinin güçlenmesine; dolayısıyla Türkiye ekonomisinin bazı sıkıntılarının hafiflemesine yardımcı olacağa benzemektedir. Türkiye bu ülkelere sadece mal satmamakta, aynı zamanda kredi açmakta ve bu ülkelerde yatırım yapmaya hazırlanmaktadır. Bu yeni durum, Türkiye kapitalizminin **uzun vadede** bir sıçrama yapma şansına sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Gerçekten de böyle bir şans vardır. Ne var ki, Türkiye'nin yeni Asya pazarlarına açılması, Almanya'nın ve Avrupa Topluluğu'nun, yanısıra da ABD'nin onayına bağlıdır. Almanya (ve AT), Türkiye'nin Doğu'ya doğru (kültürel, politik ve ekonomik nüfuz alanları yaratma anlamında) genişlemesine iyi gözle bakmamaktadırlar. Çünkü kendileri de Asya'da etkinlik kurmak amacındadırlar. (Almanya'nın son aylarda Kürt kartına oynamasının arkasında yatan budur. (Yanısıra Karadeniz Ekonomik İşbirliği projesi de Türkiye ekonomisi için yeni nefes borusu olabilecektir.

* Güney Doğu Anadalu Projesi (GAP) olarak bilinen projenin tamamlanmasıyla birlikte tarımda Türkiye yüksek bir üretim seviyesine ulaşabilecektir. Şimdiye kadar çeşitli nedenlerle proje aksamış olsa bile GAP'ın tamamlanması, sadece ekonomiyi güçlendirmeyecek; yanısıra Kürdistan'da toplumsal dokunun değişimine de yolaçabilecektir.

* Türkiye ekonomisi, dünya ekonomisiyle eskisine göre daha yoğun bir bütünleşme içindedir. Tür-

kiye, dünyadan daha çok mal almakta, yine dünyaya daha çok mal satmaktadır. Örneğin Türkiye, 1980'de dünya ile 11 milyar dolarlık alışveriş yapabiliyorken 1990'da 35 milyar dolarlık alışveriş yapmaktadır. Bütünleşme, sadece mallar düzeyinde değil, parapiyasalarında da gözlenmektedir. 80'lerde ve 90'ın ilk yıllarında Türkiye'ye 80'den önceki yıllara göre daha fazla yabancı sermaye girmiştir. Türkiye'de "yabancı" sermaye yatırımları giderek yoğunlaşmıştır. 1980'de Türkiye'ye girmesine izin verilen yabancı sermaye 325 milyon dolarken bu rakam 1990'da 6,4 milyar doları bulmuştur. 1980'de Türkiye'de "yabancı" firma sayısı 100 iken 1985?de bu sayı 415'e, 1990'da ise 1813'e çıkmıştır. Türkiye kapitalizminin emperyalist–kapitalist sistemle bütünleşme derecesi ve şekli, ona belli bir güçlülük sağlamaktadır.

Türkiye kapitalizminin az önce sayılan faktörleri daha da güçlenmek için kullanabilmesinin önünde bazı engellerin bulunduğu da unutulmamalıdır. Bunların başlıcaları şunlardır:

1) Siyasi istikrarsızlık:

Türkiye, hem tekelci burjuvazinin uluslararası şirketlerin gönül rahatlığıyla yatırım yapabildikleri bir ülke görünümü kazanamamıştır. Hükümet değişikliklerinden fazlaca etkilenmeyen bir ekonomik model ve bir devlet örgütlenmesi oluşturulmuş olsa bile sözkonusu model ve devlet ile toplum arasında onaya, rızaya, moda deyimiyle konsensusa dayalı bir ilişki kurulamamıştır. Bu durum, siyasi istikrarsızlığa sebep olmaktadır.

DYP–SHP Koalisyonu'nun (kendi ifadeleriyle) "teröre enflasyondan öncelik vermiş olmaları"nın sebebi budur. Yeni hükümetin Kürt Sorunu'nu malum şekilde çözmek amacıyla süratle hareket etmesinin ardında siyasi istikrarı sağlama yatmaktadır. Zira, ideolojik–politik kaygıları bir yana doğusunu ve güneyini denetim altına alamayan bir ülkenin Kuzey'e ve Asya'ya açılması riskli olacaktır. Öte yandan Kürtler'deki ulusal uyanış, burjuvazi için T. Kürdistanı'nı yatırım alanı olmaktan çıkarmıştır. Yeni hükümetin devlet bakanlarından Ekrem Ceyhun, "-Doğu'ya" özel sektörün bir çivi bile çakmadığından yakınmakta ve "-Doğu'da" önceden devlet tarafından kurulmuş bulunan 278 fakrikanın çalışamaz durumda olduğunu açıklamaktadır.

Kürt sorununun kısa vadede çözülemiyeceğinin anlaşıldığı bugünlerde hem hükümet, hem de burjuvazi, bu sorunla birlikte yaşayarak Türkiye kapitalizmini güçlendirmeyi ve dışarı açılmayı sürdürmeyi denemektedir.

Bir diğer siyasi istikrarsızlık potansiyeli, işçi sınıfının ve diğer emekçi kesimlerin içinde bulundukları geçim sıkıntısıdır. Sözkonusu sıkıntı, değişik toplumsal tepkilere kaynaklık etmektedir. Yazımızın ilk bölümlerinde değindiğimiz gelir dağılımındaki emekçiler aleyhine olan düğüm az–çok değişmediği sürece işçi, memur ve öteki çalışanların hak arayışlarını yoğunlaştıracakları açıktır.

Koç Holding'in son 10 yılda 148 kat büyüdüğü (diğer şirketler de böyledir); buna karşılık 1980–88 arasında işçi ve memurların alım gücünün ise % 40–45 arasında düştüğü bir ülkede çalışanların geçim sıkıntısının sanıldığından daha ciddi olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar ANAP yönetiminin son 1–2 yılda işçi eylemlerinin de etkisiyle memur ve işçi ücretlerinde belli artışlar sağladıysa da, bu artışlar enflasyon tarafından hemen aşındırıldığı için çalışanların durumunda hissedilir bir düzelme olmamıştır.

Yeni hükümetin kamuoyunda yarattığı olumlu beklenti ve sendikaların bilinen tutumu, işçilerin şimdilik beklemeye yönlendirmiştir. Bunun ne kadar devam edeceği belirsizdir. Öte yandan, DYP–SHP koalisyonu, ekonomik model ve devlet ile toplum arasında belli bir denge (uyum) arayan mantığa sahip oldukları için onlar da çalışanları ve sınıfları nisbeten rahatlatmayı gerekli görmektedirler.

Ne var ki, eldeki kaynakların borç ödemelerine, yeni yatırımlara, KİT'nin zararlarını kapatmaya kullanıldığı, yanısıra enflasyonun % 70'lerde seyrettiği bir ekonomide toplumun çalışan kesimlerini kısa vadede rahatlatmak pek mümkün görünmemektedir.

2) Sermaye yetersizliği ve teknolojik gerilik

Türkiye ekonomisinin yapısal zaaflarının başında bunlar gelmektedir. Bu iki sorun, hem iç ve dış yatırımlar için, hem de uluslararası piyasalarda rekabet edebilmek için burjuvazinin önünde engel olarak durmaya devam etmektedir. Finansman sorunları, vergi, dış ve iç borç yollarıyla nisbeten çözülebildiği halde, teknolojik gerilikten kaynaklanan sorunlar çözülememektedir. Çoğu kez dışardan transfer edilen teknoloji ve ona ait bilgiler Türkiye kapitalizminin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemektedir. Eski teknoloji ile çalışan bir ekonominin verimli olması şüphesiz tartışmalıdır. Devletin ve özel sektörün denetiminde kurulan çeşitli araştırma merkezleri henüz bu eksikliği giderememektedir. Üretim sürecinin önemli bir halkası haline gelen teknoloji ve ona ait bilgilerin yetersizliği, maddi ve insani kaynakların ucuzluğunu veya çokluğunu tam olarak değerlendirmenin önünde bir engel oluşturmaktadır. Teknolojik gerilik, özellikle uluslararası piyasalara açılmanın önünde bir engeldir.

Yeni hükümetin sermaye yetersizliği, öteki metodlara ek olarak vergi politikasında yenilikler yapmak suretiyle aşmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. 1980'den bu yana Türkiye'de sermaye gelirlerinden yeterli vergi alınmıyordu. Yapılan yasal düzenlemeler şirketlerin vergi kaçırmasını kolaylaştırıyordu. (Bunun 12 Eylül yönetimleri ve ANAP hükümeti tarafından bilinçli bir politika olarak uygulandığı bilinmektedir.)

DYP–SHP koalisyonu, hem topluma angaje oldukları için, hem de günümüzde kapitalizmin ihtiyaçları böyle gerektirdiği için sermaye, faiz, rant ve öteki gelirleri daha fazla vergilendirmeyi amaçlamaktadır. Tüm sektörlerin, şirket, firma ve kişilerin kapitalizmin "adalet" anlayışı gereğince vergilendirilmesi durumunda elde edilen gelirim Türkiye kapitalizminin finansman ihtiyacını karşılaması beklenmemelidir. (4)

...

Sonuç olarak şunlar söylenebilir:

Türkiye kapitalizmi 70'lerin ve hatta 1980'lerin başındaki kapitalizm değil. Son 10 yılda Türkiye ekonomisi, emperyalist–kapitalist sistemle (dünya ekonomisiyle) daha çok bütünleşmiş ve dışa açılmıştır. İç yapısı ve işleyişi itibariyle de belli dönüşümler geçirmiştir. Yürürlükte olan model. ne hükümetlerin ne de burjuvazinin herhangi bir kesiminin kökten değiştirebileceği bir model değildir. Zira, benimsenmiştir. Bu bakımdan dyp–SHP koalisyonunun, mevcut modeli ufak–tefek rötuşlarla devam ettirmekten başka seçeneği yoktur. Demirel ve İnönü'nün sanayi sektörünü daha fazla teşvik etmeye yönelik politikaları, ithal ikameciliğe dönüş anlamına gelmeyeceği gibi, mevcut modelden sapma olarak da yorumlanamaz.

Şüphesiz Türkiye kapitalizminin 70'lerin ikinci yarısında içine girdiği derin bunalımı atlatabilmesinin kendini yeniden üretebilir hale gelmesinin bedeli emekçi halk tarafından ödenmiştir. Bu bedeli halen ödemekte olan halen onlardır. Daha önceki bölümlerde sunduğumuz gelir dağılımı tablosu, bunun apaçık bir kanıtıdır. Son 12 yıl içinde ekonomik, siyasi, toplumsal, moral, düşünsel düzeylerde çok büyük kayıplar veren işçi ve emkçilerin durumu, sorunları, sosyal ve siyasal konumları, beklentileri, kısaca ekonomik modelle ve siyasi yapı ile ilişkilerinin içeriği ve biçimi ayrıca irdelenmesi gereken önemli bir konudur. Onlardaki değişmeyi anlamak Türkiye kapitalizmindeki değişimleri anlamaktan daha önemli olmalıdır. Öyledir de...

Dipnotlar:

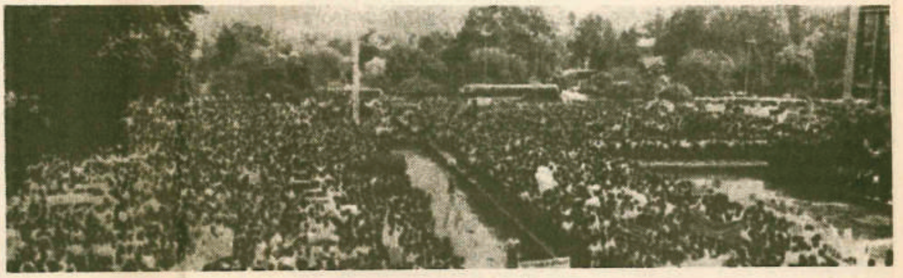
1) Bu cümledeki yerli kelimesini başka uygun bir kelime bulamadığımız için kullandık ve bilerek tırnak içine aldık. Zira, 80–90 yıl öncesinden (hatta 30–40 yıl öncesinden de) farklı olarak yerli sermaye, yerli burjuvazi, yerli sanayi gibi kavramlar, son 20 yıllık zaman dilimde her hangi bir açıklayıcı işleve sahip olamamaktaydılar. "Az gelişmiş", "geri bıraktırılmış", "yeni sömürge" gibi sözcüklerle tanımlanan ülkelerle emperyalizm arasında son 20 yıl içinde kurulan ilişkiler, yerli burjuvazi, yerli sanayi gibi kavramları zaten işlevsizleştirmiştir. Emperyalist devlet ekonomileri, sermayesi ve burjuvazisi ile öteki kapitalistleşen ülkelerin ekonomilerinin, sermayesinin ve burjuvazisinin dikey ve yatay bir bütünleşme içinde oldukları, kapitalizmin dünyanın bir çok bölgesinde hakim üretim biçimi halini aldığı günümüzde ister Türkiye için, isterse de benzer konumdaki başka ülkelerin yerli, ya da milli kelimeleriyle tanımlanabilecek her hangi bir ekonomik yapıdan artık hiç sözedilemez. Kapitalizmin kendini yenileme mekanizmalarının, kendini yneiden üretme dinamiklerinin tartışılıp araştırıldığı günümüzde, tarihsel materyalizmin izinden yürüyenler, herhalde kapitalist ülkeler arasındaki, örneğin Türkiye ile ABD–Almanya (AT) arasındaki ilişkileri tanımlamak için yeni kavramlar geliştirecekler, yeni çözümlemeler yapacaklardır.

2) Türkiye solunun KİT konusundaki tutumu oldum olsa sakat olmuştur. Sosyalizmin devletçilikle aynı şey olduğunu düşünen bizim sol, KİT'ne hep olumlu bakmıştır. Bunda, eski SSCB ideologları tarafından 50'li 60'lı yıllarda icad edilen "kapitalist olmayan kalkınma modeli"nin rolü olmuştur. Modele göre, Türkiye gibi ülkelerde Kamu İktisadi Teşebbüsleri türünden devlet kuruluşları sanayileşmeye ve kalkınmaya öncülük edecek, oradan da sosyalizme geçilecektir. Bu model 60'lı 70'li yıllarda solda öylesine etkiliydi ki örneğin DİSK, KİT'inde örgütlenmekten ısrarla kaçınöyordu. DİSK'e bağlı sendikalardan sadece Yeraltı–Maden İş'le Dev–Maden Sen'in devlet işletmelerinde örgütlenmesi ve mücadelesi vardı.

KİT'leri olumlu bulmanın ardında yatan bir mantık da şuydu: Bu kuruluşlar özel sermayeye değil devlete aitti. Oysa, bu kuruluşlar devlete ait bile olsalar, kapitalizm için ve kapitalizmi güçlendirmek amacıyla oluşturulmuştu. Bundan dolayı sosyalizm adına bunların özel, sermayeye karşı savunulması, desteklenmesi mümkün olamazdı. Günümüzde de KİT'nin özelleştirilmesi, bunların devlet kuruluşu olmaları nedeniyle karşı çıkılması pek anlamlı bir tutum değildir. Özelleştirmenin yolaçacağı toplumsal adaletsizliklere karşı (işçi çıkarmalar vb.) mücadele etmek başka bir şeydir, KİT'in savunulması başka bir şeydir.

3) Türkiye'de tekelci burjuvazi ile mali sermayeyi birbirinden ayırdetmek güçtür. Baştan itibaren tekelci bir yapıda oluşmuş olması nedeniyle büyük burjuvazi, başta bankacılık olmak üzere tüm sektörlerde yatay ve dikey örgütlenmelere sahiptir. 12 Eylül'den sonra özel olarak teşvik edilen dış ticaret şirketleri ile son 2–3 yıl içinde oluşan borsa kurumlarını da bu kapsamda ele almak gerekir.

4) Yazıda kullanılan veriler (rakam vb.) değişik gazetelerle dergilerden derlenmiştir.

TÜRKEI INFORMATION'U DESTEKLEYELİM!

Devrimci İşçiler'in de bildiği gibi Türkei Information 12 yıldır yayın yaşamına devam etmektedir. 80'li yılların ortasında yayınına ara vermek zorunda kalan TI 1989 yılından beri periyodik olarak – 2 ayda bir kez olmak üzere– yayınlanmaktadır. Dergiyi çıkaran redaksiyonun ağırlığını çeşitli sol geleneklerden gelen enternasyonalist Alman arkadaşlar oluşturmaktadır. Derginin redaksiyonu çeşitli sol grup ve hareketlerden bağımsız çalışmalarını sürdürmeleri yanısıra Devrimci İşçi tarafından gerek içerik gerekse örgütlenme olarak desteklenmektedir.

Dergimizin nihai amacı uluslararası dayanışmaya katkı ve Türkiye ve Türkiye Kürdistanı ile dayanışma Hareketi'nin yaratılmasdır. Bu amaçtan daha çok uzakta olduğumuz bilincindeyiz. Bunun nedenleri arasında Alman solunun çaresizliği de gösterilebilir. Bu nedendendir ki tüm gücümüzle bizlere katkıda bulunacak ve bizleri destekleyecek kişi ve yapılara yönelmek istiyoruz.

Devrimci İşçicile'e Türkei Information'u nasıl destekleyebileceği konusunda öneriler yapmadan önce uluslararası dayanışmadan neler anladığımızı kısaca belirtmek istiyoruz:

Hepimizin bildiği gibi Alman sermayesi Türkiye ve Kürdistan'da politik, ekonomik ve askeri bir dizi çıkarlar gözetmektedir. Alman solcuları ve devrimcileri olarak en önemli görevimiz gelişen Alman emperyalizmine karşı mücadele etmektir. Bu mücadele aynı zamanda Almanya'da göçmen veya politik mülteci olarak bulunan ve bu yüzden de iki kat etkilenen Türkiyeli devrimcilerinin de görevidir. Bu mücadelenin bir ayağını emperyalizmin sömürdüğü ülkedeki –yani Türkiye ve Kürdistan'ın– hesaplarını ortaya çıkarmak ve böylelikle Türkiye'deki işbirlikçi hakim sınıfların Türk ve Kürt halklarına yönelik saldırılarını sol ve devrimci kamuoyunda teşhir etmektir. Bu bağlamda Türk ve Kürt halklarının bağımsızlık ve sosyalizm mücadelesi ile dayanışmak önemli bir görev olarak önümüzde durmaktadır. Türkiye halklarının mücadelesini Almanya'da duyurmak ve bu mücadeleyi örneğin Türkiye'ye heyet göndererek, bağış kampanyaları açarak veya devrimci mücadelenin propagandasını yaparak, çok yönlü desteklemektir. Bu desteği genel olarak demokratik, devrimci ve düzenle çatışan tüm hareketlerle yaparken bu hareketlerin sözcülüğünü yapma yerine, konular üzerine kendi görüşlerimizi de belirtme yolunu seçiyoruz.

Diğer önemli bir çalışma alanımız ise emperyalizmin politikalarının doğrudan sonucu olan ırkcılık ve göç hareketklerinin sonucu göçmenliktir. Özellikle bu sayılan konuların emperyalizmle direk bağı Alman solunun büyük bir kısmı tarafından görülmüyor veya görülmek istenmiyor. Dolayısı ile ırçılığın ve göçmenliğin asıl nedeni ile mücadele etme yerine, yabancılara güleryüz göstermeye ve yabancılarla ortak mücadeleyi folklorik ilişkilere indirgemektedirler. Bu nedenden dolayı, yabancıların Almanya'ya yerleşmelerini Alman sermayesinin gereksinmesine göre planlamayı öngören "Göçmenli Yasası" hem bu sözünü ettiğimiz Alman solu içinde hem de Türkiyeli sol içerisinde kabul görmektedir.

İşini kaybetme ve yaşam standartlarının düşeceği korkusu, konut problemi gibi çeşitli konular demokratik–solcu bazı Alman çevrelerinde de gizli ırkçılığın yayılmasına neden olmaktadır. Tüm bu yaşanan ekonomik–sosyal problemlerinin kaynağını göçmenler ya da mülteciler değil, bizzat Alman sermayesi ve onun hükümetlerinin olduğunu ve devletin ırkçılığı kullanarak ve körükleyerek hedef şaşırtmak istediğini göstermeyi de çalışma alanlarımızın arasında görüyoruz.

TI'nin çalışma anlayışını ve hedeflerini daha yakından tanımak isteyenler TI'nin 29. ve 30. sayısında daha detaylı okuyabilirler.

Amaçlarımızın Almanya'da yaşayan Türkiyeli devrimcilerden farklı olmadığını – en azından olmaması gerektiğini– düşünüyoruz. Bu nedenle Devrimci İşçicileri Türkei Information'u daha aktif desteklemeye çağırıyoruz. Bu destek somut olarak aşağıda yazdığımız konularda olabilir; olmalıdır.

a– İçeriksel:

– Türkiye'de gelişen çeşitli olaylarla (örneğin işçi haketleri, grevler, öğrenci veya kadın hareketi, kültürel gelişmeler vs.) yakından ilgilenen arkadaşlar bizlere bu konularda yazı, fotograf veya belgeler gönderilmelidir.

– Türkiye ve Kürdistan'a giden heyetlerin raporlarını, Türkiye ve Almanya'daki göçmenler üzerine yazılan tezleri gibi çalışma alanımızı ilgilendiren tüm konularda yayınlanmış–yayınlanmamış tüm yazılar redaksiyona gönderilmelidir.

– Almancası yeterli olan ve dayanışma hareketi içinde çalışmak isteyen arkadaşları TI'da çalışmaya veya bu konuya ilgisi olabileceğini düşündüğü Almanlar'a TI ile çalışması için öneri yapmalıdırlar.

b– Derginin dağıtımı:

Bir derginin iyi bir içerişe sahip olması ya da güzel görünmesi yeterli değildir. **Derginin aynı zamanda satılması gerekmektedir.**

– TI yürüyüş ve mitinglerde, toplantı ve gecelerde veya yakın demokratik–solcu Alman çevrelerinde daha da aktif bir şekilde satılmalıdır.

– Dergiye yeni aboneler bulunmalıdır. Bunun için avukatlara, enternasyonalist gruplara, Yeşiller'e, otonom gruplara, Af Örgütü gruplarına ve ev komünlerine gidip, TI anlatılıp abone bulunmalıdır.

– Sol yayınları satan kitapçı ve birhanelere, komisyon vererek TI'nun satılması sağlanmalıdır.

Devrimci selamlarımızla
TI Redaksiyonu

OSMANLIDAN CUMHURİYETE

İSLAM LAİKLİK VE AYDINLANMA

Jön Türk hareketi ve bir anlamda bu hareketin siyasal örgütü İttihat Terakki Osmanlı tarihinin son yıllarına damgasını vuran siyasal etkileri Cumhuriyet sürecine uzanan hareketlerdir. Ancak bu harekete atfedilen Jön Türk ismi, çoğu kez bu hareketin ulusal bir hareket olduğuna yorumlanmakta ve yanlış değerlendirmelere kaynaklık etmektedir. Ayrıca D. Avcıoğlu gibi kimi yazarlar ise hareketi sömürgeciliğe tepki olarak doğan anti–emperyalist yurtsever bir hareket olarak değerlendirmektedir. Bu tür yaklaşımlar aslında nesnel tarihsel duruma fazla uygun düşmeyen abartılı yada eksik–sığ değerlendirmelerdir.

Cumhuriyet sürecini yani yakın tarihimizide ilgilendirdiğinden İttihat Terakki hareketi çok canlı farklı tartışma ve değerlendirmelerin konusu olmuştur. Biz bu yazıda konunun bizi ilgilendiren ulusiaşma–laikleşme boyutu üzerinde durduğumuz için bu canlı ve çok boyutlu tartışmanın bütünü üzerinde durmayacağız. Bazı temel belirlemeleri vurgulamakla yetineceğiz. Bu çerçeve içinde şimdi İttihat–Terakki–Jön Türk hareketi üzerinde duralım.

Jön Türk ismi esas olarak batılılarca kullanılan ve "Genç Türk" anlamına gelen bir nitelemedir. Avrupalılar, Osmanlı'yı da "Türk" olarak adlandırdıkları için Osmanlı'nın son döneminde gelişen bu muhalefet hareketini de "Jön Türkler" olarak adlandırmışlardır. Aslında bu tanımlama bir yanılsamayı içermektedir. Osmanlı devletinde ve Osmanlı unsurunda Türk kimliğinin yeri hayli tartışma konusu olacak bir konudur. Bu yanılgıya yer vermemek için söz konusu süreci nesnel olarak tanımlarsak Jön Türk hareketi, bir Türk milliyetçisi akım değil, bir Osmanlı hareketidir. Söz konusu akımın örgütlü gücü haline gelen İttihat ve Terakki de öncelikle bir Osmanlı hareketi kimliğiyle doğmuştur.

Hareketin ikinci temel özelliği homojen bir hareket olmamasıdır. İttihat ve Terakki Harekati gerek ulusal, gerek sınıfsal gerekse ideolojik planda tam anlamıyla kozmopolit bir koalisyon hareketidir. Hareket bu yapılanmasıyla Anayasanın uygulanmaya konulması noktasında 2.Abdulhamit'in baskıcı sultasına karşı tüm muhalif güçlerin eyleminin bileşkesi olarak kendisini ortaya koymuştur. 1908 Meşrutiyet Devrimi bu hareketin ve bu kualisyon güçlerinin ortak kazanımı olarak elde edilmiştir. Hareket bu boyutuyla ilericidevrimci bir boyut taşımıştır. Ancak bu kazanımın Türk milliyetçiliğinin hanesine yazılması eksik ve yanıltıcı bir yaklaşım olur. 1908 Meşrutiyet Devrimi sözkonusu süreçte bir Osmanlı devrimidir. Osmanlı'nın çok uluslu yapılanmasında bu toplumsal siyasal çıkışta önemli ölçüde bir koalisyon hareketinin Osmanlı kimliğini taşımışıtır. Hatta denilebilinirki bu tarihsel süreçte milliyetçiliğin en az boy verdiği kesim Türklerdir. Ermeni, Bulgar, Rum, Arap, Arnavut ulusçuluğu Osmanlı yapılanmasında o süreçte daha etkili durumdadır.

1908 Devrimi ve sonrası aslında oldukça önemli bir süreçtir. Denilebilir ki 1908'le başlayan tarihsel süreçte on yıllık gelişmeler bir yıla asırlık gelişmeler on yıla sığmış tarih oldukça hızlı akmıştır. 1908 devriminden bir on yıl sonra Osmanlı İmparatorluğu tarihe karışmış ve on yıl önceki sınırları üzerinde çoğu manda altında olmak kaydıyla, pek azıda bağımsız olarak 12 yeni devlet yada devlet odağı tarih sahnesine çıkmıştır. Bir beş yıl sonra bu durum resmileştirilmiş ve Osmanlı'nın sona erdiği Anadolu topraklarında Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.

Tarihsel sürecin bu kadar kısa sürede bu kadar hızlı aktığı bir coğrafyada yaşanılan gelişmeleri tümüyle bağımsız periyodlar halinde incelemek zor ve eksik bir yaklaşım olur. Kaldı ki tartışma konumuz açısından da Cumhuriyet süreci ve Kemalist hareketin niteliği, içinden gelinen bu süreçle yakından ilintilidir. O nedenle İttihat Terakki dönemindeki gelişmeleri keza Osmanlı'nın son dönemini, Cumhuriyet'ten ve Kemalist hareketten bütünüyle koparıp incelemek doğru değildir. Ayrıca bu konuda İttihat Terakki döneminden öte Abdulhamit döneminide özellikle gözönünde bulundurmak gerekir.

Kemalist hareket bütün iddialarına karşın İttihat Terakki ve Abdulhamit geleneklerinden kopuk bir hareket dağildir.

Kemalizm ve Kemalist tarih yazıcıları Cumhuriyetle başlayan kemalist dönemi ve yapılan reformları hep abartmışlardır. Bu abartma çabası kendinden öncekilerinin küçümsenip reddedilmesine ve kendi eyleminin "ilk ve eşsizliğine" dayandırılmıştır. Gerçekte tarihsel sürece kendi nesnel gerçekliğinde bakıldığında Kemalist hareketin o terihsel konjonktürde bir Abdulhamit–İttihat Terakki sentezinin uzanımı olduğu rahatlıkla tesbit edilebilir.

Bu konuda öncelikle bazı ön verileri netleştirmek yararlı olacaktır. Cumhuriyet sürecine damgasını vuran kemalist hareketin önder – kadrosunun başta M. Kemal olmak üzere hemen hemen tümü Abdulhamit döneminde doğup büyümüşler ve modern sistemle eğitim veren askeri okullarda eğitim görmüşlerdir. Söz konusu süreçte yine aynı kadro Abdulhamit'e karşı oluşan muhalefet hareketine ilgi duymuş ve muhalefet bloku içerisinde yeralmışlardır. O gün için bu muhalefet blokunun en etkili örgütlenmesi olan İttihat Terakki Kemalist Hareketin kadroları içinde ilk siyasal eğitim okulu olmuştur. Ancak daha sonra Kemalist hareketin önder kadrosunu oluşturacak olan kişilerin hemen hemen hiç birisinin Cumhuriyet süreci öncesinde Osmanlı döneminde İttihat Terakki içinde parlak bir yaşamları, karizmatik bir kişilikleri risk alan bir eylemlilikleri yoktur.

Kemalist önder kadronun ideolojik–siyasal eğitim ve beslenme kaynakları Genç Osmanlılar ve İttihat Terakki aydınlarıdır. Bu noktada Kemalist hareketin köklü derin bir ideolojik–siyasal perspektife ve geniş bir ufka sahip olduğunu söyleyebilmek tüm aksi iddialara karşın nesnel olaral mümkün değildir. Kemalist hareketin Cumhuriyet süreci öncesinde, Cumhuriyeti ve sonrasının reformlarını amaçlayan net bir programa sahip olduğu söylenemez. Bu konuda Kemalist Hareket Abdulhamit ve İttihat Terakki döneminin oldukça zengin birikimine sahip olmak gibi bir avantaja sahiptir. Onun ötesinde Kemalist hareket adına söylenebilecek en önemli nokta konjonktürü hesap eden, politikanın bir güç sorunu olduğunu gören, güç ve zaman hesabını oldukça başarılı yürüten, risk almaktan çok temkiniliği tercih eden, sığ ideolojik–politikaları şiddetle uygulayan pragmatik bir hareket olduğudur. O tarihsel dönemde dünyada ve Ortadoğu'da yaşanan siyasal konjonktürde Kemalist Hareket açısından bu sığ politikaları büyük bir şiddetle ve pragmatizmle uygulayabilmesi için büyük bir olanak sağlamıştır.

Kemalist Hareketin verili durumu genelde bu çerçeve içinde özetlenebilir. Şimdi bu verili durumun ışığında özellikle kemalist tarih yazıcılarının kemalist harekete atfettikleri ve oldukça abartıyla vurguladıkları belli başlı özelliklere konumuz çerçevesi içerisinde değinelim.

* Çağdaş Türk milliyetçiliğinin eylem ve söylemi esas olarak İttihat ve Terakki hareketi içinde önemli ölçüde de bir misyon hareketi olarak doğmuştur.

Türkiye'de uluslaşma eyleminde ve ulus olgusunun bilince çıkartılmasında Cumhuriyet sonrası atılımların ve kemalist hareketin tartışılmaz bir önemi olduğu açıktır. Ancak bu atılımları yalnızca cumhuriyete ve kemalist harekete bağlamak, bütün yönleriyle eleştirisiz olumlamak, kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görmek doğru değildir.

Osmanlı İmparatorluğu içerisinde Türk milliyetçiliği esas olarak iki tarihsel gelişmeden kaynaklanarak boy atmıştır. Bunun birinci ve en önemli kaynağı Osmanlı'nın Avrupa kıtasında toprak kaybıyla başlayan göçlerdir. Diğeri ise Osmanlı İmparatorluğu'nun çok milliyetli yapısını zorlamaya başlayan kapitalist gelişmenin yarattığı milliyetçilik akımlarıdır. Her iki tarihsel gelişme de Abdulhamit döneminde başlamış, giderek şiddetini artırmış ve İttihat Terraki döneminde en uç noktasına ulaşmıştır. Özellikle 1877–78 Osmanlı–Rus savaşı ile başlayan göç olgusu Osmanlı'da Türk milliyetçiliğinin başlayıp gelişmesinde oldukça önemlidir. Osmanlı'nın özellikle Rusya'ya karşı yenilgisi ve toprak kaybıyla birlikte, kaybedilen topraklarda yaşayan Türk ya da türklik kökenli yüzbinlerce göçmen dalgalar halinde Anadolu'ya göç etmeye başlamışlar ve bu gelişme özellikle Balkan Savaşı sonrasına, daha sonrada Kurtuluş Savaşı'na kadar sürmüştür. Göç eden halk bir anlamda "millet ve devletini arayan halk" demektir. Bu özellikle savaş sonrası göçler için böyledir. Dolayısıyla göç kitlesi bu arayışın ve göçün getirdiği bir milliyetçilik dinamizmine potansiyel olarak sahiptir. Onları Osmanlı devletine göçe zorlayan güdüde esas olarak devletin İslam ve Türk devleti olma imajıdır. Ayrıca göçün en yoğun olduğu Balkanlar ve Rusya–Kırım bölgeleri kapitalist gelişmenin Osmanlı'nın diğer bölgelerine göre öncelik kazandığı yerlerdir. Nitekim özellikle Rusya'da Kazan ve Kırım Tatarları arasında gelişen kapitalizmin yarattığı dinamizm ve rekabetin sonucu olarak rus milliyetçiliğine karşı Türk milliyetçiliği Osmanlı Türkleri'nden çok önce gelişmiş, rus baskısı karşısında Rusya – Türkleri Osmanlı devletinden milliyetçi bir tutum arama yönelimine girmişlerdir. Rusya'da aydınlanmacı hareketle çok önceleri tanışan ve gelişen narodnizmi tanıyan Rusya Türk aydınları göçtükleri Osmanlı'da Türk milliyetçiliğinin kuram ve eyleminin gelişmesinde öncü rolü oynamışlardır. Çoğu İttihat Terakki hareketine de katılmış olan bu öncü Türk milliyetçisi aydınların hemen hemen hepsi Cumhuriyet döneminde de kemalist hareketin yanında yeralmışlar ve kemalist hareketin bizzat kuramcısı ve uygulayıcısı olmuşlardır. Türk milliyetçiliğinin bir anlamda öncüleri sayılan bu kadrolardan Kürt kökenli olan Ziya Gökalp hariç çoğu Rusya Türkleri'ndendir. Yusuf Akçura, Zeki Veldi bunların en bilinenleridir.

Yaygınlaşan göçmen dalgalarıyla beslenen bu milliyetçi gelişmeye dinamizm veren bir başka olguda Osmanlı yapılanmasında boy atan azınlık milliyetçiliği olmuştur. Sırplar, Rumlar, Bulgarlar, Ermeniler giderekte Arnavut ve Arap milliyetçiliği Türk milliyetçiliğinin fideliğini de sürekli sulamıştır. Gelişen bu milliyetçi akımların ve batı kapitalizminin sömürgeci politikalarının zorladığı Osmanlı'nın çok uluslu yapısı ortaya Osmanlı devletinin bekası sorununu bu sorunun örtüsü altındada Türk milletinin ne olacağı sorusunu çıkarmıştır. Bu sorunun tarihsel planda yanıtı olması gereken güçlü bir Türk kapitalist sınıfının nesnel olarak sözkonusu olmadığı açıktır. Doğal olarak bu sorunun tarihsel süreçte karşılığı doğrudan devletten gelmiştir. Devlet açısından öncelik 'devletin bekasıdır'. Devlet Osmanlı İmparatorluğu olduğuna göre yanıtta öncelikle Osmanlı'nın korunması ve yaşatılmasıdır. Nitekim Abdulhamit içinde İttihat Terakki içinde temel yaklaşım bu olmuştur. Bu açıdan tüm birbirlerine karşıt görünmelerine rağmen Abdulhamit'in programıyla İttihat Terakki'nin arasında temelde bir karşıtlık yoktur.

Abdulhamit devletin bekası sorusuna uzun erimde "tek dinli" bir devlet oluşturma çabasıyla yanıt aramış ve aydın despotizmi olarak tanımlanacak bir politikayla, devlet yapılanmasını toplumsal kurumları modernleştirirken, İslam olmayan milliyetçi etkisizleştirmeyi amaçlayan bir 'İslamifikasyon" politikası izlemeye çalışmıştır. Özellikle Ermenilere karşı başlatılan taciz etme politikası ve bu noktada kürtleri modernleştirerek yanına alma gayretleri bu konuda en çarpıcı örnekleri sergilemektedir. Abdulhamit için İslam pan–islamik bir gayeden çok devletin bekasını sağlamada böyle bir misyona sahip bir olgudur. Türk milliyetçiliği o gün için bu misyonu zorlayan boyutlarıyla fazla itibar görmemiştir. Ancak İslam dini çerçevesi içinde bir türk milleti ideali Abdulhamit'in politik yaklaşımlarında da destek gören bir olgudur.

İttihat Terakki açısından da esas olan devletin bekası olmuştur. Ancak İttihat Terakki Abdulhamit'in modernleşme politikalarını sürdürürken, onun statükocu, risk almayan, temkinli politikalarının yerine, riskli, statükoyu zorlayan politikalara yönelmiştir. Bu yönelimınde de özellikle Balkan Savaşı ve yenilgisinden sonra Abdulhamit'in İslami motiflerinin yanısıra türk motiflerine de yer vermiş ve devletin dayanacağı asli unsuru türk yapmaya, devletin coğrafyasını Avrupa'dan çok Anadolu ve Kafkasya'ya dayandırmaya çalışmıştır. Pan–Türkizm gibi uç noktalar bir yana bırakılırsa ittihat ve terakkinin program ve eyleminin özü türk unsurunun çoğunlukta olduğu Anadolu–Kafkasya coğrafyasına dayanan müslüman türklerin egemen millet oldukları çok uluslu, İslami motifleri korunan bir Osmanlı devletini amaçlamıştır. İttihat Terakki'nin iç ve dış politikalarında egemen olan yaklaşım genelde budur. Dış politikada özellikle Alman emperyalizminin politikaları İttihat terakki politikalarını yönlendirmede oldukça etkili olmuş ve bu süreçte alman nüfuzu Osmanlı'da ileri düzeyde artmıştır. Ancak Osmanlı'nın ittihat terakki yönetiminde yöneldiği türk–islam motifli doğuya –Kafkasya'ya yönelik politikaları yalnızca alman nüfuzu ile açıklayıp, ittihat terakkiyi alman kuklası bir hareket olarak değerlendirmek doğru değildir. Alman nüfuzu sözkonusudur, ancak yönelinen hedefler aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin bekası açısından ittihat terakkinin amaçlarıyla da uyumludur. Bu nedenle İttihat Terakki Hareketi'ni ve politikalarını basit Alman uşaklığı suçlamalarıyla değerlendirmek ondaki Türk milliyetçiliğinin tepkici karekterine yön verme ve değişen konjonktürde kendine yer tutmak için riskli atılımlara kalkışmak gibi, emperyal görüntülerle, yurtsever güdülerin belirsizce içiçe geçtiği politika ve arayışları gözden kaçırmak olur. Konunun oldukça karmaşık özellikler taşıması İttihat Terakki için hep konunun tek yanına vurgu yapan değerlendirmelere neden olmuştur. Kimisi onu Alman emperyalizminin basit bir aleti görmüş uşaklıkla suçlamıştır. Kimisi Osmanlı'nın emperyal görüntülerine vurgu yapıp, sömürge niteliklerini gözetleyerek onu emperyalistlik ve yayılmacılıkla suçlamıştır. Kimisi Pan–Türkizm ve Pan–İslamizm söylemlerine dikkati çekerek yine onu emperyalistlik ideallerle ve macaracılıkla suçlamıştır. Gerçekte bu değerlendirmelerin tümü tek yanlı gerçeğin bütününü kapsamayan ve abartılı değerlendirmelerdir.Gerçek belki de bu değerlendirmelerin bütününü kapsayan tüm argümanları belirsiz motifler halinde taşıyan bir karmaşıklık yumağıdır. O nedenle İttihat Terakki Hareketi'nin emperyal emellerinden de, emperyalizm işbirlikçiliğinden de, keza yurtseverliğinden de Türkçü–İslamcı yayılmacı emellerinden de bahsetmek mümkündür. Bu karmaşıklık ve belirsizlik Osmanlı'nın yapılanması, sosyo–ekonomik durumu ve o günkü dünya konjonktüründen kaynaklanmıştır.

İttihat Terakki devlet bekasını gözeten politikalarda Türk ve İslam motifleri bu karmaşık yönelimlerde yine birer misyon hareketi olarak işlev görmüşlerdir. Bu motiflerin işlevi emperyal boyutlar taşıdığı gibi belirsizce de olsa yurtsever yönlerde taşımıştır. Bu karmaşıklığı anlama da Osmanlı'nın hem emperyal çok uluslu devlet yapısının korunmak istenmesi, hem de sömürgeleşmekten kurtulma çabası içinde olması hareket noktası olarak ele alınmalıdır.

Bu karmaşa içinde konumuz açısından vurgulanması gereken nokta İttihat Terakki'nin bir Türk ulusçuluğuna destek verdiği ve onu İslami motiflerle bütünlük içinde devlet politikası olarak desteklediğidir. Devletin iç yapılanmasında modernleşme doğrultusunda bir dizi düzenlemeye gidilmiş, İslami yasaların ve yaklaşımların eğitim, yargı, kılık, kıyafet vb. konulardaki etkinliği oldukça ileri boyutlardaki düzenlemelerle aşılmaya çalışılmıştır. Bu düzenlemelerin hemen hemen hepsi Cumhuriyet sonrası yapılan reformların öncülleri sayılabilecek niteliktedir. İç politikada İslamın devlet ve toplum yapılanmasındaki etkisi geriletilirken Türkçü söylem ve değerlendirmelere vurgu artmıştır. Türkleri devletin egemen milleti haline getirme politikası Anadolu–Kafkasya coğrafyasını Türk yurdu yapmayla birlikte sürdürülmüş ve tarihin en acılı sahnelerinden biri olan Ermeni tehciri ve katliamlarıyla Abdulhamit'in başlattığı politika en uç noktasına vardırılmıştır. Böylece bir anlamda biribirine ikiz doğan Ermeni milliyetçiliği, devlet destekli Türk milliyetçiliği eliyle boğazlanmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Osmanlı'dan arta kalan topraklar içinde Anadolu Türk milliyetçiliğinin boy atıp geliştiği en önemli coğrafya parçası durumundadır. Savaş yenilgisiyle ve açık işgale karşın İttihat Terakki örgütlenmesinin uzantıları ve gizli kolları Türk–İslam motifli bir direniş savaşı için Anadolu'da mevzilenmişlerdir.

Sonraları Ulusal Kurtuluş Mücadelesi olarak adlandırılan Anadolu direniş hareketi Kemalistler'in iddialarına karşın öncelikle İttihat Terakki hareketinin örgütlediği milliyetçi bir direniş mücadelesidir.

Modern Türkiye'nin tarihi Türk ulusçuluğu açısından temel bir öneme sahip olan Milli Mücadele Türk tarih yazımı açısından nerede ise resmi görüş haline getirilen tek yanlı bir bakış ile ele alınmıştır.

Özellikle Kemalist hareketin tek egemen güç durumuna geldiği tüm muhaliflerin temizlenip–susturulduğu 1926'lardan sonra geçmiş egemen Kemalist kadronun eylemini eşsiz ve meşru kılma çabası doğrultusunda ele alınmış ve öyle yansıtılmıştır.

Bu tek yanlı resmi yazımda Kemalist hareket, İttihat Terakki ile olan bağlarını önemli ölçüde reddeder. Ayrıca İttihat Terakki realist olmayan, ırkçı, hayali Pan–Türkizm idealleri peşinde koşan maceracı, Alman işbirlikçi bir hareket olmakla suçlanır. Bu çerçeve içinde Kemalist hareket Anadolu direniş eylemini tümüyle kendi programlı mücadelesi olarak sunar ve Milli Mücadele'deki ittihatçı hareketin rolünü yadsır. Türk tarih yazımında bu resmi Kemalist yorumu aşan tarihçi sayısı çok sınırlıdır. Türkiye sol hareketi içinde uzun süre bu resmi yazım pek sorgulanmadan kabul edilmiştir. Son zamanlarda gerek bazı araştırmacılar, gerekse sol özellikle Kürt meselesinin dayatmasıyla Kemalizm olayını yeniden değerlendirmeye yönelmişler ve daha nesnel bir tarih yazımını ortaya koymaya başlamışlardır. Son yıllarda yabancı bir tarihçinin yaptığı incelemede bu durum şöyle özetlenmektedir.

"İttihatçılara karşı yürütülen 1926 temizlik hareketinden ve Mustafa Kemal'in otoritesinin sağlamlaştırılmasından sonra, ittihatçı ve milliyetçi hareketler arasındaki farklılıklar iyice vurgulandı; dönem üzerine Türk tarih yazımı, ulusal hareketin otonom, orjinal karekterini veri olarak aldı...

Türkiye'de yalnızca Doğan Avcıoğlu ile Mete Tunçay'ın eserleri, ittihatçıların katkısının öneminin farkında olduklarını göstermektedir.

Ben İttihatçılar'ın yalnızca katkıda bulunan kişiler olmadıklarını, ulusal mücadeleyi -muhtemelen önceden hazırlanmış bir plana göre- örgütlemeye öncülük edenlerin aslında ittihatçılar olduğunu, M. Kemal'in mi ittihatçıları kullandığını, yoksa tersinin mi doğru olduğunun en azından tartışılır olduğunu göstermeyi umuyorum Mustafa Kemal ile öteki ittihatçılar arasındaki çatışmalar, iki rakip hareketin rekabeti değildir, bir iç mücadele niteliğindedir." (Milli Mücadelede İttihatçılık –Erik Jan– Bağlam yay. syf. 130)

Yazar kitabında değişik yönleriyle konuyu tartışıyor ve kendi değerlendirmelerini belgelerle ortaya koyuyor. Milli mücadelenin bu boyutlarla tartışılması bizim doğrudan konumuz olmadığı için üzerinde durmayacağız. Ancak milli mücadelenin niteliği ve bu mücadelede ittihatçı hareketin rol konumuzu iki noktadan yakından ilgilendirmektedir. Biz o nedenle bu temel noktaya açıklık getirdikten sonra bu iki nokta üzerinde duracağız. Bu iki nokta; uluslaşma süreci açısından Kemalist hareketin rolü ve milli mücadelenin bu özellikleri ve Kemalist hareketle ittihatçılar arasındaki iç mücadele bağlamında laiklik konusudur.

Milli Mücadele, bir milli kurtuluş mücadelesi olmaktan çok bir milli direniş mücadelesidir.

İsimlendirme sorunu üzerinde bir tartışma belki saçma görülebilir. Milli Mücadele'ye bu günün yerleşen kavramıyla ulusal kurtuluş mücadelesi demenin hiç bir sakıncası yoktur. Ancak bu kavramlandırmanın ideolojik boyutlarını ve tarihsel gerçekliği doğru öğrenmekte yarar vardır.

Milli Mücadele Cumhuriyet sonrası süreçte Kemalist tarih yazıcıları eliyle Milli Kurtuluş mücadelesi olarak kavramlandırılmış, sonra da bu kavram yerleşiklik kazanmıştır. Türkiye solu da sınıf önderliği bir yana bırakılırsa genelde bu kavramı ve onun ideolojik niteliğini fazla itiraz etmeden kabullenmiştir. Gerçekte Kemalist hareket bu kavramla ideolojik bir yaklaşım sunmuştur. Bu kavramın ideolojik içeriği örtülü olarak tarihsel gerçekliği çarpıtmaktadır. Şöyle ki;

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi; esas olarak ekonomik ve siyasal olarak sömürgeleştirilmiş, emperyalizmin uzun süreli işgali altındaki ülkelerde gelişen ulusal hareketlerin bağımsızlık mücedelesini niteleyen bir kavramdır. Kavram doğası gereği bu hareketlerin hangi sınıfın önderliğinde olursa olsun anti–emperyalist bir karakter taşıdığını ve ulus bilincinin önemli ölçüde bu anti–sömürgeci, anti–emperyalist mücadelede oluştuğunu içerir.

Kavramın bu nesnel ve tarihsel içeriği ile Anadoludaki milli mücadele arasında tam bir uyum olduğu söylenemez. 1920'lerin tarihsel gerçekliği açısından şu noktaları vurgulamak zorunludur.

Osmanlı İmparatorluğu sömürgeleşme sürecine karşın siyasal planda bir devlet örgütlenmesiyle ayakta kalmış bir anlamda yarı sömürge olarak tanımlanabilecek bir devlettir. Devletin çok uluslu yapısına karşın Türk unsuru özellikle 1900'lü yıllarda yapılanmasında artan bir role sahiptir. Bu yönüyle de bir anlamda bu devlette 1900'lerde kısmen egemen unsurdur. Bu yönüyle de Türkler sömürge ve açık işgal tanımlaması içinde değerlendirilecek bir konumda değildir. Hatta aksine 1. Paylaşım Savaşına emperyal bir devlet olarak katılan Osmanlı tüm sömürgeleşme sürecine karşın Türk ve islam motifli politikalarıyla yayılmacı ve emperyal politikalar içinde olmuştur. Nitekim bu paylaşım savaşında müttefikleriyle birlikte yenilgiye uğrayınca Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları işgal ve paylaşım konusu olmuş ve bu bağlamda Türk nufuzunun yoğun olduğu Anadolu'da galip emperyalist güçlerin ve onların desteklediği Yunan ve Ermeni güçlerin işgal ve paylaşım planlarına hedef olmuştur. Osmanlı devletinin savaş yenilgisi ile bu işgal ve paylaşım süreci birbirlerini izleyen bir süreçtir ve tüm bu süreç 1918 sonları ile 1919 başlarına sığmaktadır.

Milli Mücadele'de bu süreçte başlamıştır. Başlayan milli mücadele öncelikle emperyalist galip güçlerin ve onların desteklediği Yunan ve Ermeni güçlerin Anadolu'yu işgal ve paylaşım eylemine karşı öncelikle bir **direniş** eylemidir. Bu direniş eylemi elde olunan, sahip olunan bir varlığın kaybedilmesi tehlikesine karşı başlayan bir eylemdir. Direniş eyleminin odağında ve organizasyonunda da yenilen Osmanlı'nın ordu ve bürokrasi mensupları yeralmış devletin elde kalan en düzenli ve teçhizatlı ordu ve birlikleri doğrudan bu direniş eyleminin içinde olmuştur. Anadolu'nun müslüman, Türk esnaf ve tüccarı da yerel düzeyde direniş eyleminin örgütlenmesine aktif olarak katılmıştır. Bu direniş hareketi de kimilerinin idia ettiği gibi kendiliğinden ya da M. Kemal'in 19 mayıs 1919 da Samsun'a çıkmasıyla, onun çabasıyla başlayıp gelişmiş değildir. Direniş hareketi önemli ölçüde açık ve gizli örgütlenmeler eliyle İttihat Terakki hareketince başlatılıp geliştirilmeye çalışılmıştır. Direniş mücedelesi esas olarak Ermeni ve Yunanlılar'la açık silahlı savaş olarak sürdürülmüş, emperyalist güçlerle doğrudan bir silahlı çatışma söz konusu olmamıştır. Emperyalist güçlere karşı silahlı karşı koyma olmadığı gibi, direniş eyleminin zikzaklı politikalarında emperyalist batı karşısında tanınma ve meşrulaşma tamelinde emperyalist güçlerle uzlaşmak esas yönelim olmuştur. Direniş mücadelesinin önderliği bu noktada da hep İstanbul hükümeti yani padişah ve çevresiyle sürekli bir rekabet ve çekişme içinde görünmüştür. Bütün bu cepheleriyle bakıldığında Anadolu direniş eylemi bir yönüyle de bir iç savaş olarak algılanmak durumundadır. Ancak bu savaşın tarafları Kemalist hareketin sunduğu gibi emperyalizmin işbirlikçisi Osmanlı hükümeti ile, milli kurtuluşçu Ankara Hükümeti değildir. Taraflar çok daha fazladır ve iç savaş odakları direniş hareketinin bünyesinde vardır. Dolayısıyla olay çok karmaşık boyutlar taşımaktadır.

Şimdi böyle özellikler sergileyerek Cumhuriyetle sonuçlanan Anadolu direniş mücadelesinin Kemalistler'in ideolojik yorumlarıyla ulusal kurtuluş savaşı olarak vurgulanıp sunulmasının örtülü saptırmaları üzerinde duralım.

Kemalistler "ulusal kurtuluş mücadelesi" tanımlamasıyla Anadolu direniş eyleminin anti–emperyalist yönünü abartmaktadırlar. Dolayısıyla Kemalizmin güdük ve sınırlı anti–emperyalist söylemini de abarmaktadırlar.

Kemalistler "ulusal kurtuluş mücadelesi"ne vurgu yaparken, ulusal mücadelenin kendileriyle başladığını ifade etmekte 1919 öncesi tarihi yok saymakta özellikle de İttihat Terakki hareketinin çöken Osmanlı topraklarında özelde de Anadolu'da bir direniş mücadelesine yöneldiklerini gözardı etmeye çalışmaktadırlar.

Kemalistler bu yaklaşımla ulusal hareketi kendileriyle özdeşleştirmekle Osmanlı'nın son zamanında özellikle İttihat Terakki içinde başlayan Türk ulusçuluğunu dıştalamaktadırlar.

Kemalistler ulusal kurtuluş mücadelesi yaklaşımıyla oldukça karmaşık boyutlar sergileyen direniş mücadelesinin grift yanlarını silmekte, savaşı basitleştirip direniş eyleminin kendi içindeki iç mücadeleyi önemsizleştirmektedirler. Savaş millicilerin emperyalistler ve onların uşağı Osmanlı hükümetine karşı savaşa indirgenmekte, Kemalist önderliğe yönelik her muhalefet gerici, empafeaturesyalizm işbirlikçisi olarak sunulmaktadır.

Kemalizm, Cumhuriyeti ve devlet–toplum katında yapılan düzenlemeleri ulusal kurtuluş mücadelesinin ta başından programlanmış sonuçları olarak sunmakta, varılan sonucu; yani 1923 ler sonrasının bilinen T. Cumhuriyeti'ni yaşanılan sürecin tarihsel zorunluluğu olarak sunmaktadır.

Bu ana başlıklar altında toplayabileceğimiz değerlendirmeler gerçekte tarihsel sürecin nesnel bir çözümlemesini değil Kemalist versiyonunu yansıtmaktadır. 1980'lere kadar aşağı–yukarı tüm Türkiye solunun çözümlemelerine ve kemalizm yorumlamalarına da değişik boyutlarıyla bu kemalist yorum etki etmiştir. Bu durum uluslaşma ve laiklik değerlendirmelerinde de etkili olmuş, özellikle laiklik ve islam dinine bakış konusunda Türkiye solu Kemalist görüşleri sorgulamadan sahiplenir bir tutum sergilemiştir. Kemalist tarihin yorumunun nasıl ideolojik örtülü bir saptırma içinde olduğunu yukarıda özetlemeye çalıştık. Bunu yapmamızın amacı bu saptırmanın ve ideolojik yaklaşımın laiklik konusundaki çözümlemelerimiz açısından oldukça gerekli olmasındadır. Çünkü bu saptırmalar ve tarihsel sürecin gri tonlarının silinip, karmaşıklığının basitleştirilip, belli olguların abartılması laiklik konusunda ulusal mücadele ve Cumhuriyet sonrasındaki düzenlemelerin de oldukça saptırılmış olarak sunulmasına ve o şekliyle algılanmasına yolaçmıştır. Kemalist tarih yazıcıları ve Türkiye solu da bu konuda bu saptırılmış yorumları pek sorgulamamıştır. Bu konuda D. Avcıoğlu'ndan Taner Timur'a, Doğu Perinçek'ten Mihri Belli'ye, TKP'nin bu konudaki çözümlemelerinden TİP yazılarına kadar çok geniş bir çevreden alıntılar yaparak bu durumu göstermek mümkündür. Ancak böyle bir çabanın bugün için fazla bir yararı ve anlamı yoktur. Böyle bir polemikten ziyade bu saptırmanın kendisini ortaya koymak ideolojik–politik arka planını aydınlatmak daha yararlı bir çaba olacaktır.

Kemalist hareketin "Milli Mücadele"de kullandığı söylem aydınlanmacı laik bir ulusal söylem değil, islamcı motiflere vurgu yapan soyut bir "millet" söylemidir.

Kemalist hareketin milli mücadelede islam ve laiklik konusundaki tutumu hiçte aydınlanmacı bir karekter taşımaz. Aslında o günün tarihsel gerçekliği gözetildiğinde ve kamalist kadronun ideolojik–politik kimlikleri hesaba katıldığında bunda şaşılacak bir yön yoktur. Erzurum–Sivas kongrelerinde, Ankara'da kurulan meclis çalışmalarında ve M.Kemal'in bir çok açıklama ve mektuplarında "Milli Mücadele"nin amacı "Saltanat ve Hilafet'i kurtarmak" olarak belirtilmiş, "Millet" sözcüğüylede genellikle "müslüman" halka vurgu yapılmıştır. Türk ulusçuluğu bu genel yaklaşım içinde belirsiz bir olgu olarak yer almıştır. Cumhuriyet sürecinden sonra laik ve Türk ulusçu bir söyleme yönelen Kemalizm milli mücadeledeki bu tutumu M.Kemal'in "büyük deha"sını uyguladığı bir zamanlama ve siyaset taktiği olarak açıklama yolunu seçmiştir. Kemalist tarihçilere göre ***"gerçekte Cumhuriyet düşüncesi ve atılımları ta başlangıçta M.Kemal'in kafasında vardı, o zamanı, güç dengelerini hesap eden büyük bir taktisyendi, o nedenle kafasının içindeki programı koşulları olgunlaştırarak zamana yayarak gündeme getirdi."***

Böyle bir tarih anlayışının hiç bir ciddiyetinin olmadığı açıktır. Milli Mücadele'de kullanılan söylem önemli ölçüde o günün tarihsel gerçekliğine uygundur ve bu söylem Osmanlı'da başlayan İttihat Terakki'de ifadesini bulan söylemin devamıdır. Bu söylemin kendisi ulusal motifleri dinsel motiflerle içiçe geçiren, dinsel alanı ulusal bilinci geliştirmek için kullanan bir söylemdir. Olayın kendisi bir paradoks olarak görülebilir. Ancak bütün uluslaşma süreçlerinde özellikle de ezilen, sömürülen, uluslaşma sürecine geç girmiş ulusal topluluklarda din ve dinsel kurumlar uluslaşmanın, ulusal bilincin başlıca beslenme ve örgütlenme kaynaklarından birini oluştururlar. Bu Osmanlı'nın çok uluslu yapısındaki uluslar için de böyle olmuştur. Ermeni milliyetçiliği, Rum ulusçuluğu için Ermeni ve Rum kiliseleri önemli bir okul ve örgüt işlevi görmüştür. Türk–Kürt uluslarında da bu uluslar motifler islam dini ile bütünleşmiş, camiler, tekkeler, tarikatlar ulusçu hareketlerde hayli etkili olmuşlardır.

1920 lerin Türkiye'sinde de milli mücadeleye dayanak uluşturan sınıfların–sosyal kesimlerin konumu değerlendirildiğinde ulusal söylemin dinsel söylemle içiçe geçmesi gayet anlaşılabilir bir olgudur. Bu duruma yolaçan temel olgu kapitalist gelişmanin gecikmesi ve sosyal yapıda ortaya çıkardığı durumdur. Bir anlamda sömürgeleşme şeklinde kendini gösteren kapitalizm, sosyal yapıyı çözerken uluslaşma dinamiklerini de doğurur. Ancak sosyal yapının bu geçiş sürecindeki karmaşıklığı ve ulus dinamiklerinin zayıflığı, kendini bu karmaşıklığa denk düşecek şekilde dinle besleme şeklinde ortaya koyar. Bu süreç kapitalizmi erken yaşamış, sosyo–ekonomik–politik dönüşümünü devrimci süreçlerle aşmış Fransa–İngiltere gibi ülkelerde oldukça farklı gelişmiştir. Türkiye'den daha farklı özellikler sergileyen doğrudan sömürgeleşmiş ükelerde süreç daha da farklıdır. Bu ülkelerde din olgusu ulusal söylemde çoğu kez daha da etkili olmuştur. İngiliz sömürgelerinde Hindistan'dan Mısır'a değin dinin bu özgül durumunu gözlemlemek mümkündür.

Türkiye'de ulusal söylemde önemli bir rol oynamış olmasına karşın, bu rol Mısır, Hindistan örneklerine kıyasla sınırlı kalmıştır. Bunun nedeni de Osmanlı'nın, Hindistan'dan farklı olarak yarı sömürge durumunda olması ve mevcut bir devlet yapılanmasına sahip olmasıdır. Bunun sonucu olarak ulusal söylemde devlet olgusunun varlığı çok daha etkili olmuş, din olgusuda etkili olmakla birlikte devletin oynadığı role hizmet eden bir misyon görevi yerine getirmekle sınırlı kalmıştır. Çünkü sorunun odağında çöken Osmanlı İmparatorluğu'na karşın çağın koşullarına uygun bir devlet örgütlenmesini başararak devleti yeniden örgütlemek milli mücadele açısından esas amaçtı. Bu amaçla Osmanlı'dan arta kalan asker–sivil bürokrasinin varlığına, sınıfsal çıkarlarına uygun bir amaçtı. Bu asker–sivil bürokrasi söylem olarak bu açılımı İttihat terekkinin içinde beminsemiş ve devam ettirmişti. Milli mücadele yıllarında direnişe yönelen bu ittihatçı kadrolar, Kemalist ekip de içinde olamak üzere esas olarak aynı söylamı kullanmaya devam etmişlerdir. Bu söylemin o günün koşullarına denk düştüğü Anadolu esnafı, şeyh, ağa, aşiret reisi gibi sınıf ve tabakalar ise asker–sivil bürokrasinin temel müttefikleri olmuştur. Nitekim milli mücadelenin ilk örgütlenme çabalarında Mustafa Kemal'in yanında yeralanlar Nakşi şeyhleri, müftüler, Hacı Bektaş çelebisi, Mevlana dergahı çelebisi gibi dini önderlerdir. Ayrıca milli mücadele süreci boyunca İstanbul Hükümeti ve Şeyhülislama karşı müftüler, şeyhler eliyle bir fetva savaşı yürütülmüş, milli mücadelenin meşruluğu islami temellere dayandırılarak savunulmuştur.

Bütün bu süreçte laik ve aydınlanmacı söylem yoktur. Ancak gerek dışarıya karşı gerekse sürüp giden iç mücedele pratiklerinde aydınlanmacı yaklaşımlara kapıyı aralayan uygulamalar, zorunluluklar söz konusudur. M. Kemal de bu süreçte kafasındaki laik programı taktik olarak gizleyen bir lider değil, programı sürüp giden iç iktidar mücadelesi içinde el yordamıyla oluşturmaya çalışan, iç ve dış rakiplerine karşı kendi ekibinin ayakta kalmasını sağlayacak taktikler uygulayan bir lider durumundadır. Bu konuda Türk ulusçuluğuna vurgu yapmaktan kaçınılıp, islamın ön plana çıkarılmasında bütün gruplar için taktik olarak nitelenebilecek yaklaşım Anadolu'nun Türk yoğunluklu nufuzu dışında Kürt–Çerkez gibi farklı ulusal toplulukları da içeren bir coğrafya parçası olması dolayısıyla islam motifiyle bu ulusların da direniş savaşının içine çekilmesi, ayrılıkçı tutumlarının engellenmesi çabası vardır. Kemalist ekip de bu durumu Cumhuriyet sonrasına kadar gözetmiş Türk olmayan ulusal toplulukların varlığını tanımış ancak islam motifleriyle ortak bir paydada "millet" gibi belirsiz bir kavrama onları da dahil ederek özellikle ayrı bir Kürt ulusalcılığının gelişmesini engellenmeye çalışılmıştır. 1 Mayıs 1920 de Millet Meclisi kürsüsünden bir soruyu yanıtlarken M. Kemal'in söyledikleri bu yaklaşımı çok net bir şekilde ortaya koymaktadır.

"Meclis i âlimizi teşkil eden zevat yalnız Türk değildir, yalnız Çerkez değildir, yalnız Laz değildir, yalnız Kürt değildir. Fakat hepsinden mürekkep anasır–ı islamiyedir, samimi bir mecmuadır. Binaenaleyh bu hayati âliyenin temsil ettiği, hukukunu, hayatını, şeref ve şanını kurtarmak için azmettiğimiz emeller, yalnız bir unsur–u islâma mühassır değildir. Anasır–ı islamiyeden mürekkep bir kütleye aittir." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, cilt 1)

İslami söyleme bu kadar yoğun vurgu yapan Kemalist hareket neden Cumhuriyet sonrası süreçte bu söylemi terk etmiştir? Önceden laik programa sahip olmayan Kemalist hareket hangi koşullar nedeniyle ve ne amaçla Kemalist laik bir söyleme ve düzenlemeye yönelmiştir? Şimdi konumuz açısından büyük önem taşıyan ve önemli bilinç yanılsamalarına yolaçan bu sorulara yanıt vermeye çalışalım.

Kemalist laiklik anlayışı ve düzenlemeleri Kemalist ekibin farklı odaklara karşı giriştiği iktidar mücadelesinin araç ve sonuçları olarak kavranmak durumundadır.

Yukarıdaki bölümlerde Kemalist ekibin ulusal söyleminin İttihat Terakki'nin Türkçü–İslamcı söyleminden çok farklı olmadığını Milli mücadele yıllarında esas olarak İslami vurguları ön plana çıkardığını ortaya koymaya çalıştık. Bu çerçeve içinde de Kemalist hareketin aydınlanmacı felsefeden etkilenmek ve pozivitist bir dünya görüşüne yönelmekle beraber açık bir laiklik anlayışına sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Zaten Kemalist kadrolar eğitim–öğrenim durumları ve siyasi–mesleki yaşamlarıyla Abdulhamit ve İttihat Terakki süreçlerinin insanları konumundadırlar. Bu yönleriyle de Batı'dan gelen pozivitist aydınlanmacı fikirleri belli ölçüde benimsemiş kişilerdir. Ancak Osmanlı'nın son yıllarında özellikle İttihat Terakki döneminde devlet ve toplum yapılanmasında dinin rolünü sınırlamayı amaçlayan düzenlemelerin yarattığı deneysel birikimin ötesinde teorik derinliği olan aydınlanmacı bir dünya görüşüne sahip değillerdir. Bu nedenle de Milli Mücadele ve sonrasındaki uygulama ve reformlarda Kemalistlerin teorik düşüncelerinden çok eylemli durumlarının, siyasal iktidar mücadelesinin ve konjonktürel koşulların oluşturduğu güçler dengesinde ayakta kalıp iktidarı sürdürme güdülerinin belirleyici bir rolü olmuştur. Bu nedenle de milli mücadele sonrasında peyder pey kemalist laiklik diye devlet ve toplum katında yapılan uygulamalar, programlı, teorik bir düşüncenin uygulanması değil, koşulları güçler dengesini hesap eden, karmaşık ilişkiler yumağında sürüp giden iç hesaplaşma ve iktidar mücadelesinde Kemalist ekibin başvurduğu yöntem ve uygulamalar olarak şekillenmiş giderekte bu eylemsel uygulamalar pozivitist aydınlanmacı bir teorik zemine oturtulmuştur.

Bunun neden ve nasıl böyle olduğunu biraz somutlayarak ortaya koymaya çalışalım.

Yukarıdaki bölümlerde Milli Mücadele'nin aynı zamanda bir iç savaş olduğunu, bu iç mücadelenin de yalnızca Osmanlı İstanbul Hükümeti ile milli mücadeleci Ankara Hükümeti arasında olmadığını tarafların çok daha fazla ve iç iktidar mücadelesinin çok daha grift boyutlar taşıdığını belirtmiştik. Kemalist tarih yazıcılarının bu karmaşıklığı ve iç iktidar mücadelesini Ulusal Kurtuluş Mücadelesi ve Türk devrimi gibi kavramlar altında basitleştirip–saptırdıklarını konumuz olan laiklik açısından da bunun önemli bir nokta olduğunu not etmiştik. Şimdi bu saptırmayı laiklik açısından saptamaya çalışalım.

Milli mücadelenin başlangıcında Kemalist bir ekip ve iktidar odağı yoktur. İktidar odaklarının başlıcası Osmanlı Hükümetidir. İkinci iktidar odağı asli yöneticileri yurtdışına çıkmış olan İttihat Terakkidir. Anadoludaki direniş mücadelesi esas olarak İttihat Terakki'nin yurtdışına çıkmayan kadroları tarafından organize edilmeye başlanmıştır. Ancak İttihat Terakki'nin savaş suçlusu olarak kabul edilmesi, Ermeni katliamıyla suçlanması ve bu nedenle de gerek Osmanlı Saray Hükümeti gerekse galip emperyalist güçler, özellikle de İngiltere tarafından hedef suçlu haline getirilip, kovuşturulması İttihat Terakki'nin örgütlü yasal faaliyetine olanak vermediğinden, İttihatçı kadrolar yurtdışına çıkan asli ekibin de bilgisi içerisinde yarı legal yada illegal bir direniş örgütlenmesi oluşturmaya çalışmışlardır. İşte direniş mücadelesi sürecinde uzun süre kendi iç örgütlenmesini sürdüren ve bir anlamda yurtdışındaki yöneticilerin yarattığı İttihatçı örgütlenme başlıca iktidar odaklarından birisi olmuştur. Ancak İttihat Terakki kökenli tek iktidar odağı bu güç değildir. Aralarında M. Kemal, K. Karabekir, A. Fuat Cebesoy, Rauf Orbay, Refet Bele gibi milli mücadelede önder önder görevler üstlenmiş kişilerin de bulunduğu bir başka İttihatçı kesim de direniş mücadelesini örgütlemeye yönelmiş, yine geçmişlerinde İttihatçılık bulunan, ancak İttihat Terakki'de önemli bir görevleri olmayan bu kadrolar da kendileri adına bir iktidar odağı oluşturma eylemi içinde olmuşlardır.

Mustafa Kemal daha sonra Cumhuriyet sürecinin kemalist kadrosunu oluşturacak olan ekibini girdiği değişik ittifaklar sürecinde zaman içinde oluşturmuş ve kendisini tartışmasız siyasal otorite haline getirecek sonuca zorunlu bir iç mücadeleyle ulaşmıştır. Bu iç mücadele de M. Kemal okun sivri ucunu Ermeni ve Yunanlılar'a çevirmiş bu temel payda etrafında en geniş ittifakı oluşturmuştur. İç mücadelede İstanbul Hükümeti'ni safdışı etmeye çalışmış bu süreçle de direnişler cephesinde özellikle İttihat Terakki'nin yurtdışındaki yöneticilerinin yurda gimesini engelleyerek onları ve onlara bağlı olarak direniş mücadelesinde saf tutanları elimine etmeye çalışmıştır. Bu konuda da Enver Paşa ve Karakol örgütü esas hedef olmuştur. M. Kemal bu süreçte belli bir ölçüde işbirliği içinde olduğu K. Karabekir, Rauf Orbay gibi iktidar odağı olmaya, yani birinci adam olmaya çalışan güçlerle de daha sonra açık bir hal alacak iktidar mücadelesi içinde olmuştur. Bilindiği gibi M. Kemal ve ekibinin bu iktidar mücadelesi esas olarak 1926 yılında önemli ölçüde sona ermiş M. Kemal'e suikast iddiasıyla gündeme gelen davalarla bu iktidar odaklarının tümü tasfiye edilmiştir. Türkiye'de Kemalist laikleşme olarak sunulan düzenlemelerin kronolojisi incelendiğinde bu konudaki uygulama ve reformların M. Kemal'in ve kemalist ekibin iktidar mücadelesiyle yakından ilgisi açıkça saptanabilir.

1920 de T.B.M.M.'nin oluşmasıyla İstanbul'daki Osmalı Hükümeti'ne karşı direnişçilerin iktidar odağı oluşturulmuştu. Bu meclis uzun bir dönem meşrulaşma çabasında islami söylemi kullandı ve amacının işgal altındaki Saltanat ve Hilafeti kurtarmak olduğunu söyledi. 1922 yılına gelindiğinde meclisin belirttiği bu amaca ulaşılmıştı. M. Kemal bu tarihte direniş mücadelesini başarıya ulaştıran ordunun başkomutanı ve meclisin başkanı olarak siyasal açıdan en prestijli konumdaydı. Artık meclis içinde de grup olarak anılan kendi ekibini (Çoğunluk) oluşturmuştu. Gelinen noktada M. Kemal ve ekibi ya Padişah'ın meşru varlığını tanıyacak ve siyasal otoritesini önemli ölçüde onunla paylaşacak ya da kendi tek otoritesini gerçekleştirmek için Saltanat kurumuna karşı tutum alacaktı. Direniş mücadelesi sırasında önemli ölçüde işgalci güçlerle işbirliği içinde olmuş ve direnişçilere karşı tutum almış olduğu için hayli yıpranıp otoritesini yitirmiş olan Saltanat kurumunu betaraf etmek pek zor olmadı. Ancak M. Kemal ve ekibi bunu gerçekleştirirken islami açıdan önemli olan Hilafet kurumuna dokunmadı ve ayrı bir Hilafet düzenlemesi yaparak Halife'nin varlığını sürdürmesine olanak sağladı. Bu arada kendi siyasal iktidarını pekiştirme noktasında bir adım daha atarak Cumhuriyet ilan ettirdi ve kendisi Cumhurbaşkanlığına seçildi. Bu gelişme öncelikle direniş cephesi içindeki iktidar mücadelesini hızlandırıp sertleştirdi. Bu sürecin başlamasıyla birlikte M. Kemal ve ekibinin giderek islami söylemi terketmesi başladı. İslami söylemin meşru iktidar odağı Saltanat ve Hilafet makamıydı. Saltanatın kaldırılmasına karşın Hilafet korunmuştu. İslam mevcut koşullarda en güçlü toplumsal muhalefet odağıydı ve bunun sahibi de toplum katında Halife'nin kendisiydi. Meclis içindeki din adamları, şeyh, ağa gibi kesimlerle, Meclis dışındaki Anadolu eşrafı ve eski Osmanlı bürokrasisi açısından da Hilafet meşru iktidar odağı olarak algılanıyor. Meclisin Halife'nin meclisi olması isteniyordu.

Bu koşullar altında M.Kemal ve ekibi için islam meşrulaştırıcı bir söylem değil, varlığını ve iktidarını yatsıyıcı bir söylem durumuna gelmiştir. Bu durumda Kemalist ekip islamcı söylemdan kopmak ve iktidarını pekiştirip–sürdürebilmek için Hilafet makamını ve onun etrafında odaklanan muhalefeti tasfiye etmek durumundaydı. Kemalist hareket bunu yaparken, kendi siyasal iktidarını meşrulaştıracak toplum katında muteber kılacak islamın dışında bir ideolojik, teorik açılıma da yönelmek zorundaydı. Bu noktada eldeki en önemli birikim İttihat Terakki'nin Türkçü–İslamcı söylemiydi. Ancak bu söylemde M.Kemal ve ekibi için kendi iktidarını meşrulaştırmada sürdürebilecek bir söylem olamazdı. Bunun nedeni açıktı. Bu söylemin kendisi bir imparatorluk söylemiydi ve hilafet makamının göstermelikte olsa iktidarını meşru kabul ediyordu. Ayrıca bu söylemin sahibi İttihat Terakki'nin kadroları kendileri bir iktidar odağı olmaya çalışıyorlardı. Ayrıca milli mücadelenin önder kadrosu içinde de iktidar mücadelesi açık bir hal almış Rauf Orbay, Kazım Karabekir, A.Fuat Cebesoy gibi liderler M.Kemal'in kişisel iktidarına karşı Terakkiperver Parti'yi kurmuşlardı.

İşte iktidar odağı güçler arasında safların belirginleşip çatışmanın kızıştığı bu süreçteki tarih 1923–24 yıllarıdır. M.Kemal ve ekibi siyasal iktidarını pekiştirmek ve muhalif iktidar odaklarını tasfiye etmek için bir dizi hamle yaptı. Önce hilafet makamının varlığına son verdi ve islam dinini diyanet başkanlığı bünyesinde toplayarak, din adamlığını devlet memurluğu haline getirdi. Ve dini doğurudan devletin kontrolüne aldı. Bu düzenlemeyi dine dayalı mahkemeleri kapatan kararlar izledi. Dini eğitim veren medreseleri kapatıp tüm etiğitimi batılı kapitalist normlara dayandırdı ve M. Eğitim Bakanlığı bünyesinde –topladı. Siyasal iktidarın ve devletin meşruluk temeli ulusçu bir söyleme oturtularak Türk–Ulusal devlet söylemine girişildi. Çoğu daha sonra laikleşme ve batılılaşma doğurultusunda yapılan inkılaplar olarak adlandırılacak olan bu düzenlemelerle Kemalist Hareket kendi iktidar mücadelesinde islami teokratik Osmanlı iktidar güçlerinden kopuşu sağladığı gibi, İttihat Terakki kökenli iktidar odaklarından da hızlı bir kopuşa yöneldi. İttihat Terakki'nin Türkçü–İslamcı söyleminden ve Doğu'ya Türk birliğine yönelik politikalarından, islamcı ve doğucu motifleri yatsıyarak Türk–Ulusalcı ve batıcı söyleme yönelen Kemalist hareket kendi geçmişi olan İttihat Terakki'den de koptu.

Kemalist ekibin iç ve dış konjonktürel koşulları gözeterek giriştiği iktidar mücadelesinde eylemli olarak gündeme gelen bu yönelim ve düzenlemelerin teorik–ideolojik zeminide eylemi durumunu izledi. Batı kapitalizminin aydınlanmacı pozitivist felsefesi Kemalist devletin ulus–devlet açılımının meşrulaştırıcı ideolojik teorik temeli oldu. Bunu giderek dozajı artan ve giderek ırkçı motifler kazanan bir Türk ulusçu söylem izledi. Taki bu söylem Osmanlı Tanzimat İttihat Terakki karşıtlığı ve tek meşru–gerçekçi eylemin Atatürk Milliyetçiliği ve onun eseri T.Cumhuriyeti olduğu şeklinde yürütüldü. Fakat Kemalist iktidar açısından henüz bir yerleşmişlik sözkonusu değildi. Çoğu eski milli mücadele arkadaşlarının oluşturduğu Terakkiperver Fırka bir iktidar odağı olarak varlığını sürdürüyordu. Eski ittihatçılar siyasal arenada potansiyel bir tehdit olarak vardılar. Ayrıca bunlardan dahada önemlisi Türk–Ulus devleti söyleminin önünde önemli bir engel olarak Kürt Ulusu vardı. Bu sorunlarda bir biçimiyle aşılmaksızın Kemalist iktidarın yerleşmesi ve Türkifikasyon politikasını yürütebilmesi olanaklı değildi. Konumuz olan laiklik açısından bu konularda oldukça önemlidir

Kemalist laiklik uygulamaları bir yönüyle de Kürt ulusal hareketini etkisizleştirmenin ve Türkifikasyon (Türkleştirme) politikalarının bir aracı ve gereği olarak değerlendirilmelidir.

Kemalist tarihçiler 1925 yılında Doğuda Şeyh Sait önderliginde başlayan Kürt isyanını hep hilafetin kaldırılmasına tepki olarak doğan islamcı bir ayaklanma olarak gösterirler.

İsyanın 1924 baharında hilafetin kaldırılmasından sonra başladığı ve islamcı bir söylem kullandığı doğrudur. Ancak Kemalist tarihçilerin saptırmalarından öte boyutlara sahip olduğu da doğurudur.

Birincisi 1924 baharında sadece hilafet kaldırılmış değildir. Aynı tarihlerde 1924 Anayasası olarak bilinen yeni bir Anayasa da yürürlüğe konmuştur. Bu Anayasa Milli Mücadele'de Abdulhamit yöntemleriyle Kürtleri Türklerle birlikte savaşa çeken mantık ve söylem terkedilmiş, Türkçü bir yönelim ortaya konmuştur. Anayasada hilafet kaldırılmış olmasına karşın devletin dini islamdır ilkesi korunmuştur. Ancak devletin resmi dilinin türkçe olduğu gibi çeşitli hükümlerle kürtlerin haklarını yok sayan devletin bir Türk devleti olduğunu çağrıştıran çeşitli hükümlerde bu Anayasada yer almıştır. İşte direniş mücadelesine Türklerle birlikte omuz veren Kürt halkı için hilafetin kaldırılmasından, islami söylemin terk edilmeye başlamasından çok devletin bu yeni Anayasası ile Türk Ulusal devlete yönelme çabası hayal kırıklığının ve tepkinin saptırarak Kürt Ulusu'nun taleplerini yok saymak için olayı hilafet meselesi olarak sunmuştur. Konunun bizi ilgilendiren boyutu Kürt ulusal hareketine karşı batılılaşma ve laik olarak sunulan düzenlemelerdir.

Yazımızın yukarı bölümlernde uluslaşma sürecine geç giren uluslarda dinin özellikle önemli bir rol oynadığını belirtmiş, bunun Türk uluslaşma sürecinde de kendisini ortaya koyduğunu göstermiştik. Bu durum kürtler de Türklerden daha ileri boyutta yaşanmıştır. Türklerin özellikle devlet aygıtına etkin bir asker sivil bürokrasiye sahip olmalarına karşın Kürtler bu koşullara sahip değillerdi. Çöken Osmanlı asker sivil bürokrasisi içinde özellikle Abdulhamit politikalarının sonucu olarak sınırlı bir Kürt kökenli, çoğuda aşiret–şeyh yapılarına dayanan bir Kürt subay ve bürokrasisi gelişmişti. Kürt ulusalcılığının gelişiminde bu asker sivil bürokrasi önemli bir rol oynamakla beraber esas rol ağırlıkla şeyh ve aşiret reislerine dayandı. Dolayısıyla Kürt ulusalcılığında şeyhler din adamları, Türk ulusalcılığında olduğundan çok daha etkili oldular. Buna bağılı olarak islam dinide çok daha etkili bir rol oynadı. Kürt asker sivil burokrasisinin saf dışı edilmesi nedeniyle kürt isyanının liderliğini zorunlu olarak Şeyh Sait ve diğer şeyhler üslendiler. Bu dinsel kimlikli önderlik kürt ulusal hareketinde ağırlıklı bir islami söylem kullandılar ancak hareket esas olarak ulusal taleplere dayanıyordu. Kürt şeyh ve din adamlarının Kürt ulusalcılığını örgütlemek için islami söylemi kullanmaları, örgütlenmede islamı tarikatları Tekke ve zaviyelerin etkili rol oynamaları ve hareketin islami motiflerle etkili bir kitle desteği bulması Kemalist hareketi hayli ürküttü . Kürt isyanının bastırılmasına paralel olarak islamın Kürt ulusalcılığı için kullanılmasını önlemek ve Kürt ulusalcılığını etkisizleştirmek için yeni bir dizi reform uygulamaya sokuldu. Sonradan Kemalist tarihçilere batılılaşma ve laikleşme süreçlerine uygun yasal düzenlemeler olarak sunulan baskıcı inkilaplar bu isyan sonrasında hızla uygulamaya kondu. Önce giysi reformu gerçekleştirildi ve din adamlarına dinsel kıyafetler ibadet yerleri dışında giymeleri yasaklandı. Memurlar için zorunlu kılınan kıyafet düzeni giderek yasallaştırıldı. Bu yasal düzenleme modernleşme olarak abartılarak sunulurken gerçekte geleneksel islamı yaşamı tekke–tarikat düzenini etkisizleştirmeyi amaçlıyordu. Bu düzenlemeyi islami yaşam ve Kürt ulusu açısından önemli rolü olan tekke ve zaviyelerin kapatılması izledi. Zaten camiler din görevlilerin devlet memuru haline getirilmesi ile devlet kontrolüne alınmıştı. Bu düzenlemeyi çeşitli ünvanların kullanılmasını–Şeyh Seyit....vb. gibi, yasaklayan düzenlemeler izledi. Bütün bu düzenlemelerin zamanlamasının Şeyh Sait önderliğindeki Kürt isyanı sonrasına denk gelmesi tesadüfü değildir. Bu durum laikleşme olarak sunulan bu uygulamaların önceden planlanmadığını, aksine tekke gibi kurumların dinsel ünvanların ve islamın kendisinin Kürt ulusçuluğu için oynadığı önemli rolü gören Türk–ulusçu Kemalist harekeţçe Kürt ulusçuluğunu etkisizleştirmek için uygulamaya konduğunu ortaya koymaktadır. Doğal olarak bu uygulamalar geleneksel islami kültürü hedef almış ve batılılaşma süresindeki yönelime hizmet etmiştir.

Kemalist Harekat aynı süreçte Kürt isyanı bahanesiyle Terakkiperver Parti'yi de kapatmış ve bir iktidar alternatifini daha tasviye etmiştir. Daha sonrada Atatürk'e suikast iddasıyla tüm ittihatçı odaklar tasviye edilmiş ve istiklal mahkemelerinin yaygın şiddeti ile tüm muhalifler Kemalist Hareket'e biata zorlanmışlar yada temizlenmişlerdir. Artık 1927 yılı geldiğinde Atatürk'ün nutkunu okuması için herşey uygundur. Türkiye Kemalizminin istediği herşeyi yazabileceği boş bir yazı tahtası haline getirilmiştir. Nitekim tüm muhalif odakları temizleyen Kemalist Hareket Türkifikasyon politikalarına hız vermiş, şövenist–ırkçı boyutlara varan Bir Türkçü devlet söylemi ve batıya ulaşma hedefi devletin başlıca meşrulaştırıcı teorik zeminini oluşturmuştur.

Kemalist Laiklik; esas olarak dinin topluma terkedilmesi devletle dinin birbirinden ayrılması olarak değil, burjuva despotizminin, kendi iktidarına karşı değişik iktidar odaklarını potansiyel desteği olarak gördüğü geleneksel kültürü ve islam dinini devletin içine, kontrolüne alması olarak anlaşılmalıdır.

Laiklik olgusunun yükselen burjuvazinin eylemi olduğunu daha önce belirtmiştik. Sorun sadece devletle dinin birbirinden ayrılması değildir. Ondan öte sanattan–felsefeye tüm ilişkilerin ve toplumsal yaşamın laikleşmesi, dinin egemenliğinden çıkmasıdır. Bu genel yaklaşımın çerçevesinde Kemalist Laiklik düzenlemeleri olarak tanımlanan uygulamaları incelediğimizde farklı bir durumla karşılaşırız. Türkiye'de yaşanılan bu farklı durum genellikle islam dininin tolum devlet yaşamını da düzenleme iddiasınıda taşıyan özgün yönlerine dayanılarak açıklanır ve doğal karşılanır. Bu özgünlüğün karmaşık bir durum ortaya çıkardığı doğrudur. Ancak ortaya çıkan durumun farklılığı yalnızca islam dininin özgünlüğünden ileri gelmemektedir. Bu – farklılığın önemli bir nedeni de Türk devriminin niteliğidir.

Türk devrimi yada Milli Mücadele Ulusal burjuvazinin doğrudan bir kalkışması değildir. Bir defa bu durum başlıbaşına sürecin karmaşıklığının önemli nedenlerinden birisidir. Milli direnişin önünde Osmanlı alt bürokrasisinden gelen asker–sivil aydın kesim yeralmıştır. Bu öncü kadro tabanda cılız ticaret (ulusçu olmaktan çok müslüman nitelikli) burjuvazisine Anadolu eşrafına ve büyük toprak sahiplerine dayanmıştır. Bu sınıfların hepsi esas olarak geleneksel kültürün taşıyıcısı sınıflardır. Ancak zayıfta olsa Ticaret burjuvazisi gelişip güçlenebilmek açısından geleneksel devlet yapılanması ve islam motifi hukuksal düzenlemelerden kurtulmak istemekte ve kendi çıkarlarına uygun kapitalist normları içeren bir devlet ve hukusal düzenleme istemektedir. Merkezde kopan toprak sahipleri içinde kendi milliyetini garantiye alarak bir kapitalist hukuk düzeni geleneksel osmanlı düzenine karşı istenilen bir şeydir. Ayrıca tüm bu sınıflar mallarına el koydukları Ermeni ve Rumların geri dönme tehlikesine karşı ellerine gerçirdiklerini garantiye alacak bir siyasal–hukuksal eylemin destekçisi durumundadırlar. Asker–sivil bürokrasisinin batılılaşma eylemi de varlık nedenleri olan devletle bir anlam taşımamaktadır. Bu öznel koşullarda Asker–Sivil öncü aydın kadronun çıkar ve yönelimleri ile sözkonusu olan sınıfların çıkarları önemli ölçüde ayniyet göstermiştir. Elbette bu sınıf bileşkesinde çıkar zıtlıkları ve çatışmaları da vardır. Zaman içerisinde bu durum kendisini daha açık bir şekilde ortaya koymuştur. Ancak bu zıtlıklar önemli ölçüde ittifakın tepesine oturan asker–sivil Kemalist diktatörlüğün şiddette dayanan yöntemleriyle sindirilip dengelenmiştir. Kemalist yönetimin programı ağırlıkla cılız olan burjuvaziyi geliştirip güçlendirmek temeline oturmuş devletin ve toplum yaşamının düzenlenmesinde de kendi yönelimlerinin yanısıra esas olarak gelişen bu burjuvazinin ekonomik–siyasal hukuksal çıkarları gözetilmiştir. Kemalist yönetim ağırlıkla böyle bir yönelim içinde olmakla beraber sınıfsal ittifakın diğer ayakları olan esnaf ve ağalığın çıkarlarınada karşı bir tutum almamış onlarla da esas olarak uzlaşma içinde olmuştur. Zaten dönemin tek partisi olarak kendisini iktidarla özdeşleştiren CHP'de tüm bu sınıfların ortak partisi konumunda olmuştur.

Görüldüğü gibi bu süreçte, burjuvazinin kendi adına köklü bir atılımı yoktur. Aksine kendisini onunla özdeşleştirmeye çalışan asker–sivil bürokrasisinin, geleneksel sayılması gereken egemen sınıflarda ittifaka dayalı bir eylemi vardır. Geleneksel sınıflarda ittifaka dayalı, bir atılımın toplumsal ilişkileri kökten dönüştürücü bir rol oynaması ise beklenemez. 1920'li yıllarda geleneksel yapıyı dönüştürecek toplumsal ilişkileri değiştirecek devrimci dinamizm herhalde eşraf ve toprak sahipleri olamazdı. Bu güç işçi sınıfı ve yoksul köylülük olmak zorundaydı. Ancak 1920'li yıllarda gelişmiş, toplumsal devrim mücadelesinin bayrağını taşıyacak bir işçi sınıfı yok gibiydi. Köylülük ise direnişçi ve kalkışmacı bir konumda değildi. Milli Mücadele'nin başlangıcında özellikle açık işgalin yarattığı tehdit ve bolşevik devriminin yarattığı siyasal etkiyle yoksul köylü güçlere dayanan sola açık bir söylem ve hareketlenme sözkonusu olduysa da bu dinamizmin yaratacağı tehlikeyi sezen Kemalistler daha başlangıçta başvurdukları çeşitli tehlikelerle sonrada açık şiddetle bu gelişmenin önünü kestiler ve köylülüğün toplumsal sürece aktif katılımını engellediler. Kemalist ekibin bu politikası dayandığı sınıflar ittifakının bu çıkarlarıyla uyumluydu. Doğal olarak bu politikayla toplumsal ilişkilerin laikleşmesini ve devrimci dönüşümü hızlandıracak süreçte engellendi. Toplumun sosyo–ekonomik yapılanması hiç bir köklü değişikliğe uğratılmadan sürdürüldü. Bu durumda toplumsal ilişkilerin değişmesini, geleneksel Osmanlı–islam kültürünün etkilerinin aşılmasını ve ilişkilerin laikleşmesini beklemek mümkün değildi. Nitekim Milli Mücadele sonrasının Anadolusunda hüküm süren ekonomik–sosyal yapılanmanın osmanlı döneminden hiç bir farkı yoktu. Hatta kaçıp giden gayri müslim (Ermeni–Rum) burjuvazi nedeniyle kapitalist ilişkilerin daha da zayıfladığını söylemek mümkündür. Bu noktada Kemalist iktidarın kendi iktidar mücadelesinin ve batıcı felsefesinin uygulamaları olarak gündeme gelen reformları, toplumsal ilişkileri kökten dönüştürücü devrimler olarak tanımlamak mümkün değildir. Bu anlamda da laikleşme olarak sunulan düzenlemeler toplumsal ilişkilerre yukardan daytılan burjuva despotik uygulamalar olmuş ve daha çok gelişen, burjuvazinin belli talepleriyle asker sivil zümrenin batıcı pozitivist yaşam anlayışına cevap vermiştir. Toplumsal yapılanmada ise geleneksel islami kültürün ağırlığı önemli ölçüde sürmüştür. Sosyo–ekonomik konumu değişmeyen üzerindeki ağa–eşraf baskısı olduğu gibi süren, onlar eliyle dayatılan islam kültür ve yaşam biçimini sindirmiş geniş emekçi–köylü kitleleri için, Kemalist diktatörlüğün batıcı laiklik diye yukardan dayattığı uygulamalar önemli ölçüde din düşmanlığı olarak algılanmış ve etkileri uzun sürecek bilinç çarpılmasına yolaçmıştır. Geleneksel islam kültürü ve yaşam biçimi geniş emekçi yığınlar için bir inançtan da öte kültür–kimlik konumundaydı. Kemalizm bir muhalefet odağı olarak islami söylemin taşıdığı tehlikeye karşı islamı devlet kontrolüne alınca, geniş yığınlar için kimlik–kültür planında doğacak boşluğu dolduracak güçlü motiflere sahip bir söylem koyabilecek durumda değildi. Hem sınıf ittifakının çıkarlarını gözeten bir politika içinde olmak zorundaydı.

Kemalizmin bu noktada geliştirdiği giderek de suni olarak zorlayarak dayattığı Türk ulusçu söylem kapitalizmle ilişkilerin köklü olmadığı, sınıfların çok netleşmediği bu süreçte geniş yığınlar arasında pek etkili olmadı, olması da beklenemezdi. Dolayısıyla pozitivist bir felsefeyle özellikle eğitime dayanarak toplumsal ilişkileri dönüştürme–laikleştirme çabaları belli bir noktaya kadar etkili olabildi. Ulus bilinci ise zayıf bir ivmeye, sosyal ilişkilerin dönüşümüne paralellik göstererek gelişti. Toplumsal ilişkiler planında sınırlı da olsa olumlu işlevler gören Kemalist uygulamalar, bu arada olumsuz gelişmelere bilinç çarpılmalarına da kaynaklık etti. Bu olumsuzlukların en önemlisi ilericilik–gericilik kamplaşmasının dine karşı temellendirilmesi ve bunun Kemalizm tarafından oldukça yerleşik–geçerli bir kamplaşma olarak sürdürülmesidir. Bu önemli noktanın üzerinde ayrıca duracağız.

Kemalist laiklik uygulanmasında dinin ve dinsel kurumların doğrudan devlet kontrolüne alınması siyasal iktidarın doğrudan dinsel kurumlara müdahalesi ve bir anlamda da dini politik çıkarları doğrultusunda kullanıp yönetmesi anlamına gelmiştir. Bu durumda devlet dışı dinsel bir siyasal akımın oluşumuna fırsat vermemiştir. Yasalarla yeraltına itilen tarikatçılığı ise kontrol edebilmek mümkün olmamıştır. Kapitalizme ilişkilerin gelişmesine paralel olarak palazlanan burjuvazinin asker–sivil Kemalist öncü kadronun bir anlamdaki vesayet yönetimine itirazı arttıkça, siyasal iktidara doğrudan yürüme eylemi güçlendikçe Kemalist diktatörlüğün üzerine oturduğu sınıfsal ittifakın çıkar çatışması sertleşmiş giderek de burjuvazi geleneksel kültür ve motiflere ağırlık veren söylemlerle toplumsal ilişkiler zemininde etkili olmaya yönelmiştir. Bu gelişmeye paralel olarak siyasal iktidarın dizi politik amaçlar doğrultusunda kullanması olumsuz sonuçlarını daha fazla ortaya koymuştur. Bu süreç tersine bir gelişmenin de ivmesini arttırmış dinci kesimlerin devlete içten nüfuz etme imkanları giderek genişlemiştir. Sınıfsal ittifak içindeki burjuvazinin güçlenmesine paralel olarak geleneksel islami söyleme açılımı ve dinin devlet yapılanmasına artan etkisi Kemalist yönetimi de giderek gelişen bu olguları daha fazla dikkate almaya zorlamıştır. Özellikle Kemalist resterasyon dönemi olarak niteliyebileceğimiz 35'ler sonrası bu gelişmeleri daha net gözlemlemek mümkündür. Kimi çevrelerin Kemalist laiklikten ödün politikası olarak nitelediği 40'lı yıllardaki bu uygulamalar esas olarak restorasyon politikasının sonuçları olarak gözlemlenmek durumundadır. Bu durum sistemin yerleşmesi burjuvazinin güçlenmesinin bir sonucudur. Doğal olarak burjuva düzenini yerleştirme misyonu taşıyan bir hareketin bu uygulamaları bir düzenlemesi mahiyetindedir. Ödün olarak algılamak bir yanılsamadır. Bu yanılsamada yukarıda değindiğimiz ilericilik–gericilik olgularının kavramlaştırılmasında yaratılan yanılsamanın bir parçasıdır.

Kemalizmin geleneksel islam kültürüne kendisine rakip muhalefet odaklarına Kürt Ulusalcı harekete karşı takındığı tutumda abartılmış ve saptırılmış bir ilericilik gericilik değerlendirmesi vardır.

Kemalizmin ideolojik ve tarihsel planda geniş yığınlar için yarattığı en önemli yanılsama ilericilik, gericilik ikilemi konusunda olmuştur. Kemalist hareket milli mücadelede oynadığı rol ile ve çağ dışı kalmış Sultanlık, Halifelik Osmanlı İmparatorluğu'nu tasviye edip yerine modern bir devlet yerleştirme eylemiyle elbetteki tarihsel olarak ilerici bir işlev görmüştür. Ancak bu ilericiliği aynen anti–emperyalizminde olduğu gibi sınırlıdır. Bu ilericiliğin dayanakları da sınıfsal çizgi ideolojik planda algılanmak durumundadır. Nitekim Kemalizmin ilericiliğini sınırlayan da vurgulayan da terihsel gelişime uygun olarak burjuva sınıfının taleplerine sahip çıkması ve eyleminin bu temel üzerinde yükselmesidir. Geleneksel Osmanlı feodal yapılanmasına ve feodal ideolojik etkinliğine karşı burjuva temelde takındığı tutumla bu ilerici işlevi yerine getirmiş ve giderek bu eylemini uzun erimde kapitalist ulusal bir devletin katıcı normlarıyla inşaasına yönelmiştir. Bu süreçte de Kemalizm her eylemini her reform düzenlemesini, her siyasal çalışmaya ilişkin tutumunu ilericilik–gericilik içinde sunmaya özen göstermiş, kendi ilericiliğini abartırken karşı güçleri gericilikle özdeşleştirmiştir.

Bu durum ciddi olarak sorgulanıp olgular yerli yerine oturtulamadığı için de çarpık bir bilinç oluşmasına yol açmıştır.

Bu durumun en çarpıcı örneklerini Şeyh Sait önderliğindeki Kürt ayaklanması sırasında, Terakkiperver Parti'nin tasviyesinde Serbest Parti deneyinde ve en son da Demokrat parti olayında gözlemlemek mümkündür. Kemalist yaklaşımın olayları sunuş biçimi sadece yalındır. Bu yaklaşımı şöyle özetleyebiliriz.

"Şeyh Sait isyanı islamcı bir isyandır. Bu isyan islami şiarlarla Cumhuriye'te karşı şeriat isteği ile yapılmıştır. Dolayısıyla gerici bir harekettir. İsyanı bastıran Kemalist hareket gerici islamcı güçlere ve ideolojiye karşı laik cumhuriyeti savunmuş ve ilerici bir rol oynamıştır."

Aynı kemalist bakış açısını Terakki Perver Parti olayı içinde özetleyelim.

"Terakki Perver Parti CHP'ye karşı kurulmuş islamcı bir partidir. Şeyh Sait gerici ayaklanmasını cesaretlendirmiştir"

Bu mantığın örnekleri arttırılarak sürdürülebilir. Ancak konumuz açısından bu iki örnek yeterlidir.

Kemalizmin bu mantığı iki temel noktada bilinçleri saptırmaktadır. Birisi ilericilik–gericilik gibi sınıfsal–ideolojik zeminde ve tarihsel planda değerlendirilmesi gereken bir olguyu, dine özelde de geleneksel islama karşı alınacak bir tutumla temellendirilmektedir. İkincisi tarihsel olguların karmaşıklığını, çok yönlülüğünü gözardı etmekte ve olguları ak ve karadan oluşan iki renge indirgemektedir. Kemalizmin bu mantığında tarihsel bir olgunun aynı zamanda hem ilerici hem gerici yönleri birlikte taşıması mümkün değildir. Şeyh Sait hareketi "gericidir", çünkü islamcıdır. Ona karşı tutum alan Kemalizmde "ilericidir." Aynı şekilde milli mücadele ile özleştirilen CHP ilericidir, ona karşı kurulan Terrakkiperver Parti geleneksel kültüre dolayısıyla islama daha sıcak baktığı için gercidir.

Kemalizmin bu mantığı Şeyh Sait hareketinin islamcı motiflerine karşın Kürt ulusal taleplerini taşıyan bir eylem olduğunu yok saymakta ve böylece kendi katliamcı–şövenist milliyetçi gericiliğini de örtbas etmektedir. Keza Terakkiperver Parti ile CHP'nin sınıfsal yapılanması açısından hiç bir farklılık olmadığını Terakkiperver Parti kadrolarınında milli mücadelenin önder kadroları içinde yeraldığını, daha ötesi bu partinin CHP'den koptuğunu, CHP ile ideolojik–politik yöneliminde çok temel bir farklılık olmadığını gözardı etmekte, sadece dayanılan sınıfsal temelinin özelliğine daha ağırlıklı yer veren göreli bir söylem farkını abartarak, Kemalizm kendisini ilericilikle özdeşleştirmektedir.

Kemalizmin siyasal yaşamımıza soktuğu bu bilinç yanılsaması günümüzde de hayli etkili olmaktadır. Gerek TC'nin 70 yıllık tarihsel süreci incelenirken, gerekse günümüzün aktüel olguları değerlendirilirken, takılınan tutumlarda, kullanılan literatürlerde bu Kemalist kavramlaştırmanın, etkilerini gözlemlemek mümkündür. Bu durumda, gerçek siyasal mücadelenin sınıf çıkarları temelinde yürüyüp gitmesine karşın, geniş emekçi yığınların politik sınıf çıkarı ve bilincinden uzak tutulmasında, sınıfsal olmayan zeminlerde bölünüp kamplaştırılmasında egemen sınıfların oldukça işine yaramaktadır. Kapitalist ilişkilerin iyice yerleşmediği, modern anlamda sınıfların tam şekillenmediği dönemlerde oldukça etkili olan bu Kemalist yaklaşımın günümüz Türkiye'sinde de hala etkili olabilmesi başka bazı etkenlerin yanısıra Kemalizmin ülkemizin sosyal–siyasal yaşamında sanıldığından
da etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Kemalizmin uluslaşma, laikleşme olarak yürüttüğü politikalar bir yönüyle, Osmanlı–islam geleneğinden köklü bir kopuşu yansıtırken bir yönüyle de Tanzimatla başlayıp Jön Türkler ve İttihat Terakki ile süren batılılaşma, modernleşme çabalarının, yeni tarihsel koşullarda ulusal devlet yapılanması ideali çerçevesinde daha kapsamlı olarak uygulanması çabasıdır.

Kemalizm Tanzimat Hareketi'ni, Batı kapitalizminin üst yapısal kurumlarını körü körüne taklitçi olarak sunmuş ve suçlamıştır. Ayrıca Kemalistler *Tanzimatçılar'ı Osmanlı'nın* köklü bir dönüşümüne yönelmeden reform yaparak, Osmanlı da ikili bir yapıyı *ortaya çıkarmakla* eleştirmişlerdir. Ve Tanzimatçılar'ın bu uygulamalarıyla Osmanlı'nın sömürgeleşmesini hızlandırdıklarını vurgulamışlardır.

Kemalistler İttihatçı hareketin batılılaşma çabalarını da benzer gerekçelerle eleştirmişlerdir. Ayrıca Türkçü söylemlerini realist olmayan hayalci ve ırkçı olarak suçlanmışlardır.

Bu eleştiriler ve suçlamalar, tarihsel olarak verili durumu ve sınıfsal koşulları bir ölçüde hesaba katmayan daha çok Kemalizmin kendini meşrulaştırmak ve özgürleştirmek için gerçekleri zorladığı bir yaklaşımdır. Verili osmanlı İmparatorluğu sorunsalı ile 1920'lerin koşullarını özdeş kılmak bilimsel bir tutum değildir. Olmayan bir burjuva sınıfından, çok uluslu bir imparatorluk yapılanmasında ulusal çözümler istemek gerçekçi bir çözümleme olamaz. O nedenle Tanzimat eylemi kapitalizmin nufusuna karşın esas olarak devlet merkezli bir sorun olarak başlamıştır. Ancak burada tartışamayacağımız bir çok nedenin etkisi ile 1900'lü yıllara gelindiğinde Osmanlı devleti çağın koşullarına kendini uyarlamayan, tüm batılılaşma–modernleşme girişimlerine karşın çok uluslu yapılanması, teokratik karekteri, sömürgeleşme sürecinde batı kapitalizminin nüfuzuna girmiş ekonomisiyle çağdışı kalmış paylaşım kunusu olan bir devlet durumuna gelmiştir. Nitekim Birinci Paylaşım Savaşı sonucunda da tarih sahnesinin dışına itilmiştir. Osmanlı'nın tarih dışına itilmesi tarihsel sürecin genel akışının bir zorunluluğuydu. Ancak bu itilmenin nasıl olacağı, Osmanlı'nın yerine tarih sahnesine Anadolu coğrafyasında neyin konacağı, bu konacak devlet yapılanmasının gelişmekte olan kapitalizmin gereklerine cevap verse bile ulusal–etnik–kültürel motiflerinin ne tür renkler alacağı önemli ölçüde belirsizdir. Keza bu yeni yapılanmaya Osmanlı'dan neyin yansıyacağı geleneksel islami kültürün bu devlette işlevinin ve yerinin ne olacağı da açık değildir.

Milli mücadele olarak anılan mücadele dönemi gerçekte Osmanlı coğrafyasının ne olacağına cevap arayan bu nedenle de bir anlamda paylaşım savaşını bu topraklarda bir yıl uzatılan iç ve dış mücadeleler dönemidir. Sonuçta daha sonra liderinin ismiyle anılan Kemalist hareketin etkili olduğu bu süreçten T.C'nin kurulması ve Kemalist reformlarla bilinen devlet modelinin şekillendirilmesi ile çıkıldı. 1930'lu yıllarda da bu model yani Kemalist kurumlaşma yerleşti. Bilindiği gibi sosyal bilimler içinde en Darvinist bilim tarihtir. Tarih genelde ayakta kalanın tarihidir. 1930'larda Kemalizmin yerleşmesine paralel olarak Milli Mücadele'nin ve TC. Tarihinde esas olarak 'ayakta kalan' Kemalizm adına yazıldı. Bu tarihle Kemalist model Milli Mücadele ve sonrasının kaçınılmaz zorunlu tarihsel modeli olarak tanımlanıp sunuldu.

Gerçekte Cumhuriyeti ve onun Kemalist modeli tarihsel bir zorunluluk muydu? Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında milli mücadele sonrasında tarihsel olarak çağın koşullarına uygun başka modeller olamaz mıydı? Bu sorular spekülatif görülebilir ancak tarihi kavramak *açısından oldukça önemlidir. Kaba* determinist anlayış açısından tüm tarihsel gelişimi yasal zorunluluklara bağlamak *mümkündür, ancak* bilimsel değildir.

Konuya temel bakış açısı tarihsel ve sınıfsal olmak durumundadır. Direniş hareketinin sınıfsal kompozisyonu Kemalist model içinde direniş hareketi içinde yer alan (sol söylemli çıkışlar biraz farklı) diğer odaklar içinde hemen hemen aynıdır. Bu sınıfsal bileşke cılız ticaret burjuvazisi, Anadolu eşrafı ve ağalıktır. Bu bileşkenin içinde ise Osmanlı alt bürokrasisinden gelen asker–sivil kadrolar yeralmıştır ki bunlar küçük burjuva yada orta sınıflardandırlar. Bu sınıfsal temel İttihat Terakki'den kaynaklanan Milli Mücadele'deki tüm rakip fraksiyonların –Kemalist ekip dahil dayanağı olmuştur. Bu nedenle Milli Mücadele içinde ve sonrasında özellikle Kemalist fraksiyonla, İttihat Terakki kökenli diğer fraksiyonlar arasındaki iktidar mücadelesi esas olarak temelde çok farklı sınıfsal çıkarlarına tekabül eden bir mücadele değildir. Kapitalizmin çok cılız olduğu, modern anlamda sınıfların pek gelişmediği bu koşullarda K. Karabekir ile M. Kemal yada M. Kemal ile Enver Paşa ekipleri arasındaki mücadeleyi sınıfsal farklılaşmasına dayamak mümkün değildir. Bu mücadele özünde bir iktidar mücadelesidir ve esas olarak göreli söylem ve misyon farklılıklarıyla kendisini ifade etmiştir. Bu mücadeleler programlara oturmaktan çok, mücadele içinde programlarını oluşturmuştur. Bu durumda da o günün tarihsel konjonktürü, bölge üzerindeki nüfuz mücadelesinin yarattığı koşulların yanısıra iktidar odaklarının ve liderlerin kişilikleri, giriştikleri ittifaklar vb. de sürecin ve modelin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

Sınıfsal farklılıkların esasta olmadığını belirtmiştik. Temelde aynı sınıflara dayanmakla beraber
İttihatçılar–CHP ve daha sonra Terakkiperver Parti'yi kuran ekiplerin söylem farklılığı nereden galmektedir? Bu farklılık ekiplerin kişilik ve kültürleriyle yakından ilintili olmakla beraber iç mücadele ve gelecek hesaplarında güç dengeleri ve ittifaklardaki yaklaşımlarıyla da bağlantılıdır. Ayrıca direnişe temel teşkil eden sınıfların gerek kendi çıkar çatışmaları gerekse asker–sivil bürokrasi ile ilişkilerinde ortaya çıkan sıkıntı ve çatışmalarıda bu göreli söylem farklılığına kaynaklık etmiştir. Zaman içinde tek parti döneminde bu göreli farklılaşmayı CHP'nin kendi içinde de farklı kanatların oluşumunda gözlemlemek mümkündür. Bu farklılıkta temel gidişe itiraz yoktur. Kapitalistleşme süreci, burjuvazinin geliştirilmesi ve buna uygun sosoyal–ekonomik–siyasal düzenlemeler genelde hep ortak paydadır. Farklılaşma bu noktada uygulanacak yöntemlere ilişkindir. Ulusal bilincin zayıf olduğu koşullarda burjuvazi geleneksel kültürle içiçe geliştiği ve geleneksel eşraf–ağa gibi güçlerle işbirliği yaptığı için de geleneksel kültüre ve toplum ilişkilerine daha sıcak kalmış, bürokrasinin özellikle Kemalistlerin daha radikal ve gelenekseliği yadsıyan hızlı batıcı yaklaşımlarına çekingen kalmıştır. Kemalist düzenin yerleşmesi burjuvazinin gelişip güçlenmesiyle, kemalizm de giderek belli ölçülerde burjuvazinin bu geleneksel kültüre, doğal olarak islama yaklaşımlarını içselleştirmiştir. Kemalist düzenin resterasyon süreci döneminde 40'lı yıllarda bu olguyu net olarak gözlemlemek mümkündür. Bu nedenle de bir anlamda Türkiye tarihini değerlendirip tasnif ederken Terakkiperver Parti ile DP'yi aynı kefeye CHP'yi karşı kefeye koyan çözümlemelere pek itibar etmemek gerekir. Terakkiperver Parti ile Demokrat Parti geleneksel dinsel motifleri taşıması onların Kemalist gelenek dışında görülmesi gibi bir yanılgıya yolaçmamalıdır. CHP ile DP bir anlamda Kemalist geleneğin iki ayrı fraksiyonu olarak görülmelidir. Bu batılılaşma ve laiklik çabalarında da önemli ölçüde böyledir, ulusçu söylem noktasında da böyledir.

Ayrıca bir bütün olarak Kemalist gelenek tüm aksi iddialarına karşın Tanzimatla başlayıp İttihat Terakki'yle süren batılılaşma eyleminin ulusal devlet yapılanmasındaki son ve yeni halkası olarak algılanmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı'nın tarih sahnesi dışına itilmesiyle onun yerine yeni koşullarda, direniş mücadelesi sürecinde şekillendiği ne kadar doğruysa, Kemalizminde *Tanzimat ve Jön–Türk hareketleriyle* başlayıp gelişen batıcı–modernleşme eyleminin bu yeni TC'de şekillenmesi *olduğu o kadar* doğrudur.

"EĞER YENİDEN DOĞSAYDIM, YİNE DEVRİMCİ YOLU SEÇERDİM"

Tomas Borge'nin Fidel Castro ile yapmış olduğu röportajı yararlı olacağı düşüncesiyle aynen yayınlıyoruz. Reportaj 29 Mayıs 1992'de Guardian'da yayınlandı. Çevirisi İngiltere'deki arkadaşlarımız tarafından yapılıp dergiye ulaştırıldı.

Devrimci İşçi

Doğu Avrupa'da "komünizmin" çökmesi, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Nikaragua'da Sandinistler'in seçim yenilgisi sonrasında, "sosyalist" bir devlet olarak Küba'nın Amerika Kıtası'ndaki izole olmuş hali her zamankinden daha fazla. Ancak şu ana kadar Küba, hemen çökeceğine dair yapılan tüm öngörülere karşı koydu ve ülkeyi 1959 Devrimi'nden bu yana yöneten Fidel Castro hala dümen başında. Tomas Borge, Castro ile ilk kez 1978 yılında, Sandinist gerilla lideri olarak tanıştı. Borge 14 yıl sonra –bunun 11 yılı Nikaragua İçişleri Bakanı olarak geçti– eski arkadaşıyla görüşmek üzere Havana'ya döndü.

Castro 3 gün boyunca Borge ile 12 saat görüştü ve Stalin'den eşcinselliğe, okuduğu kitaplardan emeklilik konusundaki düşüncelerine kadar çeşitli konularda düşüncelerini aldı.

Tomas Borge: Geçenlerde, özellikle Sovyetler Birliği'ne atıfta bulunarak, onun arkadan bıçaklandığını söyledin. Gorbaçov'un bu ölümle sonuçlanan hançerlenme olayının bir parçası olduğunu söyleyebilirmisin?

Fidel Castro: Hayır. Gorbaçov'u böyle tanımlayamam. Sovyetler Birliği'nde olan şey inanılması zor bir kendini yok etme hareketidir. Bu kendi kendini yok etmenin sorumluluğunun ülkenin liderlerine ait olduğu inkar edilemez. Şimdi, bazıları ülkeyi bilinçlice, bazıları da bilinçsizce yok etti. Gorbaçov'un Sovyetler Birliği'nin yıkımına bilinçli olarak katıldığını söyleyemem. Çünkü Gorbaçov'un amacının ideal bir sosyalizm için mücadele etmek olduğuna dair hiç bir şüphem yok. Eğer Sovyetler Birliği kendi kendini yok etmeseydi, emperyalizm asla onu dağıtmayı beceremezdi. Bu şu demektir ki, sosyalizmin çöküşü doğal bir nedenle olmadı; olan bir intihardı, sosyalizmin öldürülmesiydi. Demek istediğim işte bu.

T B: Latin Amerika'nın bir çok devrimci lideri için, sosyalizmin bu günkü krizinin entellektüel bir yaratıcısı var: Josef Stalin...

F C: İnanıyorum ki Stalin büyük yanlışlar yaptı ama büyük başarıları da oldu. Bana öyle geliyor ki, Sovyetler Birliği'nde bu gün olanların suçunu Stalin'e yüklemek tarihsel olarak işleri basitleştirmektir; çünkü hiç bir insan, kendi başına, böyle bir durum yaratamaz. Stalin'in bu güne kadar bir çok konuda eleştiricisi oldum. İnanıyorum ki Stalin elindeki gücü büyük ölçüde kötüye kullandı. Bana öyle geliyorki, çok kısa bir tarihsel süreçte toprağı zor yoluyla kamulaştırmaya çalışmak çok pahalıya mal oldu, hem ekonomik anlamda hem de insani anlamda. Batılı güçlerin, gerçek bir tehdit, bir canavar haline gelene kadar Hitler'i teşvik etmeleri inkar edilemez. Batılı güçlerin Hitler karşısında aşırı derecedeki zayıflıklarını inkar etmek mümkün değildir. Bu durum Hitler'in yayılmacılığını ve Stalin'in korkularını harekete geçirdi ve benim hayatım boyunca eleştirdiğim, gerçekten de ilkelerin bariz bir şekilde ihlali oluduğunu düşündüğüm bir şeye yol açtı: Zaman kazanmak pahasına Hitler ile barış kurmaya çalışmak.

Biz, uzun devrimci hayatımız boyunca, Küba Devrimi'nin göreceli uzun tarihi boyunca, hiç bir zaman ne zaman kazanmak ve ne de herhangi bir çeşit pratik yarar sağlamak pahasına, tek bir ilkemizi bile pazarlık konusu yapmadık.

Stalin o meşhur Molotov–Ribbentrop Paktı'nı imzaladı. Ben bu saldırmazlık paktının Stalin'e zaman kazandırmadığını, aksine zamanı kısalttığını düşünüyorum; çünkü Pakt kesinlikle savaşa giden yolu açtı.

Benim fikrime göre, o dömendeki bir başka hata da şuydu: Polonya, Almanya'nın saldırısına uğradığında, Stalin bölgeyi işgal etmek için asker gönderdi, ki bu bölge nufusunun yapısı nedeniyle, Rus veya Ukraynalı tam olarak bilmiyorum, tartışmalı bir bölgeydi.

Finlandiya'ya karşı yürütülen küçük savaş da hem ilkeler, hem de uluslararası hukuk açısından muazzam bir gaftı.

Stalin peş peşe yaptığı hatalarla kamuoyunun büyük bir kısmında Sovyetler Birliği'ne karşı bir antipatinin doğmasına yol açıyor ve dünyanın her tarafında bu olayları (hataları) savunmak zorunda kalan komünistleri –ki Sovyetler Birliği'nin dostuydular– zor durumda bırakıyordu.

Son olarak, Stalin'in karekteri, her şeye karşı olan korkunç güvensizliği, onu ciddi başka hatalar yapmaya sevk etti: Bunlardan bir tanesi, Alman entrikalarının tuzağına düşmek ve tam da savaşın arifesinde silahlı kuvvetlerde korkunç, kanlı bir tasviye yapmak ve Sovyet ordusunu pratikte başsız bırakmaktır.

T B: Sana göre Stalin'in erdemleri (yararlılıkları) nelerdir?

F C: Erdemlerine gelince, Sovyetler Birliği'nin birliğini sağladı, Lenin'in başlattığı işi, partinin birliğini pekiştirdi. Uluslararası devrimci harekete destek verdi. Sovyetler Birliği'nin endüstrileşmesi Stalin'in büyük başarılarından birisidir. Stalin'in muazzam başarısı ise stratejik endüstrileri Sibirya'ya ve Sovyetler Birliği'nin derinliklerine nakletmekti.

Sanırım savaş başladıktan sonra Stalin, Sovyetler Birliği'ni iyi bir şekilde yönetti. Bu durum herkes tarafından kabul ediliyor.

T B: Sol çevrelerde de dahil olmak üzere, sık sık demokrasiden bahsedildiğini duyuyoruz. Senin için demokrasi nedir?

F C: Bak Tomas, bir kaç kelimeyle demokrasi –Lincoln'ün tanımladığı gibi halkın adına, halk tarafından seçilen ve halk için çalışan bir hükümettir. Bemin için demokrasi, vatandaşların bütün haklarının korunması demektir, ki bu haklar arasında bağımsızlık hakkı, saygı görme hakkı, özgür olma hakkı, ulusal onuru koruma hakkı vardır; benim için demokrasi insanlar arasında kardeşlik demektir. Ve şunu söyleyebilirim ki burjuva kapitalist demokrasi bu unsurlardan hiç birini içermez, çünkü, merak ediyorum, küçük bir azınlığın büyük bir servete ve diğerlerinin de hiç bir şeye sahip olmadığı bir ülkede nasıl olurda demokrasiden söz edilebilir, bir dilenci ile bir milyoner arasında ne çeşit bir eşitlik veya kardeşlik olabilir?

Sanırım bizim sistemimiz, diğerleriyle ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sistemle karşılaştırılamayacak kadar daha demokratiktir.

T B: Ben şimdi de Küba devrimi'nin yaşaması için gerekli olan ekonomik alanda yürütülen mücadele hakkında konuşmak istiyorum. Şu anki hedefiniz ve stratejik hedefiniz nelerdir?

F C: 1989 yılında, 26 Temmuz'un yıldönümünde (Moncada Barakaları'na saldırıldığı gün, devrimci tatil günü), Camagüey'de, kavgaya hazır olduğumuzu belirterek bazı kulaklara tuhaf gelebilecek şeyler söyledim.

Benim söylediklerim tam olarak şöyleydi: ***"Her zamankinden daha fazla gerçekçi olmalıyız. Ama konuşmalı ve emperyalizmi uyarmalıyız ki bizim devrimimiz hakkında emperyalizm, sosyalist toplulukta bir çökme olması halinde bir devrimin dayanamayacağı gibi yanlış hayallere kapılmasın, çünkü yarın veya başka bir gün uyansak ve baksak ki SSCB'de büyük bir iç çekişme var veya SSCB dağılmış, umarız böyle bir şey asla olmaz, bu tür koşullarda bile Küba Devrimi savaşmaya ve direnmeye devam edecektir."***

Dikkatini çekerim ki ben bunları SSCB'nin dağılmasından iki buçuk yıl önce söyledim. Tabii ki, geliştirmeye başladığımız programlar da tehdit altına girmeye başladı.

T B: Peki sonra ne oldu?

F. C.: Büyük bir sıkıntı içinde öncelikler tesbit etmek zorunda kaldık ve barış zamanında olağanüstü bir dönem yaşamaya başladık. Biz zaten yıllardır savaş sırasında yaşanacak bir olağanüstü dönem için planlar hazırlamıştık ve tam bir deniz ambargosunu hesaba katmıştık. Ama bu planlara bağlı olarak barış sırasında yaşanacak olağanüstü durumlar için planlar geliştirmiştik ve planlar tam bir deniz ambargosunun olmamasına ve fakat kaynaklarımızın son derece kısıtlı olmasına dayanıyordu. Şu kadarını söylemek yeter ki, şu an normal olarak yaptığımız petrol dışalımının % 50'sinden daha azı ile çalışıyoruz ve ülke, normal dışalımının % 40 veya daha azını yapabiliyor.

Bizim hedefimiz neydi? Bizim için önemli olan olağanüstü dönemde sadece direnmek değil ama gelişmeyi de sağlayabilmekti. Zorunlu olmayan bütün ürünlerin üretimi düştü, pratik olarak bütün sosyal gelişme programlarımızı, konut, çocuk merkezleri –özel okullar– üniversitelere yönelik bina yapımı programlarımızı felce uğratmak zorunda kaldık.

Öncelik verdiğimiz programların ise tam olarak gelişmesini sağladık. Bunlara örnek vermek gerekirse, biyo–teknoloji, ilaç sanayi, tıbbi cihazlar, turizm programları ve yiyecek programları ilk başlarda yer alır. Keza, bilimsel programlarda tam olarak gelişmeye devam etti. Şu ana kadar bizim için asıl sorun sadece yaşamı sürdürmek değil ama bütün zorluklara rağmen gelişmeyi sağlamak oldu.

T B: Bir çok insan, yasadışı faaliyetlerde bulunan devrim düşmanlarına karşı idam cezası gibi acımasız yaptırımların uygulanmamasının Küba için iyi olacağını söylüyor.

F. C.: Sanırım idam cezasını kimse sevmiyor ve bildiğim kadarıyla bir çok insan –Küba'nın dostları da dahil– bize bir çok kez (bu konuda) başvuruda bulundular. Ölüm cezasının, şu anda varolan kanunlar çerçevesinde ve son derece ciddi suçlar için uygulandığını söylemek isterim.

Sanırım dünya çapında ölüm cezasını kaldırmak için anlaşma olsaydı, biz de bu cezanın kaldırılmasını kabul ederdik; ama tam da ABD'ye karşı dururken, sürekli olarak tehdit altındayken, ya yaşamak ya ölmek derecesinde bir kavgaya tutuşmuşken ölüm cezasını tek taraflı olarak kaldırmayı kabul edemeyiz.

T. B.: Amerika Kıtası'nın şu sözde "keşfi"nin kutlamaları konusundaki fikrin nedir?

F. C.: Bazıları dindarca iki kültürün "buluşması"ndan sözediyorlar. Ama bu deyim bana hiç de uygun görünmüyor, çünkü gerçekte olan, bir kültürün diğeri üzerinde baskı kurması, bir takım insanların daha gelişmiş askeri teknolojiye sahip olanlar tarafından ezilmesi, Avrupa'nın zorla Amerika'ya girmesiydi. Söylemeye gerek yok ki, bunları belli bir ülkeye duyulan nefret nedeniyle söylemiyorum. Bir Küba'lı olarak bütün samimiyetimle söylemek isterim ki, Küba'nın Avrupalılar yerine İspanyollar tarafından sömürgeleştirilmesi Küba için iyi oldu. Çünkü böyle bir sömürgecilik halkımız gibi (Yerlilerden, Afrikalılar'dan ve İspanyollardan oluşan) yenilmez karma bir halk yarattı.

T. B.: Eşcinsellik hakkında ne düşünüyorsun?

F. C.: Toplumumuzda hala "machismo" (erkek egemen anlayış) var. Diğer herhangi bir Latin Amerika ülkesindeki düzeyden daha az olmasına rağmen "machismo" hala varlığını sürdürüyor. Bu duygu yüzyıllar boyunca bizim toplumumuzun mizacının bir parçası oldu. Bu erkek egemen anlayışın belli bir dönemde eşcinselliğe karşı alınan tavrı da etkilediğini inkar edemem. Eşcinsellere karşı alınan tavırlar belli bir döneme aittir ve bu erkek egemen anlayışın bir mirasıdır. Benim, kişisel olarak, eşcinsellere karşı bir fobim (korkum) yok. Hiç bir zaman ne eşcinsellere karşı politikalar önerdim ne de bu tür politikalardan yana veya bunların savunucusu oldum.

T. B.: Bazıları, politik liderlerin 60 yaşında emekli olması gerektiğini söylüyorlar. Bu konuda ne düşünüyorsun?

F. C.: Sorun sadece emekli olmak değil, ama emekli olabilmek ve sanırım bu ikisi farklı şeyler. Diğerleri benim görevlerimi yerine getirebilseydi emekli olmak isterdim. Bunu bütün açıklıkla söylüyorum. Ben işimi kişisel tatmin için değil ama bir görev olarak yapıyorum ve severek yapıyorum. Yoldaşlarım, bu mücadelede bana ihtiyaç olduğunu düşündükleri sürece ben devam edeceğim. Sanırım yaşlı insanlara politika yasaklanmamalı ve onların politika ile ilgilenme hakkı reddedilmemelidir ve sanırım, hayatım boyunca ilk kez şimdi kendimi yaşlı bir insan olarak adlandırdım.

T. B.: Duyduğuma göre –bana kendin söyledin– sen tam bir okuma tiryakisisin.

F. C.: Bak Tomas, hayatım boyunca okuyabileceğim kadar kitap okudum ve okumak için daha fazla zaman olmaması acı veriyor. Her çeşit kitabı okurum.

Benim klasiklerin arasında elbet İncil de var. Kelimeleri kullanma tarzımı inceleyen bir kimse, bunların arasında İncil'e ait bir çok kelime bulacaktır. Bunun nedeni 12 yıl boyunca, La Salle kardeşler ve ağırlıkla da Cizvitlerle birlikte dini okullarda okumamdır. Okumaya en çok 1953–55 yıllarında, hapishanede olduğum iki yıl boyunca zaman bulabildim.

Her zaman okuyorum. Örneğin, Bolivar hakkındaki kitaplardan oluşan büyük bir kolleksiyonum var. Marti'den bahsetmeye gerek bile yok. Belki bazıları beni sekter olarak tanımlayacak ama Marti ile aynı entellektüel çapta olan başka birini düşünemiyorum.

Geçen akşam, Patrick Süskind tarafından yazılan "Perfume" adlı küçük bir romanı okuyordum. Arkadaşlık bir tarafa, Gabriel Garcia Marquez tarafından yazılan bütün kitapları okudum.

T. B.: Eğer en beğendiğin yazarı seçmek zorunda olsaydın, kim olurdu?

F. C.: Servantes.

T. B.: Bunu hiç duraksamadan söylüyorsun.

F. C.: Bu konuda hiç şüphem yok. Seçtiği konular, içeriğinin güzelliği; Don Kişot'u en az 5–6 kez okudum.

T. B.: Ya şairler Fidel?

F. C.: Neruda'yı çok sevdiğimi söylemeliyim. En çok onu okuyorum. Ama Guillen'i tercih ederim.

T. B.: Hiç şarkı söyler misin Fidel?

F. C.: Müzik için çok kötü bir kulağım var. Müziği çok seviyorum ama hiç yeteneğim yok.

T. B.: Duş alırken bile mi?

F. C.: Hayır. Duş altında bazen soğuktan titriyorum. Müziği çok seviyorum, özellikle de devrimci şarkıları. Klasik müzikten hoşlanırım ve marşlara karşı özel bir eğilimim var.

T. B.: Fidel Castro kendisini nasıl görüyor? Hayatın boyunca yaptığın bazı şeylerden dolayı pişmanlık duyuyor musun?

F. C.: Taktiksel hatalarımız oldu, bunlardan dolayı pişmanlık duyuyorum. Ama devrimin tarihi boyunca stratejik hatalar yapmadığımızdan ve ilkelerimizi çiğnemediğimizden oldukça eminim. Eğer tekrar doğsaydım, aynı devrimci yolu seçerdim.